

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 95

София, срѣда, 7 юний

1932 г.

99. заседание

Вторникъ, 31 май 1932 г.

(Открито отъ председателя А. Малиновъ въ 16 ч. и 45 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Отр.	Отр.
Отпуски, разрешени на народни представители	2085	Бюджетопроектъ за разходите презъ 1932/1933 финан-
Законопроектъ за урегулиране цената на розовия		сова година по Министерството на земледѣлието
цвѣтъ. (Трето четене)	2086	и държавните имоти. (Продължение разисква-
Предложение за освобождаване доставката на гербо-		нията)
ви марки отъ гербовъ налогъ и др. (Приемане) 2086		Дневенъ редъ за следващото заседание
		2118

Председателъ: (Звъни) Присѣдствуватъ нужното число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъдствуватъ следните г. г. народни представители: Алексиевъ Никола, Апостоловъ Драгомиръ, Бойтиновъ Михаилъ, Бояджиевъ д-ръ Атанасъ, Бояджиевъ Стефанъ, Василевъ Василь, Василевъ Йото, Влаховъ Димитъръ, Гаговъ Петъръ, Ганевъ Георги, Георгиевъ Коста, Георгиевъ Павелъ, Георгиевъ Стойчо, Димовъ Вергилъ, Дожичиновъ Стефанъ, Думановъ д-ръ Никола, Икономовъ Андрей, Йонетовъ Георги, Йотовъ Никола, Казанаклиевъ Георги, Караджовъ Костадинъ, Киселички Христо, Куртевъ Иванъ, х. Лековъ х. Андрей, Лоловъ Сава, Луличевъ Коста, Мартушковъ Алекси, Найденовъ Никола, Нейковъ Димитъръ, Панайотовъ Петъръ, х. Петковъ х. Георги, Петковъ Петко, Петровъ Никола, Радевъ Георги, Симеоновъ Иванъ, Стамболиевъ Никола, Христовъ Александъръ, Циганчевъ Анастасъ и Чирпанлиевъ д-ръ Никола)

Бюрото на Камарата е решило отпускъ на следните народни представители:

На г. Александъръ Радоловъ — 2 дена;

На г. Христо Киселички — 2 дена;

На г. Стоянъ Поповъ — 4 дни;

На г. Петъръ Гаговъ — 5 дни;

На г. Тома Константиновъ — 1 день;

На г. Иванъ Лѣкарски — 2 дена;

На г. Василь Василевъ — 3 дни, и

На г. Димитъръ Христовъ — 4 дни.

Народниятъ представителъ г. Христо Родевъ се е ползувалъ досега съ 29 дни отпускъ. Моли да му се разреши още 3-дневенъ отпускъ. Който отъ г. г. народните представители е съгласенъ да се разреши на народния представителъ г. Христо Родевъ казаниятъ отпускъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Никола Каракашевъ се е ползувалъ досега съ 24 дни отпускъ. Моли да му се разреши още 3-дневенъ отпускъ. Който отъ г. г. народните представители е съгласенъ да се разреши на народния представителъ г. Никола Каракашевъ исканиятъ отпускъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Русенъ Атанасовъ се е ползувалъ досега съ 20 дни отпускъ. Моли да му се разреши още 6-дневенъ отпускъ. Който отъ г. г. народните пред-

ставители е съгласенъ да се разреши на народния представителъ г. Русенъ Атанасовъ исканиятъ отпускъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Христо Мирски се е ползувалъ досега съ 24 дни отпускъ. Моли да му се разреши още еднодневенъ отпускъ. Който отъ г. г. народните представители е съгласенъ да се разреши на народния представителъ г. Христо Мирски исканиятъ отпускъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Драгомиръ Апостоловъ се е ползувалъ досега съ 40 дни отпускъ. Моли да му се разреши още еднодневенъ отпускъ. Който отъ г. г. народните представители е съгласенъ да се разреши на народния представителъ г. Драгомиръ Апостоловъ исканиятъ отпускъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Николай Алексиевъ се е ползувалъ досега съ 24 дни отпускъ. Моли да му се разреши още 6-дневенъ отпускъ. Който отъ г. г. народните представители е съгласенъ да се разреши на народния представителъ г. Николай Алексиевъ исканиятъ отпускъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Филипъ Рафаиловъ се е ползувалъ досега съ 18 дни отпускъ. Моли да му се разреши още 3-дневенъ отпускъ. Който отъ г. г. народните представители е съгласенъ да се разреши на народния представителъ г. Филипъ Рафаиловъ исканиятъ отпускъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ се е ползувалъ досега съ 28 дни отпускъ. Моли да му се разреши още 3-дневенъ отпускъ. Който отъ г. г. народните представители е съгласенъ да се разреши на народния представителъ г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ исканиятъ отпускъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Сава Лоловъ представя медицинско свидетелство, отъ което се вижда, че има нужда отъ лѣкуване и почивка. Досега се е ползувалъ съ 30 дни отпускъ. Моли да му се разреши допълнителенъ още 24 дни. Който отъ г. г. народните представители е съгласенъ да се разреши на народния представителъ г. Сава

Лолов въ исканиятъ отпускъ, моля, да вдигне ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ разглеждане на точка първа отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за урегулиране цената на розовия цвѣтъ.

Моля г. докладчика да прочете законопроекта на трето четене.

Докладчикъ Г. Мариновъ (з): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ поправките и прибавките, приети на второ четене)

Председателъ: Пристъпваме къмъ гласуване.

Моля, който отъ г. г. народнитѣ представители приема на трето четене законопроекта за урегулиране цената на розовия цвѣтъ така, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигне ръка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 60)

Пристъпваме къмъ точка втора отъ дневния редъ — одобрение предложението за освобождаване доставката на гербови марки отъ гербовъ налогъ и др.

Моля г. секретаря да го докладва.

Секретаръ Д. Тотевъ (д): (Прочита предложението изцѣло, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 80)

Председателъ: Пристъпваме къмъ гласуване. Моля ония г. г. народни представители, които приематъ предложението за освобождаване доставката на гербови марки отъ гербовъ налогъ и др. тѣй, както се прочете, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 61)

Пристъпваме къмъ точка трета отъ дневния редъ: **второ четене законопроекта за бюджета на държавата за 1932/1933 финансова година — бюджетопроекта на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти — продължение разискванията.**

Има думата народниятъ представителъ г. Рашко Маджаровъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ако дадемъ характеристика на представения ни за гласуване бюджетопроектъ на Министерството на земледѣлието, тя не може да бѣде друга, освенъ тая, че бюджетътъ е консомативенъ, защото голѣма частъ отъ разходите отиватъ за чиновницитѣ и служащитѣ по Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, а много малка — ще кажа съвсемъ недостатъчна — за задоволяване нуждитѣ и за подобрене на земледѣлското, скотовъдно и горско стопанство. Следъ картината, която ще дамъ на нашето народно стопанство, азъ ще се опитамъ, ако времето ми позволи, да покажа и пътя, по който този бюджетъ може отъ консомативенъ да стане производителенъ. Значението на това нѣма нужда тукъ, предъ Народното събрание, да обяснявамъ. Станало е ходящо мнение, шаблонъ — защото това е голата истина — че България не само че е предимно, но изключително земледѣлско-скотовъдна страна. Изворитѣ на богатствата, съ които разполага нашето народно стопанство и нашата държава, стоятъ въ непосредствена връзка съ положението на нашето земледѣлие и скотовъдство. И положението, въ което то се намира въ дадения моментъ, обрисова паричното и финансовото положение на страната.

Ще направя и една малко историческа уговорка, за да може тя да ни послужи, когато ще обясняваме известни факти и когато ще търсимъ разрешението на известни задачи, сложени съ огледъ развитието на народното стопанство.

Ако проследимъ живота на нашето земледѣлие, ние ще видимъ, че въ продължение на 52 години сме направили голѣмъ напредѣкъ, по-голѣмъ отколкото този на нѣкои наши съседи и даже на нѣкои европейски държави. Достатъчно е да вземемъ статистиката отъ 1881 г. за населението въ България, което е възлизало тогава едва на 2 милиона и нѣколко хиляди души, да хвърлимъ погледъ на тогавашното наше стопанство, кѣдето ще констатираме слабо развито земледѣлие, а преимушествено скотовъдство и главно овцевъдство, и да го сравнимъ съ днешното положение, за да видимъ, колко е извървѣла България въ пътя на напредѣкъ, въ развитието на този отдѣлъ отъ своето народно стопанство. Разработването на десетки милиона декари земя и обръщането имъ отъ пустѣещи пространства въ разработана площъ, паралелно съ увеличение на

населението, можа да даде такива резултати, че до Балканската война ние, предимно житарска страна, успѣвахме чрезъ нашия износъ да задоволяваме прехраната на населението, да подобряваме тази прехрана и да подобряваме въобще живота на селската маса; да имаме цѣла редица голѣми културни и строителни предприятия и, мога да кажа, даже да издържаме една отъ първитѣ войски, като при постоянно увеличаващитѣ се бюджети да имаме излизъщи отъ тѣхъ — фактъ, който ни показва правилния темпъ на развитие на нашето земледѣлие, което е смогало да задоволява своитѣ нужди, нуждитѣ на държавата и да създава богатства за цѣлия народъ. Значи, първиятъ етапъ на развитие на нашето земледѣлие се характеризира съ увеличението на работната площъ, относително подобряване начинитѣ на разработване на земята и житарския му характеръ.

Войнитѣ промѣниха коренно положението. Непосредствено следъ войнитѣ ние започнахме да виждаме, какъ, вследствие на новосъздаденитѣ условия, започна съ по-бързъ темпъ преформирането на нашето земледѣлско стопанство. Следъ войнитѣ не само у насъ, но и въ цѣла Европа, поради натрупването на градското население, поради увеличаване на неговата консомативност и липсата отъ пазара на Русия, отъ житния пазаръ, се забелязва едно повишаване на ценитѣ на земледѣлскитѣ произведения, което създаде у насъ и въ Европа едно добро състояние. Не е нужно този фактъ да бѣде изтъкнатъ тукъ отъ мене само като история, но той трѣбва да ни послужи при обясняването на сегашното състояние на нашето земледѣлско-скотовъдно народно стопанство. Повишаването ценитѣ на хранитѣ у насъ даде преди всичко възможностъ на държавата и на общото народно стопанство да посрѣщатъ своитѣ бюджетни нужди и да се извърши цѣлъ единъ процесъ отъ снабдяване на всички клонове на стопанството съ необходимитѣ материали. Ние забелязваме въ селското население и стремежа да закупува земя, и стремежа да прави опити за трансформиране на земледѣлието, при което се допустнаха много грѣшки по отношение на видоветѣ производства. И най-сетне, ние виждаме селското население да се снабдява съ единъ земледѣлски инвентаръ, който въ много отношения прескокнула необходимата нужда, нарушавайки здравиятъ — консервативенъ въ много отношения — принципъ, предвидливостта, който трѣбва да господствува въ народното стопанство. И тѣй, вследствие на това повишаване на ценитѣ, ние вървѣхме напредъ както по отношение на снабдяването съ оръдия, така и по отношение на преформирането на стопанството.

Но, г. г. народни представители, дойде кризата въ 1929 г., която почна тъкмо съ намаление на ценитѣ на земледѣлскитѣ произведения. Падна цената на житото — основната за опредѣляне ценитѣ на всички земледѣлско-скотовъдни, па ако щете и чисто индустриални продукти. Тая криза най-напредъ настѣпи у насъ — както и въ всички земледѣлски страни. Азъ нѣмамъ за целъ да давамъ дълга и широка характеристика на кризата и да правя, като политико-икономистъ, подробенъ анализъ на свѣтовната и българска криза. Ако споменавамъ този фактъ, то е за да констатирамъ, че е нанесенъ ударъ на българското земледѣлско стопанство отъ кризата и че ни предстои задачата да видимъ, така както изтъкнахъ и по-горе, каква е била грѣшката въ миналото и да опредѣлимъ какво ни предстои да направимъ. Защото и за днесъ, и за дълги години въ бѣдеще земледѣлското стопанство ще си остане като единствениятъ изворъ на прехрана на народа, на закрѣпване на нашитѣ бюджети и на създаване на благосъстояние. Този въпросъ ми предстои на първо мѣсто да го изтъкна.

Споредъ моето разбиране, кога говоримъ за преформиране на нашето народно стопанство, ние трѣбва да вървимъ — а опитътъ ме е научилъ, че съмъ правъ — преди всичко по пътя на туй, което прави обикновенитѣ земледѣлци. Да не се впускаме често въ експерименти, които да създаватъ неприятности и да даватъ отрицателни, лоши резултати. Както имаше, напр., увлѣчение преди нѣколко години, че предъ видъ на туй, че въ България населението се увеличава, че Европа се трансформира, и нашето земледѣлие трѣбва да мине въ други, по-сѣжни отъ житото, култури — и се каза: дайте да сѣемъ маслодайни растения. Полезно е, но да насочимъ вниманието си само въ една областъ — и то въ такава проста работа — безъ да опредѣлимъ характера на бѣдещето преобразуване на народното стопанство, споредъ моето разбиране, можемъ да попаднемъ въ грѣшка, както и попаднахме въ грѣшка, защото, вървѣйки увеличението на народната консомация на продуктитѣ отъ домашната

маслодайна индустрия, ние търпим сега една голяма криза, вследствие на претрупване, на свръхпроизводство. Ние не получихме от този експеримент резултатът, които би трябвало да получим.

Второто нещо, което трябва да имаме пред вид, когато ще помислим какъв трябва да бъде бъдещият вид на нашето земеделско-скотовъдно стопанство, е да видим в дадения момент какво е положението на европейските пазари и да се съобразим с географското положение и климатическите условия на България и тия на нейните съседи. У нас, даже преди няколко месеца, ние кой смътаха, че в Европа цветното зеле има голям пазар, че България дава най-хубавото цветно зеле и най-хубавите домати. Увлъкоха се и тръгнаха по този път, предварително неизучен. Действително, получихме добро цветно зеле, но то не можа да намъри своя пазар. Ето какъв е резултатът само от едно такова увлечение. Примърът, който изтъквам пред вас, е очебиен. Необходимо е едно предварително, добро обмисляне на условията, преди стопанството да се насочи в едно или друго направление, а не само така, от идея, защото се мисли, че онова, което се твори, е добро, да предприемаме рискови опити. От това нещо ние трябва да се пазим. И когато ще определяме задачите на народното стопанство, когато ще определяме това, което трябва да направим в утрешния ден, когато слагаме за разрешение едни задачи, ние трябва, както казах, да определим ясно и положително областта, в която ще действуваме, и условията, при които се намираме.

Г-да! За много земеделски продукти у нас, в България, се говори, че са много добри, но най-напред ние трябва да определим кои от тях най-добре подхождат при нашия климат. България по своя климат притежава от известна степен на южните части на Централна и на Южна Франция, на части от Италия и на части от Югославия. Това е един особен климатически и почвен характер, който има и България. И тогава вече ние, като изучаваме съответните страни — защото сравнителното изучаване на производството има голямо значение — ще си определим и пътя, по който ще си наложим да вървим утре, за да поощряваме по-нататъшното развитие на нашето земеделие. Ние не можем да изпускате от съображение и мястото, което заема България, защото то е важно от гледна точка на съобщенията с страните, с които ще бъдем в търговски отношения. Напр., ние не можем да искаме днес, да кажем, нкъде в Кърджали или по долината на Арда да снем зеленчукови култури, които не могат да издържат повече от 18—24 часа транспорт, когато срещу нас имаме долината на река По, откъдето произведенията само за няколко часа отиват на големите пазари в Централна Европа. Така че, когато ще слагаме задачите на нашето народно стопанство, ние ще имаме да проучим добре и този въпрос. По-нататък аз ще засегна и овощарството, както и програмата, която аз мисля, че трябва да бъде следвана в нашата земеделска политика.

Често се говори: можем да пътуваме с автомобили и т. н., защо ви трябва съобщителни средства? Е добре, ние говорим, че в утрешния ден ще ни трябва експорт на зеленчук и овощия. Без съобщителни средства не можете да имате зеленчукови градини на повече от 5 или 10 км. от железницата; аз бих прибавил, че без съобщения не можете да имате за износ и овощните продукти на нашата земя. Значи, съобщителните средства са едно условие, което трябва да бъде предварително проучено, ако ние действително искаме, не намърки, не случайно, от прочетени книги и вестникарски съобщения, да го имаме пред вид. Същевременно и по отношение на пазарите трябва да знаем къде можем да ги намърим и кои земеделски произведения имат тъй наречения постоянен пазар, при всеки случай те да могат да намират своя пазар. Аз ще изтъкна известни работи, които на народното представителство могат да се покажат като курюзи, в връзка с известни пера на нашия експорт, който интересува нашето земеделско стопанство.

Вземете, напр., износа на птици и яйца. Ние отивахме много добре. По отношение на нашия износ на птици, аз мисля, че ние ще се задържим, но в селата яйцето вече се продава на безценница, не само поради голямата стопанска криза, поради която всяка държава се стреми да ограничава вноса въ себе си, но и по друга една причина — не разполагам с статистики, но от мои лични наблюдения го виждам — която ще забележите днес в Германия, в Швейцария и други страни: вследствие на катастрофалното спадане на цената на зърнените храни, и най-много населените страни, които бяха големи консоматорки на яйца, имат по-голяма смътка, чрез евтините

зърнени храни, които внасят въ себе си, сами да развждат птици — и чрез тях да се сдобиват с яйца, с които да задоволяват нуждите на местните си пазари. И така правят.

Както ви казах, аз си служа с примери, за да потвърдя мисълта си, че за да познаваме обекта на нашето народно стопанство, неговото развитие, трябва да знаем къде ще бъде пласирано неговото производство. Е добре, вземете статистиката за нашия износ и я сравнете с статистиката за някои други земеделски страни и ще видите, че докато ние гледаме да изнесем толкова и толкова яйца, другаде хората са насочили износа си към други продукти. В Унгария, напр., едно от добрите експортни пера на нейното земеделско производство са мисирките. Там хората специално отглеждат мисирки, защото се знае, че при християнския мир, който съществува, милионното население в Западна Европа яде от Коледа до Нова година мисирки и орехи. Въз основа на това, страни като Маджарско наблюдават действително движението на международния пазар и според него определят пътя, по който трябва да вървят, и внимателността, с която трябва да се отнасят към това перо — както трябва да се отнася към своята работа всеки добър стопанин. Също такава внимателност, такова ясно разбиране на работата и такава грижа трябва да полагаме и ние в това отношение.

При това положение, първата задача, която трябва да си сложим при определянето характеристиката на нашето народно стопанство, е, като констатираме климатическото и географическото положение на България; като констатираме, на второ място, мястото ѝ по отношение на другите държави-експортёрки, отдалечеността ѝ от консомативните центрове; като констатираме, на трето място, и пазарите и ги анализираме на постоянни и неграйни пазари — въз основа на всичко това да си съставим ясна картина на това, което ни предстои да вършим.

Минавам накратко тези въпроси, защото се боя, че много малко време ми остава, а пък въпросите, които се слагат, са много и затова считам, че няма време да им дам пълен и изчерпателен анализ, а ще трябва да ги засегна само с едри шрихи и с по няколко думи.

Какво ни предстои да направим при това предварително прието условие?

Ние наричаме България земеделска страна, но трябва да констатираме, че до скоро време, до преди две години — макар да говорим, че България има и може да има най-добрите овощия в света — внасяхме калифорнийски ябълки, до скоро внасяхме и кайсии и даже фабрикатите от плодове.

Нъкой от мнозинството: И сега продължава още този внос.

Р. Маджаров (д. сг): Прекъсването е много добро, защото потвърждава моята мисъл. Когато констатираме това, за нас се слага преди всичко задачата, бидейки земеделска страна, ние, като добри стопани, ще трябва да не допускаме вноса на тези продукти, които на наша почва могат да се произвеждат с еднакво качество, а аз бих казал, в много отношения и по-доброкачествени от онова, което се внася отвън.

В този ред на мисли ще се спра на няколко артикули от нашето земеделско производство. Понеже моята теза е: това, което внасяме, да престанем да го внасяме, това, което изнасяме, да го задържим и да го засилим, и това, което можем да изнасяме, да го създадем, за да послужи то за експорт, спирам се и сега, както съм говорил много пъти, на памука, на коприната, на лена и на конопа — четири артикули, които в нашето стопанство играят грамадна роль, защото тяхният внос е над милиард. Тези артикули, които ни дават действително най-голям внос. Тук още не сме стъпили в областта на чуждите пазари, но ние имаме друга непосредствена задача: да изгоним вноса. И слага се въпрос: можем ли и трябва ли да го направим? Безспорно, трябва. Можем ли? Отговорът ще го дадем ние в нашите обяснения днес. Аз чух предварително отговора: може.

За състоянието на нашето памучно производство нека ми бъде позволено да кажа, че то напредва. Напр., докато в 1929 г. с лен са засети 264 хектара, тая цифра в 1930 г. се качва на 711. В 1929 г. с коноп са били засети 3.413 хектара, а в 1931 г. — 3.744. Вносът на лен и коноп ни дава 65 плюс 3 — всичко 68 милиона лева в 1930 г., а в 1931 г. — 63-64 милиона лева. Значи, едно перо в нашия пасивен търговски баланс, което при една добра организация ние можем да го намалим, разработвайки малко по-големи полета, които полета. За наше

щастие, не се поддават на засѣване съ по-ценни култури; а при обезценяване на ръжта, овеса и други нѣкои зърнени култури, тия полета биха могли да се засѣятъ съ ленъ и конопъ, което би дало единъ по-голямъ доходъ.

Доколко е непригодно нашето народно стопанство съ своята организация, показва следното: на европейския пазаръ доскоро се е внасялъ ленъ отъ Русия — но тя, поради известни причини, бѣше намалила своето производство. Ние, които можахме да завладѣемъ пазара, не можахме да засилимъ това производство и да направимъ износъ.

Днесъ внасяме памукъ, който възлиза на милиардъ. Нѣма да ви чета цифри, г-да, но безспорно е, че памучното производство у насъ отъ година на година действително се намалява.

Искамъ да се спра и на другъ единъ артикулъ — коприната. Азъ поддържамъ единъ принципъ въ нашето народно стопанство, който, споредъ моето разбиране, трѣбва да се осъществи. Ние не трѣбва да намаляваме производството на коприна затуй, защото цената въ Европа била паднала. Може цената на коприната въ Европа да падне, но ние трѣбва да излизаме отъ принципа, че като пада, ние трѣбва да изнасяме такива количества, които да ни дадатъ действително това, което сме получавали и по-рано. Г-да! Ние почти изгонихме вноса у насъ на чуждата коприна: сега у насъ се внасятъ сравнително малки количества. Азъ бихъ поддържалъ една еретическа нагледъ мисль: защо коприната да не замѣни въ много отношения памука, когато коприната може да достигне една цена, която ще бѣде равна или по-ниска отъ цената на памучнитѣ издѣлия? Какъ могатъ въ Япония и Китай просѣитъ да ходятъ обатчени съ коприна? Въ нашитѣ сръбноторски градове, като Копривница, Котелъ и пр., съ едно население отъ около десетки хиляди души, преди освобождението коприната бѣше замѣстила памука нѣкъде съ 50%, нѣкъде съ 70%.

Кога се дава характеристика на нашето народно стопанство и на земледѣлското производство, слага се единъ въпросъ — че крайно време е да имаме ясно опредѣлена политика не само въ думи, но и една здрава организация, за да можемъ действително тази голѣма частъ отъ нашия пасивенъ търговски балансъ да я премахнемъ, да си намалимъ задълженията къмъ чужбина и да увеличимъ нашето производство въ тази областъ.

Да не се спирамъ на втората частъ отъ програмата, която предстои да се направи у насъ за скотитѣ, които изнасяме. Вземете, напр., житото; цената му спадна, отъ 7-50 л. стана на 1-50 л., но никой не престана да сѣе жито, защото здравото разбиране на нашия стопанинъ показва, че и безъ това като остане, той е свършено разорентъ. Сѣшото трѣбва да бѣде и по отношение на други артикули, да кажемъ лена, конопа, коприната и т. н.; не трѣбва да спира производството имъ у насъ, а напротивъ, трѣбва да се увеличи.

По отношение на тютюнитѣ и други артикули, които се изнасятъ и съставляватъ голѣмо перо въ нашия износъ, азъ нѣма да се спирамъ. Мога да пожелаа при опредѣляне на програмата само подобряване на качеството и засилване на производството имъ.

Но, г-да, ще се спра сега на другъ единъ въпросъ, на който и въ бюджетарната комисия се спрѣхъ — въпросъ за овощарството, което може да ни даде друго важно перо въ нашия експортъ. За виното и за гроздето нѣма да говоря. Българскиятъ лозаръ нѣма нужда отъ упѣтване касателно типовеѣ грозда, които конкуриратъ въ Европа, отъ страна на министерството. Сѣщо тѣй не може да бѣде предметъ на моята речъ да изтъквамъ, че при днешното състояние на международния пазаръ сѣ необходими милиарди за винената търговия, следъ гласуване закона на г. министъръ Гичевъ за регламентация на виненото производство, за да можемъ да станемъ една експортна страна на вино. Азъ съмъ отъ ония, които считатъ, че имаме излишъкъ, на който трѣбва да намѣримъ пласментъ. Споредъ моето разбиране, нашето бѣдеше единъ денъ ще бѣде въ Русия — макаръ това да не е сега една непосредствена задача — когато тя ще стане за насъ единъ пазаръ.

Спирамъ се, прочее, на овощарството. Говорило се е много, писало се е много по него, но то е една областъ, въ която най-малко и най-непланомѣрно се е действувало. За да не бѣда голословенъ, ще ви дамъ нѣкои цифри, които характеризиратъ неговото състояние.

Днесъ държавата поддържа 19 овощни разсадници съ 4.200 декара площъ. Голѣма частъ отъ тая земя, обаче — споредъ моитѣ сведения, една трета — служи за произвеждане даже на фуражъ за лобитъка. Така че оставатъ 3.000 декара. 3.000 декара земя за 19 разсадника, споредъ

моето разбиране — казахъ и повтарямъ — е една погрѣшна политика, защото тя увеличава персоналитѣ разходи на държавата и дава сравнително слаби резултати. Моето мнение е било и си остава, че овощарството — както и други клонове отъ нашето производство — ще трѣбва да бѣде организирано и грижитъ за него разпредѣлени между държавата, окръга и общината, па ако щете и частнитѣ лица. Държавата трѣбва да има два или три голѣми разсадника, споредъ климатичнитѣ условия въ България, които разсадници да бѣдатъ и опитни станции, които да подготвятъ опитни овощари, които да се занимаватъ не само съ масово производство на плодове, но да изследватъ и болеститѣ, и други въпроси, въ които ние нито сме бутнали даже и на които, ако отидете даже въ едно земледѣлско училище, ще видите колко малко внимание се обръща.

Азъ бихъ казалъ единъ примѣръ, който можете да провѣрите. Бидейки въ земледѣлското училище въ с. Бо-рушъ преди три-четири години, видѣхъ, че всички ябълки бѣха побѣлѣли. И когато си позволихъ и азъ — като човѣкъ, който е видѣлъ по малко овощарство — да попитамъ каква е тая работа, отъ училището не можеше да ми се обясни. А тѣ бѣха разядени отъ кръвна вѣшка.

Но, г. г. народни представители, какво производство имаме овощни дървчета ние тази година? Държавнитѣ разсадници даватъ около 700.000 дървчета; азъ бихъ прибавилъ и производството отъ окръжнитѣ и частнитѣ разсадници, което възлиза на около 200—300 хиляди дървчета и не повече; значи, всичко става къмъ единъ милионъ дървчета. Като класифицирате цѣлото това производство, споредъ изискванията на чуждия пазаръ, вие нѣма да получите повече отъ 400.000 дървчета ябълки, круши и сливи, резултати, абсолютно недостатъчни за задоволяване и развитие овощарството. Нека сега сравнимъ това положение съ друга една страна съ модерно овощарство — Чехия. Въ 1929 г. при голѣмий студъ, който настѣпи въ цѣла Европа, въ разстояние само на нѣколко дена, надъ 40 градуса студъ, тамъ се констатира, че почнаха да се пукатъ дърветата; тогава именно бѣ изследвано, че отъ цѣлата повърхностъ, засадена съ овощни дървета въ Чехия — а Чехия е по-малка отъ България; не Чехословашко, а само Чехия вземамъ — сѣ измръзнали 14 милиона дървчета. Въ Чехия, кѣдето държавата е вече минала въ стадия на културното бездействие по отношение развитието на овощарството и послѣдното е предоставено вече отъ дълги години на частнитѣ лица, тѣ да боравятъ съ разсадницитѣ, при все туй веднага се вземаха мѣрки за възстановяване повредитѣ и загубитѣ, причинени отъ студа; и още първата година следъ тая напасть почнаха вече съ засаждането на два милиона дървчета на година, като се установи единъ опредѣленъ срокъ, въ който 14-тѣ милиона и нѣколко хиляди дървчета да бѣдатъ бързо възобновени. И вие ще сте забелязали, г-да, че преди две години ние имаме неимовѣрна цена на кюстендилскитѣ сливи. Причината бѣше чехското измръзване и сравнителниятъ неурожай въ Босна и Херцеговина.

И. Куртевъ (нац. л): Измръзване имаше и въ Германия.

Р. Малжаровъ (д. сг): Е. добре, ако така е поставенъ въпросътъ; ако виждаме, че по отношение овощарството ние имаме една много добра бѣднина, я ми кажете вие съ сръбствата, които даваме на г. министра на земледѣлието тази година — за веществени разходи около единъ милионъ; хайде, да кажемъ, че и Софийскитѣ окръженъ съветъ, който по начало дава нѣщо, ще даде и тази година — ще може ли България съ едно производство отъ около 400—500—600 хиляди дървчета годишно да стане експортна овощарска страна? Отговорътъ е: въ никой случай. Защото даже да бѣдатъ дървчетата 700 хиляди, за да може да стане тя истински експортна страна, би трѣбвало — по изчисленията на компетентни лица отъ мѣстата, кѣдето наистина овощарството може да се развива — да изминатъ около 50 години време. А това правилна стопанска политика ли е, когато животътъ върви и не чака и когато другитѣ държави бързо гледатъ да се приспособятъ къмъ изискванията на живота, за да могатъ да спечелятъ?

Явно е, прочее, че колкото ние и да констатираме на личността на единъ постояненъ пазаръ за произведениата на овощарството; колкото ние и да констатираме нуждата отъ развитие на нашето овощарство, сръбствата ни сѣ абсолютно недостатъчни за тая целъ и въ тази частъ, въ тази областъ бюджетътъ се явява чисто консомативенъ.

Сѣщо така ние трѣбва да признаемъ, че ще ни трѣбва да създадемъ други условия, за да можемъ действително да станемъ активни въ преобразованието и засилването на българското земледѣлско стопанство.

Г. г. народни представители! Отъ примѣритѣ, които ви дадохъ, макаръ и малко разхвърлено, позволете ми да дойда до заключението си. Въ тази областъ ние трѣбва да бъдемъ яясно. Азъ ви изложихъ принципѣтѣ. Могатъ да дойдатъ други да посочатъ по-добри отъ моитѣ, но азъ смѣтамъ, че отдавна време е да изучимъ условията и изработимъ планъ за реализиране, както и срокъ за реализирането му, различенъ за сѣдѣлнитѣ култури и тогава да търсимъ срѣдствата. Въ края на речта си азъ ще кажа нѣколко думи и ще докажа, че това е възможно днесъ да бъде направено.

Кой обръща въ България внимание на орѣхитѣ? Ако би отишълъ нѣкой въ Дирекцията на статистиката или въ Министерството на земледѣлието и поиска да му дадатъ статистика за износа на орѣхитѣ, които правятъ нашитѣ съседи, азъ съмъ сигуренъ, че биха му казали: защо се занимавате съ дреболии? Г-да! За орѣха, за лешника, както и за мисирката — това не е за очудване — за тѣхъ въ Европа има строго опредѣленъ пазаръ. Голѣма частъ отъ поминѣка на населението въ цѣли департаменти въ Франция, около Тулуза и въ Савоя, е отъ износъ на орѣхи. Ако сравните износа на Югославия съ нашия износъ, ще видите, че тя далечъ ни е надминала — да не говоря за Ромѣния, която стои много по-далечъ и отъ Югославия, и отъ насъ. Но азъ ще взема за примѣръ Турция. Тя има постояненъ пазаръ за своитѣ лешници и изнася годишно за около 700 милиона лева. Ние не обръщаме внимание на тия култури, когато би трѣбвало да си поставимъ за задача да въведемъ много бързо и едната, и другата култура.

А. Капитановъ (з): Че защо не я въведохте досега? Презъ вашето 8-годишно управление направихте ли нѣщо? Лесно се даватъ съвети. Или не ви остана време тогазъ?

Р. Маджаровъ (д. сг): Г. шуменскиятъ депутатъ сигурно не знае това, което ние сме направили въ Софийския окръгъ чрезъ бюджета на Софийската окръжна постоянна комисия. Въ Софийския окръгъ ние вървимъ по този пътъ, но въ държавния бюджетъ не се предвижда нищо въ това отношение. Агрономи, лесовѣди, овощари опредѣлиха въ Софийския окръгъ коя култура къде вирѣе и изчислиха, че орѣхитѣ, за които преди малко казахъ, могатъ да бъдатъ насадени около 2 милиона. И днесъ въ бюджета на Софийската окръжна постоянна комисия ще видите перо за тази целъ, защото началото се постави и това отъ години насамъ върви. Това трѣбва да се направи за тѣзи култури и въ цѣла България. Следователно, обръщало се е внимание и то въ единъ окръгъ като Софийския. На г. Капитановъ ще кажа, че ако у насъ, въ България, на овощарството не се е обръщало внимание до 1929 г., то е било и затова, че други бѣха нашитѣ земледѣлски задачи, защото бѣше другъ европейскиятъ пазаръ.

Но азъ заключавамъ. Необходимо е изработването на единъ ясенъ планъ по земледѣлски произведения и по време, за да търсимъ срѣдствата, които сѣ необходими, да задоволимъ и тази частъ отъ народното стопанство.

Както бившитѣ бюджети, така и настоящиятъ по отношение подобрието и на скотовѣдството не дава на министра на земледѣлието достатъчно срѣдства, за да може и тази областъ отъ нашето стопанство, скотовѣдството, да бъде задоволена. Е добре, г. г. народни представители, за скотовѣдството и за неговото състояние азъ нѣма лично да говоря. Вѣрно е, че то днесъ страда отъ липса на пазари. Но даже да бѣше тѣй, ако то би било модернизирано, ако нашиятъ добитѣкъ, едъръ и дребенъ, бѣше расово подобренъ, ние щѣхме да имаме много по-малко главни добитѣкъ и много повече мѣсто оставено за други, чисто земледѣлски култури, за да имаме по-голѣмъ експортъ. Значи, и неговото значение и при сѣднени пазаръ сега, не престава. Намалѣ въ разлика отъ преди войнитѣ, но то е при все това една необходимостъ и върху него ние трѣбва да работимъ и да правимъ материални разходи. Азъ не намирамъ въ бюджета кредити, предвидени за тая целъ. Ще ми позволите да ви посоча какви грамадни суми ни трѣбватъ, за да можемъ да подобримъ расово нашия добитѣкъ, едъръ и дребенъ.

Въ 1930 г. ние сме имали 160 хиляди кобили — почвамъ отъ конетѣ. Необходими сѣ за подобрене на конската раса у насъ — като се вземе въ изчисленията предъ видъ единъ 25-годишенъ периодъ — около 3.200 жребци. Ние имаме само 872. Ако се смѣтне стойността на жребцатѣ, при най-евтина цена 20.000 л. — цена, която азъ смѣтамъ, че е малка — ще ни трѣбватъ 46 милиона лева, или годишно ние трѣбва да предвиждаме въ нашитѣ бюджети по 6.400.000 л. Презъ същата година сме имали 450.000 крави, непосредствено вече необходими, даже да нѣмаме пазари, само за нашето народно стопанство. За тия крави сѣ необ-

ходими 7.500 бичи, а ние сме имали само 2.760. Следователно, трѣбватъ още 4.740. Като се смѣтне по 10.000 л. на глава, необходими сѣ значи 47 милиона лева, . . .

А. Капитановъ (з): Въ Шуменъ ги продаватъ по 20.000 л.

Р. Маджаровъ (д. сг): . . . или годишно 18.750.000 л. Споредъ както установява науката, за 15 години, при една такава системна политика за подобрене на нашето говеждо скотовѣдство, расата ще бъде съвършено промѣнена.

Овци — взематъ се пакъ предъ видъ само женскитѣ. Ние имаме 6.700.000 глави. За да можемъ да подобримъ расата на овцитѣ, за да добиемъ качествено повече и по-добра вълна и повече мѣтко, ще ни сѣ необходими 125 милиона лева. Като се вземе предъ видъ, че за подобрене на расата сѣ необходими 10 години, ще получимъ величината на цифрата, която трѣбва да бъде изразходвана, за да се постигне този резултатъ. Подобрена така расата на овцитѣ у насъ, ние не бихме внасяли вълна и прежда отъвън, каквито внасяме сега за надъ 150 милиона лева. Виждате какви грамадни срѣдства сѣ необходими за подобрене на нашето скотовѣдство.

Г. г. народни представители! Преди да мина къмъ третата областъ, къмъ горитѣ, на която областъ азъ ще посветя малко повече внимание . . .

Председателъ: Моля, завършете.

Р. Маджаровъ (д. сг): Добре, после, при отдѣлнитѣ параграфи, ще развия всички тия положения, които съмъ си наумилъ да развия.

Г. г. народни представители! Ние трѣбва не само да имаме единъ изработенъ планъ, за какъвто говорихъ, не само трѣбва да бъде начертано какво е необходимо да направимъ за подобрене на нашето земледѣлие и скотовѣдство, но трѣбва да посочимъ и пътя, чрезъ който можемъ да постигнемъ задоволителни резултати, за да задоволимъ нашитѣ нужди, и да отдѣлимъ известенъ излишѣкъ за износъ на европейския пазаръ. Ние трѣбва да намѣримъ срѣдствата, голѣмитѣ срѣдства, които трѣбва да се дадатъ за тая целъ. На насъ ни предстои да решимъ въпроса, какъ ще можемъ да организираме всичко това и отъ къде ще вземемъ необходимитѣ срѣдства, за да не бъда думитѣ ни празни.

За да можемъ да преформируемъ стопанството, нужно е да имаме организация, както казахъ, да изработимъ планъ и начина на осъществяването му, да организираме и експорта, който днесъ страда отъ липса на организация. Ако имаше такава, добритѣ домати нѣмаше да останатъ въ България, цвѣтното зеле нѣмаше да се хвърли, голѣма частъ отъ произведенията щѣха да се изнасятъ навреме и на сигурни пазари. Какво значи организация? Въ бюджетопроекта на Министерството на земледѣлието има едно перо отъ 1.500.000 л. за проучване на чуждестраннитѣ пазари. Въ бюджетопроекта на Министерството на търговията има кредити за обезпѣждане начини да се търсятъ пазари. По ведомството на Министерството на външнитѣ работи има консулска служба и завчера ставаше въпросъ какъ трѣбва да действува. Е добре, когато ние викаме една належаща нужда, обикновено гласуваме единъ законъ, както е случалъ съ експортния институтъ, и мислимъ, че сме оправдали работата. Тукъ службитѣ сѣ разхвърлени. Нѣщо, което трѣбва да се пожелее по отношение организацията, то е, че трѣбва паралелно да се действува, отъ едно мѣсто да се дирижира, за да може да се върви по строго опредѣленъ планъ. А сега намъ ни предстои да видимъ отъ къде ще намѣримъ паритѣ.

Г-да! Поддържалъ съмъ и когато се е касалъ въпросътъ за мѣстнитѣ самоуправителни тѣла, ще го поддържамъ и тукъ, въ Народното събрание, както съмъ го поддържалъ винаги по бюджетопроекта на Министерството на земледѣлието, че и по отношение на срѣдствата, че трѣбва да обединимъ усилията си. Ще трѣбва срѣдствата на държавата, на окръга, на общината, на дружествата, на кооперациитѣ, на частнитѣ лица и, азъ ще прибавя, на трудовага повинностъ да ги групираме въ едно и тогава да имаме единъ голѣмъ изворъ за постигане целитѣ, които си поставятъ отдѣлнитѣ браншове на нашето земледѣлие. Ако се координиратъ действията, ще имаме по-добри резултати и персоналътъ ще бъде по-малкъ — ще имаме икономия и въ разходването на срѣдствата. Единъ примѣръ. Ние имаме 19 държавни разсадници, вънъ отъ 8-тѣ въ Софийския окръгъ. Така, разходитѣ на Софийския окръгъ, който е 1/4 частъ отъ България, сѣ два-три пѣти по-голѣми, отколкото разходитѣ, които се правятъ за тая целъ по бюджета на държавата. Когато ще има единъ планъ, ще се каже: по отношение на тая областъ — заповѣдайте!

Събирате сръдства и почвате да действувате. А за това не се иска освен малко разумение и съгласие; не се искат голъми сръдства, за да може въ тази тъй голъма частъ отъ народното стопанство, при обединени действия, да имаме отлични резултати, каквито ние желаемъ. Отъ 19-тъ разсадника ние произвеждаме около 700.000 фиданки, а само въ Софийския окръгъ — къмъ 400.000, отъ 8 разсадника. Вижда се разликата въ стопанисването, а също и какво голъмо значение може да има събирането на силитъ. Това е първиятъ въпросъ.

Вториятъ е, че трѣбва да се направи класификация по отношение на продуктитъ — такива, за произвеждането на които се изисква организация, и такива, за които трѣбва да търсимъ пари.

Ще ме попитате, откъде ще намѣримъ пари. Не е вѣрно, че не сѣ давали винаги достатъчно кредити за нашето земледѣлие. Не искамъ да правя лична критика, но мисля, че ако една частъ отъ кредититъ за постройки бѣше се дала за нѣкои отъ другитъ области отъ земледѣлието, напр., за скотовъдството, по-специално за крави, ние щѣхме да задоволимъ нуждитъ. И ако ще трѣбва да правимъ разходи за това, което съществува при даденитъ условия, ще трѣбва да гледаме да добиемъ нужния продуктъ и тогава да пристѣпимъ къмъ задоволяване на другитъ нужди — т. е. ще трѣбва да промѣнимъ политиката на Министерството на земледѣлието въ производствено-стопанска, а не каквато е тя сега, повече строителна.

Т. Бошнаковъ (з): Дано не излѣзе както работата на Димитъръ Христовъ!

Р. Маджаровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Ние, щемъ-нешемъ, ще трѣбва да употребимъ капиталитъ и влоговетъ на Земледѣлската банка не само изключително за кредитиране на дребното, сръдно, трудовото стопанство. Безспорно, и това е необходимо, но трѣбва да обърнемъ внимание, че Земледѣлската банка може, заедно съ промѣната на бюджетната политика на Министерството на земледѣлието, да създаде условия за мелиоративенъ кредитъ. Това ще стане щомъ ние, както по отношение на земледѣлието, тъй и по отношение на банката, като кредитенъ институтъ, изхождаме отъ принципа да създадемъ национално богатство, а не да я оставяме сама да се справя съ единъ социаленъ въпросъ. Нека капиталитъ на Земледѣлската банка почнатъ да се употребяватъ само за задоволяване на земледѣлското стопанство.

Г-да! Щомъ се опредѣли единъ планъ и се даде нужниятъ срокъ съ огледъ на различнитъ видове култури, бждете увѣрени, че въ България ще можемъ да се задоволимъ и парично. Това е последниятъ въпросъ, по който азъ искамъ да се изкажа.

Азъ считамъ, и съ това ще завърша по отношение на тѣзи две области отъ бюджета на Министерството на земледѣлието — че ако ние престанемъ да вървимъ по пътя, по който вървѣше нашиятъ земледѣлецъ, обработвайки първобитно земята си, а му създадемъ условия да сѣе разнообразни култури; ако, следъ изучаване на международнитъ пазари и на климатичнитъ, стопански и др. условия у насъ, посочимъ ония видове култури, които трѣбва да се работятъ, самиятъ стопанинъ въ много отношения ще извърши своята работа и ние даже не ще можемъ въ нѣкои случаи да задоволимъ неговитъ нужди. Въ една отъ околнитъ на Софийския окръгъ, напр., бѣ опредѣлено отъ вещи хора, че могатъ 40.000 декара да се отдѣлятъ за модерно овощарство. Но когато населението почна да засажда и възприе груповитъ градини; когато всѣка община опредѣляше годишно по 1.000—2.000 декара площъ за засаждаване — нито държавата, нито окръгътъ не можаша да му дадатъ потребния му материалъ, за да може да засади тия пространства.

И затова, г-да, когато разглеждаме въпроса за сръдствата — и азъ свършвамъ съ това заключение — ние трѣбва да дадемъ възможностъ, щото бюджетътъ на Министерството на земледѣлието отъ консомативенъ, чиновнически, полка-лека да се обърне въ земледѣлски, скотовъденъ. Ние трѣбва да изработимъ единъ планъ за бждещето развитие на народното стопанство, въ основата на който цѣлтъ трѣбва да легне главно изучаването на нашитъ продукти — като резултатъ на климатическитъ условия у насъ — и какви пазари иматъ тѣ въ Европа. Ние трѣбва помататъкъ да опредѣлимъ срока, както сѣ направили това всички по-напреднали, културни страни въ Европа, въ който трѣбва да станатъ тия постижения, и тогава ще опредѣлимъ сръдствата, като излѣземъ отъ интереса на частното лице, на което ще му дадемъ всичката възможностъ — като му гарантираме пазара — да върви напредъ, следъ което ще насочимъ вниманието си къмъ колективнитъ тѣла: общи-

ната, окръга и държавата. Онова, което не може да направи частното лице, ще го направятъ дружества, самоуправителни тѣла и държавата. Бждете увѣрени, г-да, че тогава ще имаме резултати, и че нашето земледѣлие ще бжде преформирано. Да не ми се казва: „Добре, ама нѣма пари“. Казватъ го онѣзи, които не искатъ да се вдѣлбочатъ въ въпроса.

Свършвамъ, прочее, следъ тия нѣколко примѣри, които изтъкнахъ по отношение начинитъ, по които азъ разбирамъ, че трѣбва да бжде преустроено земледѣлското стопанство и пътищата, по които то трѣбва да върви.

Запазвамъ си правото, съ съгласието на г. министра на земледѣлието, да разгледамъ и третата област на бюджетопроекта, а именно съответнитъ параграфи, които се отнасятъ за горското дѣло въ България, защото, действително, то се намира въ много опасно положение и новата Камара трѣбва да обърне внимание на него. Но това, казвамъ, ще направя, когато дойде да се разглежда съответниятъ параграфъ на бюджета.

България е земледѣлска страна. Земледѣлието създаде нашата родна индустрия, то създаде и търговията. Изхождайки отъ съображението, че България е земледѣлска страна, не трѣбва да надскачаме възможноститъ, а трѣбва да вървимъ по пътя на експериментитъ и доброто и основно проучване на въпроситъ. Но за това ние не сме приготвени и въ това отношение е необходима голъма работа, за да могатъ чиновницитъ на Министерството на земледѣлието да изпълнятъ тая сложна задача, която имъ се възлага. Не сѣ нужни дефиниции и посочване какви видове земледѣлски училища имаме, да се изброява колко сѣ тѣ, какво се учи и какво се е учило въ тѣхъ, но трѣбва да се види какъ се е постѣпвало досега и какви сѣ резултатитъ, които сѣ се добили. Резултатитъ, г-да, сѣ незадоволителни. Българскиятъ народъ възприема всѣка програма, която му дава приходи. Ние трѣбва да намѣримъ сръдствата, които сѣ необходими, ние трѣбва да възпитаваме и да подготвимъ Министерството на земледѣлието чрезъ своитъ специалисти да се яви като единъ отъ голѣмитъ фактори, който ще може действително да изпълни задачата, която му се възлага. (Ржкоплѣскания отъ стовориститъ)

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Василевъ.

И. Василевъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Сложенъ е на разглеждане бюджетопроектътъ на най-важното стопанско министерство, това на земледѣлието и държавнитъ имоти. Безъ да претендирамъ за достатъчна компетентностъ и опитностъ, азъ, като представителъ на земледѣлската парламентарна група, ще направя нѣкои бележки и ще засегна известни въпроси, които се пораждатъ въ връзка съ този бюджетопроектъ.

Ако днесъ има въпросъ, който най-много би трѣбвало да интересува и икономисти, и политици, и общественици, и стопански деятели, това е въпросътъ за подпомагането на нашето земледѣлско стопанство, за неговото стабилизиране и развитие. Земледѣлското стопанство, както се казва, е грѣбнакътъ на нашата държава, защото 78% отъ населението се занимава съ земледѣлие и защото главното перо на нашия износъ сѣ земледѣлско-скотовъднитъ продукти, които, споредъ статистиката, представляватъ 94% отъ износа. Днесъ, когато преживяваме една страшна стопанска и финансова криза, трѣбва да се обърне особено внимание на въпроситъ отъ стопанската областъ въобще и по-специално на въпроситъ, които интересуватъ нашето земледѣлско стопанство, защото съ нашето стопанско превъзможване ние ще постигнемъ не само единъ просперитетъ, но ще дойдемъ до едно благополучие и благосъстояние, което ще внесе спокойствие въ нашата държава. Сждбата на народитъ днесъ зависи до голѣма степенъ отъ това, какъ е устроенъ тѣхниятъ стопански животъ. Днесъ повече отъ всѣкога изпъкватъ на преденъ планъ икономическитъ въпроси, и отъ това гледище ние ще трѣбва да обърнемъ особено и по-голѣмо внимание на нашето земледѣлско стопанство, защото въпросътъ за неговото развитие, за неговото стабилизиране е не само стопански и икономически, но е, тъй да се каже, вече и социалполитически.

Преди да направя нѣкои конкретни бележки по бюджетопроекта и преди да засегна въпроса, каква трѣбва да бжде политиката на Министерството на земледѣлието, нека ми бжде позволено да засегна въпроса, какво представлява нашето земледѣлско стопанство, какъвъ е неговиятъ характеръ.

Г. г. народни представители! Поради ръста на нашето население, който ежегодно достига 100—110 хиляди души, и поради особеното въздействие на закона за наследство, нашето земеделско стопанство постоянно се раздробява. Докато през 1897 г. ние сме имали само 546.084 земеделски стопанства, въ 1926 г. тѣ стигатъ 734.191, къмъ земеделски стопанства, въ 1926 г. тѣ стигатъ 734.191, къмъ които, като прибавимъ и оземленитѣ бѣжанци, и оземленитѣ малоимотни и безимотни, стигае цифрата 807.309 самостоятелни земеделски стопанства. Нѣма да се спирамъ подробно по размѣри на притежание какво представятъ тия стопанства; ще ви кажа само, че стопанства съ притежания отъ 50—100 декара имаме 206.557. Тия стопанства сѣ най-много. Като чели това сѣ стопанствата, които сѣ най-пригодни, най-удобни и най-рентабилни въ нашата страна, защото тѣхното число е най-големо въ сравнение съ другитѣ земеделски стопанства у насъ. Общото пространство на обработваемата земя въ нашата страна е 44.699.870 декара или срѣдно на глава се пада по около 7 декара обработваема площ. Както виждате, нашето стопанство има дребенъ характеръ и въ туй отношение като чели предричанията на социалистичъ, какво постепенно дребното стопанство ще изчезне, като ще бѣде групирани и замѣнено отъ голѣми стопанства, не се оправдаватъ; не само не се оправдаватъ, но тенденцията, която проличава отъ статистиката, говори тѣкмо въ обратенъ направление — че голѣмитѣ стопанства у насъ постепенно се разпадатъ. Напр., у насъ има само 4.766 стопанства съ земя отъ 300 декара нагоре. Виждате, значи, колко е малко числото на голѣми стопанства у насъ въ сравнение съ онѣзи, които притежаватъ отъ 50 до 100 декара на глава и за които преди малко ви говорихъ.

Земеделското стопанство у насъ има дребнотрудовъ характеръ, т. е. всѣки притежава толкова земя, колкото може да обработва съ своя трудъ и съ труда на семейството си. Наемнъ трудъ у насъ се използва въ малко количество, само презъ сезонна работа, като коситба, жетва и т. н.

У насъ най-много сѣ разпространени и въведени земеделскитѣ култури, като първо мѣсто заема пшеницата, а после идва царевичата. Пшеницата се обработва на 1.216.370 хектара или 32.71% отъ цѣлата обработваема площ, а царевичата — на 683.501 хектара или 13.38% отъ обработваемата площ. Пшеницата и царевичата, които ние произвеждаме, не само сѣ достатъчни да задоволятъ нашитѣ нужди, но се явява излишъкъ отъ тѣхъ, който нашето земеделско стопанство изнася на чуждитѣ пазари. Ние изнасяме къмъ 350 милиона килограма пшеница и около 200 милиона килограма царевича. Напоследъкъ нашето земеделско стопанство добива вече една по-друга физиономия: въ замѣна на пшеницата и царевичата, които досега сѣ били главнитѣ земеделски култури у насъ, заематъ мѣсто други по-интензивни култури.

Ще трѣбва да спомена поотдѣлно, макаръ и накратко, всички онѣзи култури, които се стопанисватъ у насъ.

Захарното цвекло, напр., което заема малко пространство отъ обработваемата площ у насъ, съставлява доста голѣмъ интересъ за нашето народно стопанство, защото чрезъ неговата обработка не само се създава помилъкъ на известна частъ отъ нашето земеделско население, но се доставя суровъ материалъ на нашитѣ захарни фабрики, които произвеждатъ достатъчно захаръ за вътрешната ни консомация и дори даватъ излишъкъ за износъ.

Друга и може би най-важна култура, която имаме, това е тютюнътъ. Макаръ да заема малко пространство отъ обработваемата площ у насъ, тютюнътъ въ сжщностъ представлява голѣмъ интересъ за нашето народно стопанство, защото съставлява най-главното и най-големото износно перо на нашата външна търговия. Тютюнътъ, който ние произвеждаме, не само задоволява нашата вътрешна консомация, но и се изнася въ значителенъ размѣръ, на стойностъ повече отъ 2 милиарда лева, или повече отъ 30% отъ нашия износъ въобще. Напоследъкъ се забелязва едно обезценяване на тютюнитѣ. Това обезценяване, смѣтамъ азъ, се дължи на нѣколко причини. То се дължи, първо, на общата стопанска и финансова криза; дължи се, второ, и на свръхпроизводството на тютюна, което днесъ съществува. Нека ми бѣде позволено да направя едно малко сравнение между увеличението на населението и производството на тютюна, за да видите, че действително има свръхпроизводство на тютюна. Така, докато презъ 1909 г. е имало въ цѣлия свѣтъ 13.217.290 декара засѣти съ тютюнъ, отъ които е получено производство 923.405.800 кгр. тютюнъ, презъ 1929 г. засѣтото пространство достига 26.010.390 декара, а произведеното количество тютюнъ — 2.256.861.500 кгр. Виждате едно уве-

личение за тоя периодъ отъ 20 години повече отъ двойно. За сжщото време е имало население: презъ 1910 г. — 1.746.681.867, а презъ 1930 г., значи за 20 години време — 2.028.264.655. Или, докато има едно увеличение на населението съ около 250 милиона, има едно увеличение на свѣтовното тютюнево производство отъ кръгло 1 милиардъ килограма на 2.256.861.500. Следователно, виждате, че има една несъразмѣрностъ, има едно много по-големо увеличение на тютюневото производство, отколкото на населението. И макаръ азъ да вземамъ подъ съображение и друго, че действително днесъ тютюнътъ се пуши повече, особено презъ време на войната, все пакъ туй увеличение се явява несъразмѣрно, следователно, имаме едно свѣтовно тютюнево свръхпроизводство.

За да имаме едно обезценяване на тютюна, специално за насъ, мене ми се струва, че е отъ значение едно друго обстоятелство, какво че сѣенето на тютюна у насъ напоследъкъ започна да става твърде безразборно. Има мѣста, които сѣ пригодени за тая култура, има мѣста, които не сѣ пригодени за тая култура. И ако има възможностъ да ви процитирамъ тукъ една малка статистика, въ която нагледно е посочено по окръзи, по околии въ нашата страна, какъвъ рандеманъ дава тютюнътъ на декаръ и каква е цената на него, ще видите, че за известни мѣстности въ нашата страна сѣенето на тютюна абсолютно никакъ не е оправдано, защото то се явява малко доходно. И ако изключимъ единствения може би мотивъ, който съществува за населението — контрабандата, която може въ случая да съществува; ако изключимъ и другия мотивъ, който дава възможностъ на недообработванитѣ търговци да мѣсятъ доброкачествени тютюни съ лошокачествени и да ги предлагатъ за доброкачествени, ще видимъ, че сѣенето на тютюнъ въ известни области нѣма абсолютно никаква смисълъ. Нека вземемъ за сравнение само две околии, или два окръга, или две мѣстности. Напр., Станимашка околия презъ 1930 г. има засѣто съ тютюнъ едно пространство отъ 21.736 декара, съ едно производство отъ 1.742.361 кгр., или съ единъ рандеманъ отъ 80 кгр. на декаръ, съ една цена отъ около 34 л. За същата 1930 г. Шуменскитѣ окръгъ има засѣто съ тютюнъ едно пространство отъ 3.347 декара, съ едно производство отъ 182.947 кгр., или съ единъ рандеманъ отъ 54 кгр. на декаръ, съ цена 10 л. Или общо за туй количество тютюнъ отъ Шушенския окръгъ сме получили 1.766.420 л., когато за 7 пѣти по-големо пространство имаме 58.504.684 л. Виждате голѣмото несъответствие: докато имаме 7 пѣти по-големо пространство, въ цената ние имаме една разлика отъ 24 пѣти. Следователно, сѣенето на тютюнъ въ Шуменския окръгъ се явява неоправдано. И не само въ Шуменския окръгъ, г. г. народни представители. Мене ми се струва, че ако се погледне статистиката, която азъ имамъ налице, ще се види, че за цѣла Северна България тютюнътъ дава малкъ рандеманъ, и като се има предъ видъ цената, която получава, сѣенето на тютюнъ въ Северна България се явява неоправдано. Ето защо още тукъ повдигамъ въпроса: дали не трѣбва съ едно специално законоположение или пъкъ съ едно измѣнение на закона за тютюна да се опредѣли, въ кои мѣстности трѣбва да се сѣе тютюнътъ, и дали не трѣбва да се забрани изцѣло сѣенето на тютюнъ въ известни мѣстности, както, напр., азъ мога да кажа това за цѣла Северна България.

За обезценяване на тютюна не малко е спомогнало, г. г. народни представители, и изгубването на пазаритѣ. Макаръ г. Григоръ Василевъ да разправя, че нашитѣ тютюнъ е доброкачественъ — съгласенъ съмъ напълно съ него, доброкачественъ е, но ако разгърнете статистиката за нашия износъ на тютюнъ и направите сравнение съ износа на тютюнъ отъ нашитѣ съседи гърци и турци, ще видите, че ние постепенно сме загубвали пазаритѣ на тютюнъ, че ние сме били постепенно измѣствани на чуждестранния пазаръ отъ страна на гърцитѣ и турцитѣ. Азъ имамъ тукъ една статистика, която нѣмамъ възможностъ да ви процитирамъ въ подробности, за да видите, че действително има едно измѣстване на нашитѣ тютюни отъ чуждестранния пазаръ. Докато презъ 1924 г. ние сме изнесли кръгло 31 милиона килограма тютюнъ, презъ 1925 г. — 33 милиона килограма, презъ 1926 г. — 27 милиона килограма, презъ 1927 г. — 26 милиона килограма, презъ 1928 г. — 22 милиона килограма, презъ 1929 г. — 20 милиона килограма, презъ 1930 г. — 22 милиона килограма. Виждате едно постепенно намаляване на количеството на изнесения въ чужбина нашъ тютюнъ, когато ако ви процитирамъ статистиката за изнесения отъ гърци и турци тютюнъ, ще видите, че тѣ постепенно увеличаватъ своето износно перо отъ тютюнъ. А като вземете даннитѣ

за нашия внос на тютюн в Италия и Германия, ще видите, че постепенно сме измествани на тамошните пазари от нашите съседни гърци и турци. Върно е, че ние не сме сръчни в нашата пропаганда, върно е, че ние имаме уредени търговски консулства, че ние имаме търговски договори. И особено през време управлението на Стовора тръбва да се каже, че се положила малко грижи не за да спечелим нови пазари, но поне да запазим онѝзи, които имаме.

Друга култура, която заема важно място в нашето земледѣлско стопанство, е лозата, която заема една площ от 87.565 хектара или 2.35% от обработваемата площ. След като лозата бѣха унищожени от филуксерата, днес имаме едно възстановяване на нашето лозарство, имаме едно широко разпространение на лозата, които вече достигат до едно положение не само да задоволяват нашите нужди, но и да дават един излишък, на който ние трѣбва да намирим пазар.

Г. г. народни представители! Специално продуктът, който дават лозата, ние смѣтаме, че тѣ сѣ от голямо значение за нашето народно стопанство, защото бихме могли да изнесем не само грозде, но при едно типизиране на вината, които ние произвеждаме и които сѣ сравнително доброкачествени, бихме могли да изнесем на чуждестранния пазар и вина. У нас напоследък намѣриха по-голямо място десертните грозда, защото върно е, че засега поне тѣ намират добър пазар в чужбина. Ще трѣбва да направим, щото още повече да се засили нашият износ на грозда в чужбина, кѣдето ние бихме могли да конкурираме чуждестранните грозда не само сь доброкачествеността на нашият грозда, но и сь това, че нашето грозде излиза на пазара по-късно, тогава когато вече гроздата на другите страни сѣ изчерпани. Но не само в чужбина трѣбва да изнасяме грозда, но и вътре в нашата страна, в мѣстата, кѣдето нѣма лозя, кѣдето сегашното население не консумира грозде в достатъчно количество, трѣбва да направим, щото да може да достигнат нашият грозда и да бждат консумирани от населението като добра храна.

Овощарството тоже добива все по-голямо и по-голямо значение за нашето народно стопанство, особено като се има предъ видъ голѣмото обезценяване на зърненитѣ храни, като се има предъ видъ, че ние постепенно вече започваме да минаваме към едно трансформиране на нашето земледѣлско стопанство, толкова повече, че у нас има всички климатически и почвени условия за развитие на овощарството. Сега за сега, обаче, то е още слабо, не е силно развито. Има известни области, които сѣ много удобни за овощарство, какъвто е, напр., Кюстендилският край, какъвто е Трънският край, Подбалканите, какъвто е Камчийският край, но ние имаме още дребни овощни градини, сѣ не толкова комплекти сортове. Застѣтата площ сь овощия е 18.956 хектара, сь които сѣ сливи сѣ засти 12.365 хектара, сь едно производство от 763.719 квинтала. Износът на плодове е още слабъ. Презъ 1930 г. сѣ изнесени от насъ едва 3.488.212 кг. плодове. Напоследък се забелязва една тенденция, щото овощарството да бжде типизирано, да се подберат сортове и то по-малко, както и да се мине към едно индустриализиране на овощарството.

За розовата култура, за която преди малко се вотира законъ, нѣма какво да приказвамъ, защото се приказва достатъчно. Въ всеки случай тя е от голямо значение не толкова по голѣмото богатство, което създава, макаръ че дава поминък, ако не главенъ, то допълнителенъ за близо 200 хиляди души, колкото за това, че създава известност и популярност на нашата страна. Затуй ще трѣбва да се положат грижи от държавата, за да може тая култура още повече да се развие и да може да се намери пазар на нашето розово масло. Ние ще трѣбва да бждемъ доволни, че днешното правителство взема мѣрки, като създаде специаленъ законъ, за да гарантира една по-добра цена на розовия цвѣтъ.

Същото бихме могли да кажемъ и по отношение бубарството, което тоже е застъпено в нашата страна. Но и по отношение на неговитѣ произведения трѣбва да констатираме, че се забелязва едно обезценяване — цената на пашкулитѣ е спаднала значително. Ще трѣбва да се положат грижи, за да можемъ да гарантираме пазаръ на пашкулитѣ, които произвеждат нашият бубари, както и да могатъ тѣ да добият една подобна цена. Въ туй направление, доколкото ми е известно, Българската земледѣлска банка е влязла въ ролята си и е опредѣлила една твърда цена 35 л. за килограмъ пашкули. Сь това безспорно се подпомага населението, което се занимава сь този стопански отрасъл — бубарството.

Г. г. народни представители! Земледѣлско-стопанскитѣ нужди на страната налагатъ да може все повече и повече у насъ да заематъ място тѣ нареченитѣ влакодайни растения, които, върно е, че сѣ вече застъпени — лентъ, конопъ и памукъ — но сѣ застъпени твърде слабо засега, докато стопанскитѣ нужди на страната налагатъ все по-голямото и по-голямото имъ застъпване.

Ще ви дамъ една малка статистика, отъ която ще видите отъ какво грамадно значение е за насъ производството на памука. Презъ годинитѣ 1925—1930 г., т. е. за единъ периодъ отъ шестъ години само въ България е внесень суровъ памукъ 8.857.288 кг. за 573.930.475 л.; за същия памучни преди 37.649.000 кг. за 4.166.000.000 л.; памучни платове 14 милиона килограма за 3.500.000.000 л. Значи, за единъ периодъ отъ шестъ години само за суровъ памукъ, за памучни преди и за памучни платове ние сме изнесли 8 милиарда лева. Виждале отъ какво грамадно значение за нашето народно стопанство е да бжде застъпена у насъ културата на влакодайните растения, особено на памука. Затова ние ще трѣбва да поздравимъ Министерството на земледѣлието, което взема инициативата да създаде едно по-голямо разпространение на културата на памука, да насърчи неговото обработване, като сключи единъ специаленъ договоръ сь нашитѣ текстилни фабрики „Царъ Борисъ“ и „Текстилъ“ въ Варна, за да закупятъ 2 милиона килограма нашъ, мѣстенъ памукъ. Би трѣбвало въ туй направление да се отидѣ по-далечъ, защото годишно ние имаме нужда отъ 15 милиона килограма памукъ за задоволяване на нашиятѣ нужди.

Въ неразривна връзка сь земледѣлието, г. г. народни представители, е и скотовѣдството. Скотовѣдството у насъ не сѣставлява самостоятеленъ поминъкъ, сѣ изключение за отделни скотовѣдни стопанства. Структурата на нашето народно стопанство е такава, че налага отглеждане домашни животни за удовлетворяване собственитѣ домашни нужди и излишкѣтъ да се продава на пазара. Нѣма да се спирамъ на броя на животнитѣ. Въ последнитѣ години се забелязваше единъ стремежъ къмъ земята и стана едно безразборно раздаване земя, едно безразборно оземляване, като се смѣташе, че само земята е достатъчна да създаде поминъкъ на нашето население. Но следъ като създаде ценитѣ на зърненитѣ храни, като-че-ли има единъ повратъ, като-че-ли има едно стѣпняване въ смисълъ, че ще трѣбва на нова смѣтка да обърнемъ погледъ къмъ скотовѣдството.

Г. г. народни представители! Днесъ, когато се приказва за машинизиране, за индустриализиране на земледѣлието, за свръхпроизводство на зърнени храни, ние, безспорно, трѣбва да обърнемъ погледъ къмъ скотовѣдството. Защото ако можемъ да приказваме за машинизиране и индустриализиране на производството на зърнени храни, ако можемъ, следователно, да имаме едно още по-голямо свръхпроизводство на зърнени храни, ние не можемъ да приказваме за индустриализиране и машинизиране на скотовѣдството, толкова повече, като имаме предъ видъ, че онѝзи скотовѣдни и млѣчни продукти, които сега имаме, не сѣ достатъчни, за да задоволятъ още всичкитѣ ни нужди. Заради това именно ние ще трѣбва да насочимъ погледа си натамъ. Зърненитѣ храни, които ние произвеждаме, вмѣсто да ги продаваме на безценца, трѣбва да ги преобърнемъ, да ги трансформираме въ животински и млѣчни продукти и като такива да ги изнесемъ на чуждестранния пазаръ.

Когато говоримъ за земледѣлието и отраслитѣ му, ние ще трѣбва да споменемъ нѣщо и за горитѣ, които сѣставляватъ едно голѣмо национално богатство на стойностъ повече отъ 25 милиарда лева. Горитѣ сѣ отъ голѣмо значение, г. г. народни представители, за нашата земледѣлска страна, защото, както се казва, безъ гори нѣма земледѣлие. Горитѣ оказватъ своето влияние върху климата, върху валежитѣ, възспиратъ порошката, запазватъ полетата; горитѣ сѣ източникъ, отъ който ние черпимъ строителенъ и горивенъ материалъ, но тѣ създаватъ още и поминъкъ за известна частъ отъ нашето население, което обитава въ планинскитѣ мѣста. Горското дѣло у насъ не е още добре поставено, затова защото ние имаме още много празни мѣста, много пустѣщи мѣста, както се казва, много за-келявѣли гори, които ще трѣбва да изчезнатъ.

У насъ има гори, частно притежание, църковни и училищни — 531.544 хектара, около $\frac{1}{4}$ отъ общото пространство; държавни гори имаме — 722.213 хектара, около $\frac{1}{4}$ и общински гори — 1.576.770 хектара — половината отъ общото пространство. Пустѣщи мѣста има 286.000 хектара, закълявѣли гори — 650.000 хектара, празни мѣста въ горитѣ — 840.000 хектара. Че действително горитѣ не сѣ поставени въ добро състояние показва и прирѣстътъ, който тѣ ни даватъ. Докато за иглолистнитѣ гори имаме

5 куб. метра приръсът на декаръ, за широколистните $3\frac{1}{2}$ куб. м. на декаръ, за низкостъблените $2\frac{1}{2}$ куб. м. на декаръ, в другите страни, в които от по-рано е започнало едно разумно стопанисване на горите, имаме един приръс, който достига, напр., в Германия, до 10 куб. метра на декаръ.

Горите не трябва да бъдат оставени на своето естествено развитие, а трябва разумно да ги стопанисваме, да създадем тъй наречената стопанска експлоатация на горите, при която не само ще създадем поминък на населението, но ще увеличим и приръста на нашите гори и ще добием повече материал.

Експлоатацията на горите у нас става безразборно. Напоследък се забелязва едно подпомагане на горските кооперации, защото горите, както и земята, не могат да бъдат обект на експлоатация, а трябва да създадат поминък на онова население, което ги обитава, което живее там, което да създава блага, от които да се ползува и обществото. Горските кооперации, г. г. народни представители, не са добре поставени може би най-вече затова, защото нямат достатъчно средства и са принудени по-скоро да играят ролята на комисионери в ръцете на големите търговци, които им дават средства.

Ето картината в едри шрихи на нашето земледелие и отраслите му. То носи характерния признак на едно екстензивно земледелие, недостатъчно развито, слабо доходно, стоящо още назад от земледелието в другите страни. Налага се, следователно, една политика, при която, с една системна дейност, ще можем да получим едно увеличение на производството количествено и да го подобрим качествено, а най-главно да направим пазар на онова, което произвежда нашето земледелско стопанство.

Няма защо, г. г. народни представители, да се плашим от свръхпроизводството, което има в зърнените храни. Когато ние говорим за увеличение количеството на производството, безспорно, ще трябва да имаме пред вид и количеството на земята, с която нашата страна разполага. Земята като-че-ли вече достатъчно е раздробена. Върно е, че въпросът за земята не е още изчерпан, върно е, че той ще съществува докато има хора, които работят тая земя, които се борят с нея; върно е, че въпросът за земята ще трябва да бъде разрешен в смисъл, че тя трябва да бъде в ръцете само на ония, които я стопанисват, които я обработват. Но като имаме пред вид естествения приръс на нашето население, който достига, както ви казах по-рано, от 100 до 110 хиляди души годишно, за изхранването на което население са необходими годишно от 27 до 30 милиона килограма храни; като имаме от друга страна пред вид, че нашето земледелие е още примитивно, че производителността му не е тъй голяма — ако направим едно сравнение, ще видим, че у нас имаме производство 100 кгр. на декаръ, производството в Ромъния достига 120—130 кгр., а в Германия то достига до 200 кгр. на декаръ — то няма защо да се плашим от свръхпроизводството. Като имаме пред вид всички тия обстоятелства, които преди малко изтъкнах, ние ще трябва да направим всичко възможно за увеличение количеството на производството не толкова с увеличение на работната площ, колкото с увеличение производителността на труда. Нашето земледелско стопанство, макар че няма достатъчно земя, бих казал, че тя все пак е задоволителна за него. У нас има достатъчна евтина работна ръка. Ако има нещо, което липсва на нашето стопанство, то е капиталът, който да бъде впрегнат в производството, за да може да се създадат блага както за самия стопанин, тъй и за обществото. Заради туй ще трябва да улесним нашия земеделец-стопанин, като му дадем капитал, а това значи да му създадем леснодостъпен и евтин кредит.

Възвръзка с увеличение производителността на почвата е и торенето, което ще трябва по-силно и по-добре да бъде застъпено, особено като се има пред вид, че угарта от година на година намалява — по-рано тя е била 50% от обработваемата площ, а днес много по-малко. Но докато нашият земеделец възприеме изкуствените торове, ще трябва да го свикнем към едно по-добро торене на почвата с естествения оборски тор, като създадем условия и удобства да бъде той по-добре запознат.

Каго говорим за увеличение производителността на труда, не можем да не споменем, г. г. народни представители, и за механизиранието на нашето земледелие. Ние сме там, че с механизиранието на земледелието не бива да се избързва; то трябва да стане постепенно, наред с повишаване производителността на труда, наред с стабилизирането и развитието на нашето земледелско стопанство. Когато приказваме за механизиранието на земледелието,

ние не можем да не засегнем въпроса за комасацията, за групиране на земята. За да можем да имаме едно механизиранието на земледелието, за да можем да имаме едно по-модерно обработване на земята с всички технически придобивки, които могат да се вложат в земледелието, ние ще трябва да разрешим и въпроса за комасацията, който въпрос, обаче, е доста голъм, за разрешението на който се изискват много средства...

П. Стоев (раб): И което няма да стане.

И. Василев (з): ... и който може би ще бъде отложен още за известно време. Макар че в това направление се правят вече опити, които продължават, ще трябва и в тая насока да се работи още повече. Ще трябва преди всичко да се измени законът за наследства. При досегашния закон за наследства не може да приказваме за никаква комасация, защото той дава възможност за едно още по-голямо раздробяване на земята. Но когато приказваме за комасация, г. Петко Стоев, ние можем да приказваме и за друго — можем да приказваме за кооперативно обработване на земята. И мене ми се струва, че ние ще дойдем, и ще трябва да дойдем, до това, за да можем, ако щете, да противопоставим на колективното стопанство, което ние препоръчавате, в което преобладават елементите на принудата, на подчинеността, в което е убита всяка лична инициатива и свободно проявление, кооперативното обработване, което, като използва всичките технически придобивки в земледелието, може да бъде сложено, може да бъде построено на доброволното съгласие, на личната инициатива и проява на свободната личност. (Ръкопляскания от земледелците)

П. Стоев (раб): Утопия е това.

И. Василев (з): Наред с грижите за увеличаване производството количествено, ще трябва, както казах, г. г. народни представители, да се проведе една политика, която да подобри производството качествено. Защото днес, когато всички се състезават на чуждестранните пазари, за да можем да имаме място на тези пазари, ще трябва да излъзем с едно производството качествено подобро. За подобрене производството качествено, от най-голямо значение е знанието на земеделеца за рационално използване на неговия труд. Защото земледелието, както каза и г. министърът на земледелието в бюджетарната комисия, не е лек, не е тъй прост занаят. То е мъчителен занаят, защото трябва по-голяма съобразителност, голямо нагаждане — нещо, което нашият земеделец може да има само когато е просвѣтен. Следователно, ще трябва, преди всичко, като предпоставка за качествено подобрене на нашето земледелие, да сложим знанието. Знанието, г. г. народни представители, се добива от нашия земеделец по два пътя: младите земеделци добиват знанието чрез земеделските училища, а възрастните — чрез обществено-агрономичната служба. Ние имаме земеделски училища, но като-че-ли в туй направление ще трябва да се направи още нещо, защото ония училища, които съществуват, не са много. Ние имаме един земеделски институт в Татар-Пазарджик, с 40 ученика; сръдни земеделски училища — 4, с 292 ученика; практически мъжки и девически училища — 8, с 335 ученика; зимни земеделски училища — 20, с 760 ученика, допълнителни земеделски училища — 100, с 4.435 ученика.

За земеделското образование се предвиждат само 15 милиона лева. Тъ не са достатъчни. Земеделските училища трябва да бъдат подкрепени с необходимия кредит, за да може да се разшири земеделското образование, за да може земеделските училища да станат мощен фактор за развитието на нашето родно земледелие.

За даване познания на българския земеделец, казах, че е от значение обществено-агрономичната служба. В туй направление, г. г. народни представители, ще трябва нашият агроном да остави своята канцелария, да се отдели от своята теоритично-просвѣтна дейност и да се заеме с повече дълова работа, да отиде на самото място, при земеделеца, за да го научи как се стопанисва, за да го научи как се оре, да го научи как да се бори с болестите, да го научи да усвои едни интензивни култури. Земеделецът знае всичко добре, но това, което ще му каже агрономът, ще му бъде само от полза. В туй направление, г. г. народни представители, мене ми се струва, че се направи грешка в бюджетарната комисия, когато се отнеха превозните средства на агрономите. Ако е въпрос, че държавата се намира

въ стъснено финансово положение, нека направимъ тая жертва; нека премахнемъ превознитъ сръдства, но то трѣбва да засегне всички и да не започва отъ агрономитѣ. Ако ще трѣбва да посегнемъ, ние трѣбва да посегнемъ тамъ най-после. Има други мѣста, на които би трѣбвало по-напредъ да се посегне — напр., ако щете, на превознитъ сръдства на околийскитѣ началници, на инженеритѣ — отколкото на агрономитѣ.

За подобрене на нашето скотовѣдство голѣмо значение иматъ и голѣмо влияние оказватъ държавнитѣ конезаводи и депа, въ които се отглежда елитенъ разплоденъ материалъ, който се изпраща по-нататѣкъ по станциитѣ и чрезъ който подобряваме нашата конска раса, нашия конски материалъ, което е отъ значение за нашето стопанство. Отглеждането на елитенъ конски разплоденъ материалъ въ нашитѣ конезаводи представлява интересъ още и отъ гледище на държавната защита, защото знаете, че отъ тамъ се подбиратъ коне, които попълватъ нуждитѣ на нашата армия. Отглежданитѣ разплодници въ нашитѣ държавни стопанства не сѫ още достатѣчни, за да задоволятъ всички нужди. Ще трѣбва, безспорно, държавата да се погрижи по-нататѣкъ, за да може да поддържа тия стопанства, които да задоволятъ всички нужди на нашия земеделецъ-стопанинъ.

По отношение на говеждитѣ разплодници важи същото. Тамъ е предоставена по-голѣма свобода на частната инициатива, и споредъ менъ, добре е направено, добре е сторено, защото има частни стопани, които отглеждатъ добри бичета, които биха могли да бѣдатъ използвани. По такъвъ начинъ се прави едно настрѣжение на частната инициатива.

По отношение на свинеѣдството иматъ еднакво значение тия държавни стопанства, защото за подобренieto на свинитѣ се даватъ било перѣзи, било породисти свини.

Птицевѣдството за насъ е единъ отрасълъ отъ голѣмо значение. Когато се има предъ видъ, че следъ тютюна най-голѣмото наше износно перо представляватъ яйцата, ще трѣбва да се отдаде голѣмо внимание и да се положатъ голѣми грижи и по отношение на птицевѣдството, за да може да се подобри то и да се развие още повече.

Друго, което е отъ значение за подобрене качеството на нашето земеделско производство, е опитното дѣло. Върху опита, г. г. народни представители, ще трѣбва да се постави модернизирането и развитието на нашето земледѣлие. И въ това направление азъ виждамъ въ бюджета да е направено нѣщо повече, отколкото е направено досега. Отдадено е достатѣчно внимание на опитното дѣло, което ще има да изиграе и голѣмата роль за подобрене качеството на нашето земеделско производство.

Каквото и да правимъ, обаче, за количественото и качественото подобрене на нашето производство, всичко ще отиде напразно, ако не намѣримъ пазари, ако не нагодимъ нашето стопанство къмъ изискванията на пазаритѣ. Днесъ имаме вече не едно самозадоволяващо се стопанство, днесъ имаме едно стопанство, което произвежда за пазара, и заради това най-важната задача на една политика, която иска подпомагане на земеделското стопанство, е да намѣри пазаръ на неговото производство. Трѣбва въ това направление да се сключатъ търговски договори, да се уредятъ търговски консулства, въ които да бѣдатъ поставени хора запознати, които да следятъ пазаритѣ, тенденцията на пазаритѣ и винаги да държатъ въ течение правителството.

Г. Рашко Маджаровъ засегна въпроса за учредяването на институтъ за стопански проучвания. Ще трѣбва тази материя да се концентрира. Вѣрно е, че въ нѣкои ведомства се правятъ такива проучвания, но тѣ ще трѣбва да се концентриратъ или въ Дирекцията на статистиката, или въ Министерството на земедѣлието, или въ Министерството на търговията, или, най-после, ще трѣбва да се учреди единъ отдѣленъ специаленъ институтъ, който да прави стопанскитѣ проучвания, който да прави проучвания на пазаритѣ, на тенденцията на пазаритѣ, за да можемъ о време да се нагаждаме, тъй да се каже, и съ огледъ на пазаритѣ паралелно да върви и трансформирането на нашето земеделско стопанство. Защото и това трансформиране не можа да стане произволно. Г. г. народни представители! Днесъ особено, когато нуждитѣ на пазаритѣ се мѣнятъ тъй бързо, ще трѣбва и трансформирането на земеделското стопанство да върви паралелно съ промѣната на пазаритѣ, да не става безразборно, а да става много внимателно. Защото онуй, което днесъ е нужно, утре може би нѣма да бѣде нужно, нѣма да бѣде необходимо.

Ще засегна съ нѣколко думи каква бѣ политиката на Сговора по отношение на нашето земеделско стопанство. Г. г. народни представители! Макаръ да се даваха доста

тъчно сръдства презъ време управлението на Сговора, тия сръдства бѣха изразходвани безразборно, безсистемно и затуй именно не можахъ да дадатъ резултати. Като почнете отъ подметката, отъ дълбоката оранъ и стигнете до доставката на потребни и непотребни никому машини, стигате до мѣлвата, която се носѣше въ обществото, че около тая шумна политика, около тия доставки на машини има нѣкои, които сѫ разбрали нѣщо. Въобщо Сговорътъ, мене ми се струва, въ туй отношение провеждаше само една ефективна политика: ужъ че се работи нѣщо, ужъ че се дава нѣщо за земеделското стопанство, безъ да се постигатъ нѣкакви реални резултати. Подкрепата и даването сръдства на земеделското стопанство може да даде резултати по два пѣтя: не само съ едно прѣко подпомагане, но и по косвенъ пѣтъ — съ данѣчни закони, съ финансова политика. И Сговорътъ, докато отъ една страна ужъ даваше нѣщо за земеделското стопанство, отъ друга страна провеждаше една данѣчна, една финансова политика, която вземаше съ другата рѣзка онова, което даваше съ едната. Г. Момчо Дочевъ се смѣе, но нека се смѣе. Че това е така, личи отъ туй, че докато отъ една страна имаме единъ огладнѣлъ, обеднѣлъ, задлъжнѣлъ до гуша селянинъ, въ София на всѣки жгълъ се събарятъ масивни двуетажни и триетажни сгради и се строятъ нови постройки. (Ржкоплѣскания отъ земеделцитѣ) Това не е само поради страхъ отъ инфлация, това показва, че днесъ въ София действително сѫ натрупани много богатства, много пари и за смѣтка на обеднѣлия и задлъжнѣлъ селянинъ се строятъ днесъ палати въ София.

Д. Икономовъ (раб): Изземете ги, защо чакате?

А. Капитановъ (з): Вие какво се бъркате? Да не сте настояници на Сговора?

И. Василевъ (з): Г. г. народни представители! Съ съзнанието, че подобренieto на земеделското стопанство ще дойде не само по прѣкъ пѣтъ, но може да дойде и по косвенъ пѣтъ, днешното правителство върви къмъ други пѣтища — можемъ да кажемъ смѣло това — прави и прокарва известни мѣроприятия, известни законоположения, които идатъ да подпомогнатъ земеделското стопанство и земеделското население. Вземете закона за измѣнение на закона за акцизитѣ, закона за данѣчни облекчения, закона за ревизиране наемитѣ на фондовитѣ земи — това сѫ закони, съ които по косвенъ пѣтъ се иска да се подпомогне земеделецътъ и земеделското стопанство. Въ туй отношение ще трѣбва да се отиде още по-далечъ. Има нѣщо още, което днешното правителство има върховната задача, върховенъ дългъ да изпълни — да премахне единъ несправедливъ данѣкъ, който тежи на земеделското население — поземелния данѣкъ. (Ржкоплѣскания отъ земеделцитѣ) Днешното правителство трѣбва да намѣри възможностъ, да намѣри начинъ, щото да бѣде премахнатъ, като крайно несправедливъ, този данѣкъ, който тежи твърде много на земеделското население. Да ви спомня, г. г. народни представители, и закона за закрила на земеделеца-стопанинъ, около който се вдигна много шумъ, съ който се спекулира много и за който се казва, че не разрешава много задачи. Може да не разрешава много задачи, може да не разрешава, ако щете, въпроса за задлъжнѣлостта на нашия селянинъ, но този законъ разрешава поне единъ въпросъ, а той е, че иска онова, което е останало още въ рѣцетъ на земеделеца, да го запази въ неговитѣ рѣце, иска да запази сръдствата за производство, които земеделецътъ притежава. Това е най-главната целъ на закона за закрила на земеделеца-стопанинъ: да остави у него онова, което му е останало, за да може постепенно да му създаде възможности и условия, използвайки онова, което му е останало, и използвайки намалението на задлъжнеността и улесненията, които се правятъ съ сѣщия законъ, постепенно да изплати задлъжнеността си къмъ държавата и къмъ частнитѣ кредитори, къмъ частнитѣ лица.

Председателтъ: Моля, свършете.

И. Василевъ (з): Свършвамъ. — Прокараха се други закони: законътъ за вината и спиртнитѣ напитки, законътъ за цеклосѣнето — това сѫ все мѣроприятия, все закони, които идатъ въ подкрепа на земеделеца и на земеделското стопанство.

Г. г. народни представители! И Българската земеделска банка днесъ има да изиграе една голѣма роль. Струва ми се, че онова, което поради осѣжднитѣ сръдства на държавата не можемъ да направимъ съ бюджета на Министерството на земедѣлието, ще го направятъ Българската земеделска банка, Българската земеделска банка,

която бѣше се отчуждила отъ земледѣлца-стопанинѣ и която — нека си признаемъ — досега като-че-ли провеждаше повече банкова политика, ще трѣбва да провежда друга политика, каквато днесъ усвоява, а именно повечето стопанска, да подпомогне земледѣлца по отношение на пазаритѣ и да го избави отъ спекулата и голѣмата конкуренция, която му създаватъ частни лица. Въ туй отношение Земледѣлската банка върши вече нѣщо, както е случаятъ съ памука, съ опредѣляне цената на бубитѣ, на розовия цвѣтъ, на тютюнитѣ. Говори се, че ще има законъ, който е създаде възможността Земледѣлската банка да купува тютюни на твърди цени.

Българската земледѣлска банка има да изиграе и друга една голѣма роля: да подпомогне земледѣлскитѣ кооперации. Каквото щемъ да приказваме, земледѣлскитѣ кооперации ще трѣбва да бждатъ поставени подъ патронажа на Земледѣлската банка. И когато говоримъ за износъ, ще трѣбва да говоримъ и за институтъ, който ще трѣбва да поеме въ рѣшетѣ си износа. Днесъ имаме институтъ за храноизносъ, утре трѣбва да имаме една реорганизирана дирекция, трѣбва да имаме специаленъ институтъ, който да се грижи въобще за износа на нашата страна. Ако щете, нѣма нужда да го създадемъ; ще трѣбва Земледѣлската банка съ земледѣлскитѣ кооперации, които ще бждатъ нейни малки агенти, да поеме изцѣло износа, особено на земледѣлскитѣ произведения, за да може нашиятъ земледѣлецъ-стопанинъ да го изведемъ направо на пазара и да го направимъ пъленъ господарь на онова, което той произвежда. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Ще трѣбва цялата страна, цяла България да се преобърне на една голѣма кооперация.

Нѣкои конкретни бележки по бюджетопоекта на министерството, за да заключа и да завърша.

Въ бюджетопоекта, макаръ и да е съкратенъ, има намаление на кредититѣ по едни параграфи, увеличение по други. Все пакъ, явно е прокарана една по-друга политика. Напр., въ отдѣлението за земледѣлието и отраслитѣ му се предвижда единъ инспекторъ-педагогъ, който безспорно ще изиграе голѣма роля въ земледѣлското образование, като опредѣли методитѣ на преподаването.

Въ отдѣлението за горитѣ се предвиждатъ двама районни инспектори-ревизори, които да могатъ по-отблизо и непосредствено да ревизиратъ мѣстнитѣ лесничей и инспектори.

Предвижда се ново отдѣление за поземелната собственостъ и комасация. Макаръ и бавно, макаръ и постепенно въпросътъ за комасацията трѣбва да бжде поставенъ въ кръга на възможноститѣ и условията и разрешенъ. И това е едно добро начало, едно нововъведение въ бюджетопоекта.

Прави впечатление че въ бюджетопоекта, който ни се предлага, има едно увеличение на земледѣлскитѣ училища, особено на зимнитѣ и допълнителни училища, което сѣщо е едно добро дѣло.

Отдадено е едно по-голѣмо значение и на опитното дѣло, като се увеличава кредитътъ, който се предвижда за него.

Предвижда се единъ инспекторъ за горскитѣ кооперации, който да може по-отблизо и непосредствено да следи живота на горскитѣ кооперации.

Явно е, г. г. народни представители, че предвиденитѣ въ бюджетопоекта кредити не сѣ достатъчни, за да задоволятъ всички нужди за една политика на всестранно подпомагане на нашето земледѣлско стопанство. И ние можемъ да разберемъ мжката на г. министра на земледѣлието, като представителъ на Българския народенъ земледѣлски съюзъ и като сторонникъ на едно всестранно подпомагане на земледѣлското стопанство, когато е бѣлъ заставенъ, поради тежкото положение, поради оскъднитѣ срѣдства, съ които държавата разполага, да прави съкращения въ бюджета на Министерството на земледѣлието.

Сѣщевременно, обаче, ние сме убедени, че при всѣка възможностъ ще се предвиждатъ достатъчни кредити, за да може земледѣлското стопанство да бжде подпомогнато, за да може то да се възстанови и развие по-нататъкъ.

Народниятъ блокъ получи народното довѣрие и пое управлението въ името на една друга стопанска и финансова политика, 21 юний има извънредно голѣмо значение, защото тогава за првъ пѣтъ народътъ се бори и победи не само въ името на една нова вътрешна политика, но въ името на една нова стопанска и финансова политика. За да се възстанови народното стопанство, ще трѣбва окончателно да се скѣса съ сговористко-народнишката система на стопанисване; ще трѣбва окончателно народното стопанство да се отърве отъ жестокия обиръ и отъ веригитѣ на финансовата олигархия; ще трѣбва да се създаде друга

система въ стопанскитѣ отношения, други отношения между държавата и различнитѣ стопански съсловия.

Днешната държава, както се казва, е повече социална и нейната политика трѣбва да бжде ориентирана къмъ икономическитѣ интереси на маситѣ, насочена преди всичко въ защита на икономически слабитѣ. И ако нашата страна е земледѣлска, съ дребно земледѣлско стопанство, което изнемогва вследствие голѣмото обезценяване на зърненитѣ храни и вследствие на една лоша, противонародна политика, която досега бѣше провеждана, ние ще трѣбва да насочимъ най-голѣмото си внимание именно къмъ подпомагането на нашето земледѣлско стопанство. Защото разберете, г. г. народни представители, имаме ли здраво земледѣлско стопанство, ще имаме здрава, могѣща и спокойна държава. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Трѣбва да се разбере, че, каквото и щемъ да приказваме, все пакъ нѣ си оставаме земледѣлска страна. Имаше у насъ сторонници на индустриализирането на страната, имаше голѣми поклонници на индустрията въ нашата страна и голѣми жертви се направиха за индустрията ни. У насъ има само 1400 индустриални предприятия, обаче се създаде специаленъ законъ за насърчение на мѣстната индустрия, който отдавна трѣбваше да бжде измѣненъ. Този законъ за насърчение на мѣстната индустрия даваше всевъзможни облаги — намалено наerlo, намалени данѣци, не знамъ какви си още работи — на тая или оная индустрии. Освенъ това, само отъ безмитенъ вносъ, който сѣществуваше за известни сурови материали, внасяни отъ нашата индустрия — а този безмитенъ вносъ е съставлявалъ 40% отъ всички сурови материали, които сѣ се внасяли у насъ — държавата е губила 500 милиона лева годишно. Виждате, колко скѣпо ни коштува тая галена индустрия.

Г. г. народни представители! Ние не сме и не можемъ да бждемъ въобще противъ индустрията, но ние сме само за онази индустрия, която има своитѣ корени въ нашето народно стопанство и която черпи своитѣ сурови материали отъ него. Ние сме и ще бждемъ противъ така наречената паразитна индустрия и, вмѣсто закони за нейното насърчение, ние искаме закони за насърчението на родното земледѣлие. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Земледѣлската парламентарна група ще гласува предвиденитѣ по този бюджетопоектъ кредити, съ убеждението, че правителството на Народния блокъ, че днешната властъ, изхождаща отъ партии, които сѣ носители на политическата и икономическа демокрация, ще направи всичко въ кръга на възможноститѣ на държавата, за да може земледѣлското стопанство да бжде подпомогнато, да бжде стабилизирано, за да процѣвти, за да можемъ по такъвъ начинъ да подпомогнемъ нашето селячество, да му създадемъ благоденствие, благополучие, да го направимъ пощастливо, за да бждемъ щастливи всички, за да бжде щастлива България. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тодоръ Торбовъ.

Т. Н. Торбовъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Преди два дена си замина отъ България за Италия нашиятъ гостенинъ, министърътъ на земледѣлието г. Ачербо. Предъ единъ отъ журналиститѣ, на зададения му въпросъ, той казва: „Сега едвали бихте ме чули да говоря въ парламента, тъй като нашата камара се преобразила толкова, че тя има вече само техническа функция, но не и политическа. Въ сегашната ни камара се допускатъ само дебати по технически въпроси, а не безплодни политически речи“.

Малко думи съ много и дълбоко съдържание. Отъ неговата сказка, която той държа тукъ, въ София, съ две думи ние разбрахме, че зърненото производство въ Италия, въ последнитѣ 5—6 години, е увеличено съ 26% отъ едно и сѣщо пространство земя. Хората работятъ безъ много да политиканствуватъ.

Отъ друга страна, въ Съветска Русия слушаме, четемъ, че се провеждатъ грандиозни планове, които иматъ различни резултати. За насъ, обаче, тѣ още не сѣ опредѣлени и остава близкото бждеще да ни ги покаже какви ще бждатъ.

Още въ 1892 г. въ Пловдивъ се състоя земледѣлско-промишлено изложение, по случай на което тогазъ имаше агрономическа конференция, председателствувана отъ Иванъ Евстратиевъ Гешовъ. Въ тази конференция се повдигна въпросъ, въ присѣствието на министъръ-председателя тогазъ, Стамболовъ, който обеща да се създаде Министерство на земледѣлието. Това министерство биде съз-

дадено въ 1893 г., следъ великото Народно събрание, и оттогазъ до днесъ се работи подъ неговото ведомство.

Въ онуй време, преди да бжде създадено министерството, ние виждаме, че имаше единъ комитетъ, който провеждаше стопанскитъ въпроси въ министерството. Този комитетъ бѣше при Министерството на просвѣтата, основанъ отъ Георги Живковъ. Независимо отъ този комитетъ, къмъ Министерството на финанситъ тогазъ имаше едно отдѣление, което се занимаваше съ обслужване службитъ на земледѣлието, горитъ, промишлеността и търговията и минитъ въ страната.

Г. г. народни представители! Следъ като се създаде Министерството на земледѣлието, отъ 1892 до 1903 г., въ продължение на 10 години, сѣ смѣнявани като управници на нашитъ стопански ресори следнитъ лица: Славковъ, Тончевъ, Гешовъ, Начевичъ, Гешовъ, Величковъ, Беневъ, Начевичъ, Титоровъ, Данчевъ, Люцкановъ и Абрашевъ. Всичко 12 души въ продължение на 10 години по това важно ведомство сѣ смѣнили. Това е отъ голѣмо значение, защото политиката, която тѣ сѣ провеждали, не е могла да бжде една постоянна, една установена политика, а е била по-скоро политика на личности, неположителна, съ резултати не много трайни. Защо ще отиваме въ това далечно минало, когато бихме могли да се спремъ на въпроса отъ преди нѣколко години?

Вамъ е известно, че сговористското правителство въ своето 8-годишно управление можѣ да смѣни трима министри на земледѣлието. Въпросътъ е другъ. Смѣняването на тѣзи министри има за резултатъ...

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Четирима бѣха.

Т. Н. Торбовъ (д): Вие ги казвате четирима, обаче четвъртиятъ не можа да изкара своето министерствуване и на неговото управление не можемъ да се спираме сега. Презъ това време, когато Министерството на земледѣлието се управляваше отъ тѣзи трима министри, трѣбва да подчертая, че нѣмаше една установена земледѣлска стопанска политика. И тримата господа, макаръ че изхождаха отъ едно и сѣщо управление, провеждаха три различни политики. Ще ми позволите да се спра на известни въпроси, съ декларация, че не искамъ по тѣзи въпроси да правя политика и партизанство, но че искамъ да бжда обективенъ и, ако мога, да допринеса донѣкъде за това, което става днесъ въ стопанска и земледѣлска България. Докато първиятъ сговористски министъръ на земледѣлието бѣше установилъ една своя политика на опитното дѣло — всичко друго бѣше изоставилъ, а тамъ бѣше съсредоточилъ своето внимание — вториятъ министъръ, дошълъ следъ него, г. Димитъръ Христовъ, уважаваниятъ политикъ и икономикъ, пренебрегна онова, което бѣше поставено като начало отъ неговия предшественникъ, и спрѣ своето внимание, съсредоточи вниманието си главно върху зърненото производство и върху машинизирането на земледѣлския трудъ. Знаете за редицата опити, които той направи съ пшеницитъ № 14, № 16 и т. н.; така сѣщо той се спрѣ много по-обстойно и върху въпроса за дълбоката оранъ.

Р. Василевъ (д. сг): И министъръ Ачербо препоръчва дълбоката оранъ.

Т. Н. Торбовъ (д): Следъ него уважаемиятъ г. Григоръ Василевъ, следвайки своя лична политика — не политиката на Демократическия сговоръ или на предшествуващия министъръ — се спрѣ върху интензивнитъ култури.

П. Попивановъ (з): Момчо Дочевъ прескочихте!

Т. Н. Торбовъ (д): Г. г. народни представители! Когато се спирамъ на този въпросъ, трѣбва да подчертая, че това го правя съ голѣма болка, защото, когато отиваме по селата да правимъ своитъ политически агитации, всички, отъ крайната лѣвица до крайната дѣсна, отъ една страна винаги казваме: „Ние сме земледѣлска страна, ние представляваме земледѣлския работенъ народъ, ние се грижимъ за земледѣлието“, а отъ друга страна виждаме, че не сме въ състояние — както бѣше случаятъ съ Демократическия сговоръ, който цѣли 8 години стоя въ управление — да прокараме една стабилна, една постоянна земледѣлска политика.

Какво представлява нашето стопанство? Нека се спремъ малко по-подробно на него. Азъ ще приведа само нѣколко цифри, за да не злоупотребявамъ много съ възможното търпение.

Въ 1881 г. България имаше едно население отъ 2.880.800 души, или на единъ квадратенъ километъръ се падаха 29.4 души; въ 1900 г. това население нарастна на 3.744.283 души, или на квадратенъ километъръ се падаха 38.6 души; въ 1910 г. населението става 4.337.513 души, или 44.7 души на квадратенъ километъръ; въ 1920 г. имаме 4.813.394 души, или 46.8 души на квадратенъ километъръ; а въ 1931 г. населението на страната е нарастнало вече на 6.006.000 души, или 58.2 души на квадратенъ километъръ. Ако раздѣлимъ общия ареалъ на страната на числото на жителитъ, ще се паднатъ по 17 декара на човѣкъ. Ако раздѣлимъ, обаче, само обработваемата земя въ страната на населението, падатъ се на човѣкъ по 6.5 декара, а за едно семейство срѣдно отъ 5—6 човѣка се падатъ срѣдно по 32½ декара. Броятъ на земледѣлскитъ стопанства е билъ: въ 1897 г. — 546.084; въ 1908 г. — 640.511; въ 1916 г. — 705.000; въ 1926 г. — 734.191; а къмъ срѣдата на 1929 г. въ България вече имаме 807.309 самостоятелни стопанства.

Тѣзи земледѣлски стопанства, по размѣри, категоризирани въ групи по своята величина, се разпредѣлятъ както следва. Въ 1897 г.: отъ 0 до 10 декара — 257.273 стопанства, или 32.2% отъ общия брой стопанства въ страната; нѣма да се впускамъ въ повече подробности; въ 1908 г. сѣщата тая категория стопанства съставлява 31.5%, въ 1926 г. — 11.8%.

Отъ 10 до 20 декара: въ 1897 г. — 13.3%, въ 1908 г. — 14.1%, въ 1926 г. — 12.3%.

Отъ 20 до 30 декара: въ 1897 г. — 6.3%, въ 1908 г. — 6.2%, въ 1926 г. — 9.8%.

Отъ 30 до 40 декара: въ 1897 г. — 18.7%, въ 1908 г. — 18.6%, въ 1926 г. — 28.1%.

Отъ 40 до 50 декара: въ 1897 г. — 6.9%, въ 1908 г. — 7.2%, въ 1926 г. — 9.4%.

Отъ 50 до 100 декара: въ 1897 г. — 1.9%, въ 1908 г. — 1.9%, въ 1926 г. — 1.7%.

И отъ 100 декара нагоре: въ 1897 г. — 1.12%, въ 1908 г. — 1%, въ 1926 г. — 0.6%.

Това е общата физиономия на нашето стопанство, което е дребно. Общо обработваемата земя въ страната, къмъ последната дата — 1926 г. — е била 44.699.870 декара.

Тази статистика и това, което преди малко казахъ, налага като една необходимост, г. г. народни представители, да се спремъ върху единъ въпросъ, който е отъ голѣмо значение — въпросътъ за нашата земледѣлска политика. Въ сѣжността тоя кардиналенъ въпросъ, обаче, се разпада на нѣколко други, не по-малко важни въпроси.

На първо мѣсто стои въпросътъ за възстановяване законна за трудовитъ земледѣлски стопанства; по тоя начинъ ще се продължи фондирането на частъ отъ държавната земя и общински мери и така ще бждатъ дооземлени безимотнитъ селяни, а за малоимотнитъ ще послужи за корективъ въ стопанствата имъ.

На второ мѣсто иде въпросътъ за комасацията. Той се повдигна и отъ предговорившитъ, обаче, преди да се уреди въпросътъ за наследствата, въпросътъ за комасацията остава като-че-ли по на заденъ планъ. Известно е, че нашитъ земледѣлски стопани много мѣчно се лишаватъ отъ земята си, първо, и второ, тѣ много трудно биха се решили да дадатъ своята земя другояче въ наследство, освенъ по традиционния начинъ. Между женската и мъжката челядъ обикновено има едно съревнувание, а отъ друга страна и родителитъ нееднакво третиратъ своитъ деца. Но, за да се разреши правилно въпросътъ, той трѣбва да бжде поставенъ правилно отъ държавата, така че да бждатъ задоволени преди всичко мъжкитъ наследници, а тѣзи, които сѣ отъ женски полъ, да бждатъ задоволени съ заплащане или подъ друга форма.

Единъ много важенъ въпросъ, който се поставя заедно съ тоя за комасацията — това е въпросътъ за колективизацията. Миналата година презъ февруарий, въ конференцията на агрономитъ въ Търново, този въпросъ е билъ сѣщо така поставенъ и тѣзи агродеатели, които сѣ въ непосредствена връзка съ самото население, сѣ намѣрили, че това мѣроприятие не може да бжде приложено въ страната. И действително, при днешнитъ условия това не може да стане. Въмѣсто да имаме една колективизация, ние бихме могли да имаме обработването на земята по кооперативенъ начинъ, при едно коопериране на нѣколко стопанства, по отношение на обща обработка на земята, общо засѣване, обща борба съ болеститъ и неприятелитъ и пр. Единъ отъ най-важнитъ въпроси е въпросътъ за техниката въ земледѣлието. Преди него, обаче, ще се спра на въпроса за амелиоративнитъ мѣроприятия, които трѣбва да се прокаратъ тѣ сѣщо и у насъ, както сѣ прокарани въ другитъ страни. Въ Италия още въ 1873 г. се започна съ това подобрене

на земята, съ отводняванията и напояванията, като въ 1922 и 1926 г. държавата се намеси въ тях чрез водните синдикати и по този начин можаха да бъдат освободени съ стотици хиляди декара земя.

Класически сж работитъ по отводняването, особено въ Холандия, Белгия и Германия, дето чрез него сж пресушени грамадни пространства земя от моретата, блатата и разливащитъ се рѣки.

Отъ голѣмо значение е и у насъ да се спре особено вниманието на Министерството на земледѣлието върху този въпросъ, защото имаме рѣки, които, ако се канализиратъ, ще дадатъ много стотици хиляди декара земя, която ще може да бъде оросявана, а отъ друга страна на много мѣста чрезъ отводняването ще бъде освободена земя за нуждитъ на земледѣлското население. Съ бѣжанския заемъ можъ да бъде освободена отъ Страдджанското, Месемврийското и Карабоазското блатата повече отъ 450 хиляди декара такава земя и раздадена на населението.

Както казахъ, въпросътъ за техниката въ земледѣлието е единъ отъ най-важнитъ въпроси и той би могълъ да допринесе доста за едно интензивно развитие на нашето земледѣлие. Този въпросъ въ настоящето, както и въ миналото, е билъ отъ голѣмо значение, обаче въ времето на господата отъ Демократическия сговоръ, които сж управлявали това министерство, не е имало известно установено разбиране, което да се предава и което да бъде въобще като една програма на цѣлото правителство.

Тѣй, напр., докато г. Димитъръ Христовъ държеше много на техническата страна на въпроса, г. Григоръ Василевъ отъ това мѣсто миналата година осъди въпроса за дълбоката оранъ, като каза: „Азъ за себе си разбрахъ, че дълбоката оранъ не е толкова безусловно добра за България“.

За да се види доколко, г. г. народнитъ представители, бившитъ управници не сж поставили правилно този въпросъ за разрешение, азъ бихъ сложилъ като противоявие на това другия въпросъ, а именно, отъ кого сж се ръководили тѣ и кой е давалъ напътванията и въобще указанията какъ би трѣбвало да бъде обработвана земята въ страната ни. Докато г. проф. Ивановъ нарича оранъта дълбока, когато се извършва на дълбочина отъ 16 до 24 сантиметра, като казва: „На така изораната почва земледѣлскитъ растения намиратъ най-добритъ условия за своето развитие“ — гледай „Обработката на почвата за пролѣтни посѣви“, Библиотека „Земледѣлски уроци“ № 11, стр. 10 — друго, сжщо така компетентно лице, г. проф. Странски казва — въ сп. „Земледѣлие“, кн. 3, стр. 55—57: „Каква дълбочина, обаче, действително трѣбва да се препорѣчва за нашитъ условия, никой отъ насъ не може съ положителност да каже по простата причина, че този въженъ за нашето земледѣлие въпросъ не е провѣренъ отъ нашитъ опитни станции и полета. Увеличение на добива за дълбочина, по-голѣма отъ 18 сантиметра, или е равно на нула, или е толкова незначително, че не струва разносикътъ, който далечъ не сж малко“. И като взима примѣри отъ опититъ, направени въ Южна Русия, добавя: „Прочее, ние сме въ правото да се питаме: когато въ такава грамадна област, като цѣлия югъ и юго-изтокъ, цѣлата грамадна и черноземна област и отчасти и лежащата по на северъ нечерноземна област, сж дошли до заключението за безполезнаостта на голѣмото удълбочаване на оранъта както срещу зимни, така и срещу пролѣтни посѣви и то възъ основа на многогодишнитъ ипити на десетки свои опитни учреждения, въ право ли сме да препорѣчваме тази мѣрка и то безъ да сме я изпитали никѣде въ нашата страна?“

Можемъ ли ние да говоримъ мъгливо и неопредѣлено за възможното най-голѣмо удълбочаване на оранъта, като караме нашитъ земледѣлци да претоварватъ съ излишни и голѣми разноси производството си?“

На този въпросъ нека всѣкой отъ васъ си отговори. Но кой ще отговаря за безсмислено прехосани милиони отъ страна на респективнитъ министри? Най-после г. г. професоритъ може да полемизиратъ помежду си, но това не може да се позволи между министри, особено когато тѣ произхождатъ отъ една управляваща партия. Тѣ трѣбваше да се разбератъ върху основата на една земледѣлска политика у насъ.

Г. Григоръ Василевъ въ миналогодишната си речъ отъ тази трибуна осъди дълбоката оранъ и каза, че е печаленъ резултатътъ отъ политиката на неговия предшественникъ и по отношение на доставенитъ орѣдия, все сж огледъ на дълбоката оранъ. Г. Василевъ казва: „Не можемъ насила да туримъ култиватора, кѣдето не му е мѣстото. Споменътъ отъ култиватора е тежъкъ като кошмаръ. Нѣма какво да правимъ неподходящитъ машини. Имамъ ги на разположение, но не знаемъ какво да ги при-

вимъ. Преди известно време намалихъ цената наполовина, но въпреки това пакъ не върватъ, не се пласиратъ. Отъ валяка споменътъ е тежъкъ“.

Г. г. народни представители! Нима не бѣше по-добре въѣсто единиятъ и другиятъ да се хвърлятъ въ това или онова направление и да се правятъ експерименти за смѣтка на народното стопанство и да се дойде до положението тукъ, въ Народното събрание, да се заплашва съ блатъ, когато г. Ляпчевъ не пожела да отпусне 100 милиона лева на г. Христовъ, за да направи последната до-ставка на машини — не бѣше ли, казвамъ, по-добре да се споразумѣятъ тия господа, ако не сами, то чрезъ своитъ учени, и да координираха своитъ действия така, че да можеше да се дойде до една обща работа, къмъ една постоянна политика, за да имаме резултати по-добри, отколкото днесъ имаме: машини да стоятъ на една страна, едни да се подиграватъ съ дълбоката оранъ, а други да говорятъ това или онова? Това е печално. То се отрази твърде зле на нашето стопанство и още по-зле се отрази върху неговия напредѣкъ. Защото нашиятъ селянинъ възприема много мѣчно това, което му се проповѣдва, много мѣчно отива къмъ нововъведенията, а когато се разочарова отъ тяхъ, тогава той става още по-невъзприемчивъ.

Министъръ Д. Гичевъ: Нашиятъ селянинъ много лесно възприема полезното, разумното нововъведение, но къмъ дивотии мѣчно отива.

Ц. Пупешковъ (д. ср): Хората не сж криви, защото слушаха компетентнитъ.

Т. Н. Торбовъ (д): Ако е въпросъ, г. Пупешковъ, за компетентнитъ, трѣбва да знаете, че въ Министерството на земледѣлието имаше лица, които си дадоха оставката, защото не искаха да се подчинятъ на заповѣдитъ на министра. Мнозина, обаче, нѣмаха куража да правятъ това, защото сж чиновници и когато министърътъ имъ заповѣда: изъ този пътъ да вървите, тѣ вървѣха. Азъ мога да кажа, че г. Христовъ е билъ толкова категориченъ въ своитъ мѣроприятия, че никой не е могълъ да му противодействува, да го отклони.

Ц. Пупешковъ (д. ср): Безъ агрономитъ не можеше да направи нищо.

Т. Н. Торбовъ (д): Моята мисль, г. г. народни представители, е следната: би трѣбвало по тѣзи голѣми въпроси да има една установена политика отъ едно правителство поне, както бѣше сговористското, което 8 години можа да държи властта въ ръцетъ си, което е рѣдкостъ въ България, защото въ нашата страна е мѣчно — ако се не лъжа, това е второто правителство, откакъ сѣществува България, което така дълго време е задържало властта — да се задържи по-дълго време едно правителство на власт. Но ако това правителство не можъ да направи това нѣщо, би трѣбвало да се пожелае тия работи да не се повтарятъ занаяпредъ. Би трѣбвало не едно правителство, но редица правителства да се спиратъ върху известни въпроси и така да бждатъ разглеждани тия въпроси, че действително да бждатъ изпълнявани по-дълго, по-продължително време. Но дали този или ози е виновенъ, не е важно, защото пакъ върху гърба на селянина оставатъ кривитъ дърва!

(Председателското мѣсто заема подпредседателътъ Н. Шоповъ)

Напоследѣкъ много се заговори по въпроса за зърненото производство. Ще ми позволите да се спра само на известни констатации, защото сж отъ голѣмо значение; тѣ могатъ да поставятъ и най-добрия министъръ на земледѣлие въ недоумение, да не знае той какво да направи, защото, каквито и разбираня да има, той ще се отнесе преди всичко до компетентнитъ въ страната. Докато имаме г. проф. Молзовъ, който въ 1926 г., въ XXI-то Народно събрание казва: „Много е смѣло да се съветва селското население да запази своя характеръ на зърнено производство“, и по-нататѣкъ, „нашето стопанство по силата на обстоятелствата ще се старее да купи евтино жито отъ тамъ, откъдето се произвежда, а ще отглежда култури и добитѣкъ, които най-добре ще възнаграждаватъ неговия трудъ“; имаме сжщо така компетентно лице по този въпросъ, г. проф. Странски, който въ списанието „Земледѣлие“ отъ 1925 г., въ статията си „Стремежъ къмъ нова ориентировка у нашия земледѣлецъ“, изрично казва, че трѣбва да се откажемъ отъ мисльта да разширяваме лозарството и сѣнето на цвекло, макаръ тѣзи култури да били по-доходни, и че трѣбвало да се обърне пакъ внимание къмъ зърненитъ храни, като „покрай зърненитъ храни можемъ да отглеждаме още и зеленчуци, и овощни дръвчета“.

Докато единият нѣма куража да се спре върху въпроса за зърненото производство, другият казва обратното.

Другъ единъ въпросъ отъ голѣмо значение, който напоследъкъ сѣщо така занимава всички, е въпросътъ за земеделѣското ни стопанство или скотовѣдното стопанство. Понеже, г-да, зърненитѣ храни напоследъкъ подбиха своитѣ цени достатъчно, има препорѣки да се отглежда добитѣкъ и по този начинъ да се обърнатъ въ такова производство, което би могло да намѣри по-добри пазари. Преобрѣщането на зърненитѣ храни въ скотовѣдни продукти или така, както казватъ ученикѣ, „дански хипнози“; стремежътъ да се преврѣща земеделѣското стопанство въ скотовѣдно, както това е въ Дания, Холандия и Швеция, кждето климатътъ е по-влаженъ, кждето има по-изгодни пазари, кждето действително може да има въобще по-добри условия, за да развиятъ до максимални размѣри скотовѣдството — у насъ не може да стане до крайни размѣри. Преобрѣщането на нашето земеделѣско стопанство въ скотовѣдно ще бѣде една голѣма грѣшка, ако се възприеме като база, като основа. Едновременно съ земеделѣското стопанство трѣбва да върви у насъ и скотовѣдното стопанство, въ зависимостъ главно отъ пазаритѣ ни.

Тѣй или иначе, поставя се въпросътъ за трансформацията или за модернизацията на земеделѣието. Докато въ края на миналото столѣтие и въ началото на настоящето г. професоръ Данаиловъ е водилъ голѣми спорове съ г. Димитъръ Яблански, дали да бѣде застъпена въ страната ни индустрията или земеделѣието, напоследъкъ се поставя въпросътъ, дали да се трансформира нашето земеделѣие или да се модернизира. Накратко казано, за да може да стане трансформацията, би трѣбвало да се обърне особено внимание върху редица въпроси исторически. Защото още въ турско време у насъ производството е било зърнено. Нашиятъ народъ е свикналъ съ това производство. Той е набавялъ храна и оризъ не само за себе си, но и за турската армия и за Цариградския пазаръ. Мѣжко би могълъ той да свикне съ тази трансформация, съ това смѣняване на производството, още повече, че неговитѣ психологически качества сѣ такива, че не може така лесно да се отдѣли, не може така лесно да изостави това, съ което е свикналъ. Азъ не съмъ съгласенъ съ г. министъръ Гичевъ, който казва, че много лесно нашиятъ народъ възприема нововъведенията. По отношение на нѣкои той е много бавенъ, но когато ги възприеме, възприема ги положително и трайно. Пази, Боже, обаче, да се разочарова отъ нѣкои отъ тѣхъ — тогава положението е съвсемъ друго. Една трансформация ще се обоснове отъ наличнитѣ търговски, кредитни и пазарни условия. Само когато тѣ сѣ налице, може да се говори за трансформация на земеделѣското стопанство. Станала тя така или иначе, предъ насъ се слага най-главниятъ въпросъ, въпросътъ за пазаритѣ. Съ нѣколко думи ще се спра върху този въпросъ, защото е неуреденъ както за вътрешната консумация въ страната, така сѣщо и за износа на нашитѣ земеделѣски продукти.

Докато отъ Англия имаме вносъ презъ 1930 г. за 375.999.545 л., имаме износъ за 127.568.285 л.; отъ Италия имаме вносъ за 623.372.944 л., а износъ за 514.141.600 л.; отъ Ромѣния вносъ за 366.662.639 л., а износъ за 22.901.071 л.; отъ Русия вносъ за 22.036.420 л., а износъ за 135.045 л.; отъ Съединенитѣ щати вносъ за 86.487.404 л., а износъ 63.619.644 л.; отъ Франция вносъ за 424.914.040 л., а износъ за 320.746.022 л.; отъ Чехословашко вносъ за 430.061.719 л., а износъ за 395.717.731 л.; отъ Югославия вносъ за 60.659.820 л., а износъ за 29.617.820 и пр. Статистическитѣ данни показватъ, че нашиятъ балансъ е дефицитенъ по отношение на Италия, Ромѣния, Русия, Съединенитѣ щати, Франция, Чехословашко, Англия и Югославия. Това положение не бива да продължава. Ние не правимъ най-елементарната смѣтка, която се прави въ цѣлия свѣтъ. Би трѣбвало това, което у насъ се внася, въ равностойностъ да го изнасяме въ респективнитѣ държави и по този начинъ бихме могли да облекчимъ нашето положение, защото то ще стане още по-отчаяно, ако върви тѣй, както е трѣгнато, да нѣмаме никакви нови пазари, а тамъ, кждето ги имаме, да бѣдатъ затворени. Естествено е, така много далечъ не бихме могли да отидемъ. Трансформация ще имаме, когато засилимъ интензивнитѣ култури, а модернизацията ще трѣбва да върви постепенно за всички култури.

Но, независимо отъ това положение, най-важенъ въпросъ е въпросътъ за установяване на единъ стопански планъ въ нашата страна. Нѣма компетентно лице, което да не е говорило по този въпросъ. И отъ това мѣсто той постоянно се е повдигалъ, слагалъ се е на разглеждане, обаче до едно разрешение не се е дошло, защото у мнозина, които сѣ го слагали, е имало желание, но не е имало позече воля или достатъчно време да го разрешатъ. И

когато е слаганъ този въпросъ на разглеждане, и когато ще бѣде обсъжданъ, отговорнитѣ лица, както обикновено е бивало, ще се отнасятъ до компетентнитѣ лица, за да видятъ какъ би могло той да бѣде разрешенъ.

Ще ме извинятъ нѣкои господа, на които съмъ принуденъ сега да цитирамъ имената, но така е сложенъ въпросътъ, че трѣбва да ги цитирамъ и отъ тамъ да извадя своето заключение, а респективно да извадя заключение и тѣзи, които сѣ се спрѣли или ще се спратъ на този въпросъ.

Въ 1925 г. г. Янаки Молдовъ, въ една своя речъ — XXI обикновено Народно събрание, 22 априлъ 1925 г. — казва по въпроса за приемствеността: (Чете) „Не може съ смѣняването на министра да се мѣняватъ и мѣроприятията. И затова една приемственостъ, единъ стопански планъ, ако щете, е повече отъ необходимъ, отъ наложителенъ. Ще обмисля и начина, за да мога, тѣй да се каже, да прокарамъ тази приемственостъ, безъ да имамъ желание да намаля значението на личността на министра и на неговата политика“. И по-нататкъ казва: „Не зная точно формулата, не съмъ я намѣрилъ, обаче нуждата отъ една такава приемственостъ я чувствувамъ; съ това трѣбва да се сживѣемъ и трѣбва да го реализираме“.

Както се вижда, мисълта за една приемственостъ, за единъ стопански планъ е узрѣла, обаче не така смѣло е сложена и затова виждаме, че не само въ негово време, но и въ последнитѣ години на миналия режимъ не можѣ да се сложи за разрешение този въпросъ, макаръ че многоуважаемиятъ г. Мишайковъ, като министъръ на търговията, прави много дълги конференции. Повече отъ месеци траяха, събираха се доста сведения и поне той не можа да сложи основата на единъ планъ, който да бѣде разгледанъ отъ Народното събрание и приетъ. Това тогава не стана, и много обяснимо е защо не стана. Г. Григоръ Василевъ въ своята миналогодишна речъ сѣщо заговори за създаването на единъ планъ и една система за българската земя презъ настѣпващата година. Както виждаме, той е говорилъ отъ тази трибуна за планъ, но само за презъ настѣпващата година, но не и за по-продължително време. Въ всѣки случай, имаше време да се устройватъ разни празници и би било добре, ако можеха да се позанимаватъ почитаемиѣтѣ господа и съ този въпросъ.

Настоящиятъ министъръ на земеделѣието ще бѣдемъ принудени да го извинимъ, защото е отъ скоро такъвъ. Има време и трѣбва да се надѣваме, че идущата година ще имаме нѣщо по-конкретно дадено. Отъ значение е, когато се има предъ видъ всичко това, да се знае, каква трѣбва да бѣде политиката, защото безъ опредѣлена политика въ страната, безъ опредѣлена земеделѣиска политика, особено ние, не можемъ да имаме по-трайни резултати. Наистина, въ днешно време тя може да претърпи корекции, защото условията сѣ такива, че отъ чуждестранния пазаръ главно ще зависи — кое повече, кое по-малко се търси — какво да се засили въ нашето земеделѣско стопанство. Отъ друга страна, трѣбва да имаме предъ видъ, че е необходима една земеделѣиска политика, прокарана за по-дълго време, още и защото едно земеделѣско стопанство не може да мѣни своитѣ условия така лесно, както това може да бѣде въ индустрията, налага се да се сложи въпросътъ по-конкретно и да се начертае единъ положителенъ пътъ, който да се следва.

Какви култури бихме могли ние у насъ да отглеждаме, подробно, поотдѣлно да се спирамъ, азъ мисля, че ще бѣде излишно, защото всички сѣ чада на тая страна и всички знаятъ, какво расте въ нашата земя. Климатътъ у насъ е единъ отъ най-добритѣ; въ нашата страна растатъ всички растения, които могатъ да иматъ добъръ пазаръ въ странство. За всичко това важи нашата орография: планинитѣ, долинитѣ и равнинитѣ сѣ така разположени, че навсѣкѣде биха могли да се засѣятъ най-разнообразни растения и култури, които отговарятъ за респективното мѣсто. Важни условия при създаването на една политика представляватъ хидрографията, почвата и населението, и особено пѣтицата и съобщенията, капиталътъ, психологията и умствения развой на населението и условията, въ които то живѣе.

Г. г. народни представители! Колкото да иска единъ говорещъ отъ тукъ да не се спира върху статистическитѣ данни, когато говори по стопанскитѣ въпроси, необходимо е да направи това нѣщо, защото отъ тамъ вади и своитѣ заключения. Земеделѣското производство за периода 1919—1930 г. въ хектари е било следното. Засѣта площъ съ зърнени храни, за периода 1919—1928 г. — 2.242.871 хектара, или 73-64%, презъ 1929 г. е имало засѣта площъ съ зърнени храни 2.615.868 хектара, или 73%; а презъ 1930 г. имаме вече 2.719.494 хектара или 73.13%. Съ маслодайки и индустриални растения презъ 1919 г. е била засѣта площъ

процентно — 2.84%, през 1929 г. — 4.11% и през 1930 г. — 4.09%. Съ варива: през 1919 г. — 2.04%, 1929 г. — 1.76% и 1930 г. — 2.20%. Картофи: през 1919 г. — 0.30%; 1929 г. — 0.29% и 1930 г. — 0.33%. Бостани: през 1919 г. — 0.90%, 1929 г. — 0.92% и 1930 г. — 0.87%. Зеленчуци: 1919 г. — 0.37%, 1929 г. — 0.39% и 1930 г. — 0.33%. Фуражни: 1919 г. — 17.24%, 1929 г. — 16.28% и 1930 г. — 15.87%. Лозя: 1919 г. — 2.96%, 1929 г. — 2.39% и 1930 г. — 2.35%. Овощни градини: 1919 г. — 0.45%, 1929 г. — 0.52% и 1930 г. — 0.51%. Черничевы градини: 1919 г. — 0.08%; 1929 г. — 0.13% и 1930 г. — 0.14%. Розови градини: 1919 г. — 0.18%, 1929 г. — 0.18% и през 1930 г. — 0.18%.

При средно годишно производство за 1925—1929 г. на 1.109.978 тона пшеница, 268.569 тона ечемик, 190.364 тона ръж, 110.013 тона овес, 694.005 тона царевича, имаме среден годишен износ пак за същото време, пак за пет години, 26.916 тона пшеница, 35.158 тона ечемик, 12.299 тона ръж, 161 тона овес, 94.008 тона царевича, като ежегодно тѣзи износни количества постепенно намаляват.

При това положение се вижда, че ние не можем да бждем зърнени експортѣри на голѣми количества. Вътрешната ни консомация, включително семето за посѣвъ, годишно е: 1.080.000 тона пшеница, 240.000 тона ечемик, 170.000 тона ръж, 110.000 тона овес и надъ 600.000 тона царевича. Консомацията на зърнени храни у нас се засилва. Тя е била на глава през 1907/1911 г. — 307 кгр., през 1924/1928 г. — 320 кгр., а за 1929 г. — много повече. Консомацията на пшеницата за 1907/1911 г. е била на глава 126 кгр., а за 1924/1928 г. — 151 кгр., като износътъ ѝ за същото време е намалѣл.

Горнитѣ цифри показватъ, че нѣмаме много излишци отъ зърнени храни, които, благодарение на ежегодното увеличаване на населението, ще бждатъ консомирани вътре у насъ, защото ежегодниятъ ни прирастъ е отъ около 110—115 хиляди души. За изхранването на населението ежегодно сѣ необходими около 20.000 тона пшеница, 5.000 тона ръж и около 5.000 тона царевича. Даже, вследствие на това нарастване на населението, ние скоро можемъ да почувствуваме нужда отъ жито, ако не се погрижимъ да възстановимъ една постоянна резерва и да увеличимъ дохода отъ декаръ.

Ние не сме житни експортѣри, защото, напр., през 1929 г. пшеницата заема седмо мѣсто въ износа ни — следъ тютюна, царевичата, фасула, слънчогледа, ечемика и просото. Земледѣлскитъ ни износъ на зърнени храни обхваща 14%, отъ който пшеницата заема едва 0.64%. Виждаме, че нашето дребно земледѣлско стопанство има самозадоволѣващ се характеръ. То не може лесно да се измѣни въ чисто конюнктурно, защото преди всичко не разполагаме съ близки и достатѣчни пазари. Едно трансформиране на стопанството ни изисква по-голѣма интензивностъ, за която сѣ необходими много инвестиции на капитали, както и да се установи плодосмѣната система, сигуренъ пазаръ, да се набави инвентаръ, липсва му здравъ организаторски духъ и пр. Заедно съ интензивността то постепенно се и трансформира, като не може да стане, напр., чисто скотовъдно, защото това ще зависи отъ разнитѣ райони: балкански — за добитѣкъ, полскитѣ — за жито и пр.

Българското земледѣлие въ последнитѣ години извърши забележителна трансформация. Обработваемата площъ през 1908/1912 г. е заемала 76.15% отъ цѣлата площъ, а през 1929 — 72.27%. Площта на маслодайнитѣ за 1908/1912 г. е заемала 0.80%, а за 1929 г. се е увеличила на 4.10%.

Станалата трансформация най-много личи отъ търговския ни балансъ. Нашиятъ експортъ на зърнени храни съставлява за 1908/1912 г. 56.4% отъ стойността на цѣлия износъ, през 1929 — 8.7% отъ стойността на цѣлия износъ, а през 1930 г. — само за 10 месеца — 14.5%. Износътъ на тютюна през 1908/1912 г. съставлява 1.3% отъ цѣлата стойностъ на износа, а през 1929 — 45.13%. Износътъ на маслодайнитѣ растения през 1908/1912 г. съставлява 1% отъ цѣлата стойностъ на износа, а през 1929 г. — 3.6%. Износътъ на плодоветъ през 1908/1912 г. съставлява 0.3% отъ цѣлата стойностъ на износа, а през 1929 г. — 1.14%. Тѣзи, макаръ и малко данни, показватъ, че за смѣтка на зърненото производство и неговия износъ, ние имаме развито производството на индустриалнитѣ и други растения и увеличаване тѣхния износъ.

Едностранчивата зърнена система въ нашето стопанство е причина, щото презъ зимата работната сила да нѣма пласментъ, а презъ лѣтото да се търси такава вънъ отъ стопанството. Нужно е, следователно, и поради безработицата да се разнобрази земледѣлското стопанство, като

се засилятъ нѣкои по-интензивни култури. Това ще стане не за смѣтка на зърненитѣ храни, а за смѣтка на угарѣта, която през 1927 г. възлиза на 596.439 хектара, за смѣтка на полскитѣ мери, възлизали презъ същата година на около единъ милионъ декара, и за смѣтка на отдѣлнитѣ фондови земи и негоднитѣ за обработка пасбищни мери, като за смѣтка на тѣзи земи увеличимъ, напр., овощнитѣ градини, десертнитѣ грозда, люцерната, фасула, конопа, фия и пр.

Преди всичко, ние ще трѣбва да се стремимъ къмъ принципа на самозадоволѣването, като увеличимъ дохода отъ декаръ, като се приспособимъ къмъ чуждия пазаръ и като организираме страната на райони: софийски за скотовѣдство, габровски, юстендилски и троянски — за овощарство, орѣховски — за зърненото производство, мастанлийски — за тютюни и пр.

Всички тѣзи обстоятелства подчертаватъ, че ние не трѣбва да намаляваме нашето житно производство, защото, при постоянното увеличаване на населението и при единъ неурожай, запаситѣ ни ще бждатъ недостатѣчни за нуждитѣ на вътрешната консомация.

Г. г. народни представители! Това, което се казва по тѣзи въпроси тукъ, вѣроятно донѣкъде служи за директива на респективнитѣ лица, които ще трѣбва да прилагатъ нуждитѣ мѣрки.

Предстоящитѣ задачи на Министерството на земледѣлието, които очакватъ своето разрешение въ връзка съ постигането на едно по-бързо развитие на земледѣлското стопанство у насъ, бихъ казалъ, сѣ следнитѣ: ревизия на всички досегашни закони и наредби по Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, земледѣлска анкета за земледѣлското ни производство, комасиране и еднонаследство; установяване полскитѣ системи въ всѣки районъ, за да може правилно да стане реформирането на земледѣлското стопанство; въпросътъ за малоимотни, безземелни и създаване на жизнеспособни земледѣлски стопанства; допълнителни поминѣци и нѣкои отъ занаятитѣ; земледѣлско производство, засилено при по-ограничена площъ; специализация въ земледѣлското производство; типизиране въ земледѣлското производство; въпросътъ за земледѣлското производство въ преработенъ видъ, скотовѣдството и фуражното производство; гарантиране вътрешнитѣ цени на зърненитѣ храни и насърчаване износа имъ чрезъ премии, транспорти и пр.; насърчения на земледѣлското производство и мѣстнитѣ индустриални предприятия за преработване на произведения отъ нашъ произходъ; износътъ и чуждитѣ пазари; засилване на кооперациитѣ; Българската земледѣлска банка и създаване на земледѣлски опитни станции; въпросътъ за техническитѣ прийоми въ земледѣлското производство; засилване на земледѣлската просвѣтна пропаганда; народното стопанство зависи отъ развитието на земледѣлието, индустрията и занаятитѣ, затова трѣбва да се сложи въпросътъ за тѣхната зависимостъ помежду имъ; въпросътъ за финансовата политика на държавата, въ зависимостъ отъ народното ни стопанство; земледѣлска кредитна политика и нашето стопанство; дългосрочниятъ ипотеченъ кредитъ; функциитѣ на стопанския съветъ и земледѣлскитѣ камари; създаването на общъ стопански планъ; висшъ стопански съветъ; създаване на търговски консулства въ връзка съ засилване външната ни търговия и пр.; да се образува дирекция на земледѣлието, вмѣсто земледѣлското отдѣление при министерството, съ съответнитѣ отдѣли и подотдѣли, ръководени отъ специализирани сили, като се работи по една ясна и трайна програма, изработена отъ законния висшъ земледѣлско-стопански съветъ, като най-компетентенъ идеенъ колективитетъ, при съставъ отъ известни съ своитѣ дѣла теоретици и практики, земледѣлци и специалисти, икономисти и общественици; да се създадатъ държавни подсекретари при стопанскитѣ министерства, за да се осигури приемственостъ на политиката имъ; най-последно, въпросътъ за държавнитѣ имоти е много важенъ и трѣбва да се спре повече вниманието ни върху него.

Не ще съмнение, че всички тѣзи така изброени въпроси ще бждатъ повече или по-малко вземени предъ видъ, но най-главната задача ще бжде тази, отъ разрешението на която ще зависи по-нататѣшното установяване на една политика въ нашата страна, каквато, както се констатира, не е била изпълнявана отъ бившитѣ управници. Тази задача трѣбва да бжде разрешена поне отъ настоящитѣ управници, но съ молба, ако може, да бжде сложена на разглеждане общо, да бжде възприета общо, поне тукъ не бждемъ крайни партизани и да не правимъ партизанство.

На дневенъ редъ днесъ е сложенъ бюджетопроектътъ на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти. Ако проследимъ бюджета на това министерство отъ днѣ

сестина години насамъ, ще видимъ, че той е расълъ, както следва: въ 1920/1921 г. той е билъ 53 милиона лева, въ 1921/1922 г. — 93 милиона лева, въ 1922/1923 г. — 160 милиона лева, въ 1923/1924 г. — 172 милиона лева, въ 1924/1925 г. — 204 милиона лева, въ 1925/1926 г. — 246 милиона лева, въ 1926/1927 г. — 452 милиона лева. като се има предъ видъ, че въ тази година сж правени на два пъти доставки на машини, въ 1927/1928 г. — 428 милиона лева, въ 1928/1929 г. — 354 милиона лева, въ 1929/1930 г. — 406 милиона лева, въ 1930/1931 г. сж изразходвани около 350 милиона лева. За 1931/1932 г. е било предвидено 322 милиона лева, значи, едно намаление, въ сравнение съ сумитъ, предвидени по бюджета за 1930/1931 г., отъ 210 милиона лева, а въ сравнение съ действително изразходваното за 1930/1931 г., едно намаление отъ максимумъ 38 милиона лева, като министърътъ на земледѣлието е билъ уговорилъ съ финансовия министъръ, че колкото повече има постѣпления по фондоветъ отъ 120 милиона лева ще се дадатъ всичкитъ на Министерството на земледѣлието. Въ сжщность, значи, за 1931/1932 г. бѣ предвидено 200 милиона лева отъ редовнитъ приходи на държавата и 160 милиона лева отъ фондоветъ, или общо 360 милиона лева. А колко постѣпиха, то се знае. Миналата година министърътъ на земледѣлието разчиташе да постѣпятъ минимумъ само отъ облагането на тютюна, за тютюневия институтъ, около 30 милиона лева. Така се е разчитало да се получатъ суми и отъ други културни фондове, като министърътъ на земледѣлието направи миналата година категорична декларация, че неговиятъ бюджетъ „въ сжщность ще има постѣпления надъ 400 милиона лева, но въ никой случай не подъ 400 милиона лева“.

По-нататкъ, ако се повърнемъ на бюджета на г. Димитъръ Христовъ за 1930/1931 г., ще видимъ, че той е възлизалъ на 532.000.000 л., отъ които 200.000.000 л. отъ държавното съкровище и 332.000.000 л. отъ различнитъ фондове за културни мѣроприятия. Отъ тия 332.000.000 л. сж реализирани около 130—140 милиона лева, а 200 милиона сж фиктивни, не сж били постѣпили. Следователно, реалниятъ бюджетъ за 1930/1931 г. е билъ, вмѣсто 532.000.000 л., само 340.000.000 л. или съ 200.000.000 л. по-малко, т. е. министъръ Димитъръ Христовъ е ималъ фиктивенъ бюджетъ, както казва и самиятъ г. Григоръ Василевъ. (Стр. 1256 отъ стенографскитъ дневници на XXII-о обикновено Народно събрание отъ 1930/1931 г.)

Кредитътъ по бюджета за 1931/1932 г. е билъ определенъ на 360.000.000 л., разпредѣлени: отъ държавата — 200.000.000 л., отъ фондоветъ — 122.000.000 л., дадени отъ Министерството на земледѣлието — 38.000.000 л. или общо — 360.000.000 л.

Докато г. Григоръ Василевъ ни дава увѣрения, че отъ фондоветъ щѣлъ да реализира 200.000.000 л., поради което казва, че реалниятъ бюджетъ ще бѣде 400.000.000 л., то виждаме, че още при г. Димитъръ Христовъ реалниятъ бюджетъ е билъ 340.000.000 л.

Отъ казаното се вижда, че за 1930/1931 г. само се е писало за голѣмъ бюджетъ на земледѣлието, а цифритъ сж били фиктивни, което показва, че и тогава не е имало една активна земледѣлска политика. Въ миналото въ този бюджетъ действително е имало предвидени известни разходи, които не сж могли да бѣдатъ направени, поради ограниченитъ срѣдства отъ ограничени постѣпления по съответнитъ пера. При все това предвиденитъ съкращения за 1931/1932 г. доказватъ, че въ бюджета за 1931/1932 г. на Министерството на земледѣлието сж били предвидени известни излизни суми и то само за да произведатъ ефектъ, че се прави нѣщо, а въ сжщность тѣ не само че не сж били изразходвани, но не сж били постѣпили.

Въ бюджета за 1931/1932 г. сж направени съкращения, засѣгащи всички отдѣли, каквито сж по: опитното дѣло, агрономскитъ служби и пр. Напримѣръ, по § 49, който предвижда служба на дружества и стопани за постройка на сушилни за тютюнъ и др., кредитътъ е намаленъ отъ 2.400.000 л. на 500.000 л. и пр. и пр. Изобщо съкращенията сж правени твърде безогледно!

Отъ всичко се вижда, че има една неустановеностъ въ земледѣлската политика на г. г. министритъ на Демократическия съговоръ. Докато г. Димитъръ Христовъ насочваше усилията си къмъ нашето зърнено производство, дѣлбоката оранъ и къмъ машинизирането на земледѣлския трудъ — противъ която политика имаше голѣми критики — г. Григоръ Василевъ се яви при своитъ изявления за друга политика: за по-интензивнитъ култури, както казахъ и порано. При все това той въ бюджета си не предвиждаше необходимитъ срѣдства за засилването на тия култури, какъвто е случаетъ съ тютюневата култура. Напримѣръ, перото по § 18 отъ закона за опитнитъ земледѣлски и контролни институти остана сжщото, както и при г. Димитъръ

Христовъ — тогава где е новата ориентировка на г. Григоръ Василевъ? Отъ това не се даваше възможность да се направятъ нужнитъ проучвания въ тютюневитъ опитни полета.

Министерството сжщо не е полагало грижи и за пласмента на тютюна. И когато миналата година Народното събрание даде вота си за учредяване на експортния институтъ, въ него не се даде мѣсто на представителитъ на тютюневия браншъ: не сж представени въ него нито експортторитъ тютюноотгровци, нито тютюневитъ кооперации, които изнасятъ тютюни на европейскитъ пазари, и то все, че г. Димитъръ Христовъ е давалъ обещания, че ще създаде специаленъ тютюневъ институтъ, който да насърчи тютюневата култура и да се грижи за пласмента. Щомъ този институтъ не се учреди, сжщата цель можеше да се постигне, ако се дадѣше поне мѣсто на този браншъ въ експортния институтъ.

Сжщо сериозни грижи и за тютюневитъ кооперации не се полагаха въ времето на Събора. При все че всички говорятъ за ползата отъ увеличенъ бюджетъ, виждаме, че още по бюджетопроекта по Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти за 1931/1932 г. се предвижда едно намаление.

Първо, известно е, че бюджетътъ за 1930/1931 г. е билъ 532.304.000 л., а за 1931/1932 г. — 322.000.000 л., или по-малко съ 210.304.000 л. Значи, повече отъ 1/3 отъ съкращенията по цѣлия държавенъ бюджетъ се пада въ тежестъ на Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти, който за 1931/1932 г. е само съ 50.000.000 л. по-голѣмъ отъ този на Дирекцията на полицията — 270.000.000 л.

Второ. Съкращенията най-много бѣха направени по глава II на бюджетопроекта, отнасящъ се до земледѣлието и неговитъ отрасли, като отъ 213.192.300 л. става 110.013.000 л., или по-малко съ 103.179.300 л., които сж равни на 1/6 отъ съкращенията по всички ведомства и съставляватъ 1/12 отъ тѣзи на Министерството на земледѣлието и пр.

Отъ казаното се вижда, че ние още отъ миналата година имаме едно ненормално положение на бюджета на Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти. Следователно, новата властъ, при оставеното ѝ тежко финансово състояние, днесъ може да ви представи на одобрение единъ бюджетъ, който ще има — ако мога така да се изразя — ликвидационенъ характеръ. Съ праздни каси какво може да се направи!

Г. г. народни представители! Опази вечеръ съ аklamация се гласува бюджетопроектътъ на Министерството на войната и съ право, защото по него всички трѣба да бѣдемъ единодушни. Какви сж задачитъ и целитъ на нашата армия и какво можемъ да постигнемъ чрезъ нейното закрепване — това е другъ въпросъ и нѣма защо да се спираме на него. Обаче, бюджетопроектътъ на Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти е отъ много голѣмо значение, защото въ този бюджетопроектъ се застъпватъ интереситъ на земледѣлска България, а ние всички сме привикнали да говоримъ, както казахъ, отъ името на тази земледѣлска България. Въ другитъ страни въ туй отношение се прави много повече: изоставятъ се почти другитъ ресори и всичкото имъ внимание бива съсредоточено върху, бюджетопроекта на Министерството на земледѣлието. За това тамъ резултатитъ и постиженията сж много по-голѣми отколкото у насъ.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Моля, г. Торбовъ! Г. г. народни представители! Права предложение и моля да се приеме да продължимъ заседанието до 12 ч. Който отъ г. г. народнитъ представители е съгласенъ, моля, да вдигне рѣчка. Мнозинство, Събранието приема.

Т. Н. Торбовъ (д): Г. г. народни представители! Докато отъ 1917 г. въ Съветска Русия — азъ бихъ молилъ когато се говори за Русия, да не се отнасяме винаги съ едно пренебрежение, съ каквото сме свикнали да се отнасяме, защото като-че-ли отъ тамъ ще има да чуемъ много работи, понеже не можемъ да ги видимъ, нѣкон отъ тѣхъ ще повѣрваме, а нѣкои ще оставимъ за въ бѣдше да ги повѣримъ — докато, казвамъ, отъ 1917 г. до първата половина на 1918 г. въ Русия имаше едно преходно положение, докато до 1921 г. управлението на тая страна ставаше съ декрети, отъ 1921 до 1929 г. се въведе политиката на „неп“-та, на новата икономическа политика въ Русия, която въ 1929 г. завърши съ петилѣтки. Навсѣкѣде се говори за стопански планъ и се взема за примѣръ. И тамъ въ 1921 г. се създаде голѣмиятъ государственный планъ, тѣй наречения „госпланъ“, който въ 1925—1926 г. начерта своята програма и следва по-нататкъ своето развитие. Обикновено когато

се говори за Русия, ние, както казахъ, се отнасяме съ едно предубеждение или по-право съ една малка въра, защото действително сведенията, които днесъ сж достигнали до насъ сж неположителни и, тъй или инакъ, се различаватъ едни отъ други. Ние бихме могли да се спремъ върху известни въпроси — съ позволението на господата (Сочи работниците!),...

Н. Пждаревъ (д. сг): Тѣ не слушатъ — какво апелирате къмъ тѣхъ!

Т. Н. Торбовъ (д): ... които въпроси сж поставени отъ западно-европейски голѣми икономисти, които сж били въ Русия следъ революцията.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Времето Ви изтича, г. Торбовъ.

Т. Н. Торбовъ (д): Въ петъ минути ще свърша. Въ всѣки случай въпросътъ е много интересенъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Интересенъ е, но времето Ви изтича.

Т. Н. Торбовъ (д): Професоръ Аухагенъ, известенъ икономистъ и голѣмъ познавачъ на руското селско стопанство до войната, който е прекаралъ тамъ нѣколко години и при болшевикитѣ въ качеството си на икономически съветникъ при германската легация въ Москва, е прочелъ на 21/ априлъ 1931 г. въ препълнената зала на Висшия пруски административенъ съдъ въ Берлинъ, предъ събрането на „Дружество за свѣтовното стопанство“ двучасовъ рефератъ за петилѣтката. Понеже въ петилѣтката е съсредоточено цѣлото внимание на Русия, искамъ да кажа какви сж резултатитѣ отъ нея. (Чете)

„Отъ тази гледна точка индустриализацията въ Русия никакви положителни резултати не е дала: нито въ прехраната, нито въ жилищната нужда, нито въ облѣклото на населението има нѣкакво подобрене, а напротивъ, напо-слѣдъкъ всичко това се е влошило. Индустриализацията се извършва безъ стопанска планомерност, безъ да се мисли за доходността на фабричното предприятие. Строи се една огромна фабрика за желѣзо, наречена „Магнитогорскъ“, на Уралъ, която по плана трѣбва да произвежда 4 милиона тона желѣзо годишно. Строи се около тази фабрика цѣлъ новъ градъ, а между това никой не обръща внимание, че вжглищата, нуждни за тая фабрика, ще трѣбва да се превозватъ отъ Кузнецкия районъ, отстоящъ на 2.500 км. далечъ: все едно, ако се построи фабриката въ Хановъръ, а вжглищата да се превозватъ за нея отъ Цариградъ“ (Възражения отъ работниците!) „Простата аритметика доказва, че доходността отъ тази огромна фабрика е изключена.

Въ какво именно се крие коренътъ на всички тѣзи несполуки? Болшевишкиятъ строй унищожи личното начало. Нѣма у него лична заинтересованостъ въ успѣха. Работата се извършва само подъ камшика.

Въ селското стопанство положението е още по-лошо. Единоличното селско стопанство се унищожава, тъй нареченитѣ „кулаци“ се експроприиратъ и изпращатъ на принудителни работи. Останалото селячество се принуждава да се подчини на колективизацията. Колхозното движение външно расте, но само подъ напора на терора и насилията.

Нищожни сж и резултатитѣ отъ совхозитѣ, колкото и крупни да сж тѣ и колкото и да е голѣмо числото на работящитѣ въ тѣхъ трактори. Въ знаменития на всѣки страни прехваления совхозъ „Гигантъ“, въ който се работи съ трактори, отъ единъ моргенъ земя се получаватъ 3¼ центнера жито, когато въ Прусия отъ таквъ моргенъ нормално се получаватъ 10-11 центнера жито, а въ специално по-добритѣ стопанства — до 20 центнера.

Всички тѣзи отрицателни резултати се обясняватъ още въ по-голѣма степенъ, отколкото въ промишлеността, все съ безмисленото унищожаване на личното начало.

Условията на живота на цѣлото население въ това число и на работническата класа се влошаватъ. Влошава се прехраната и тя става все повече и повече недостатъчна. Недоволството отъ населението расте. Подавяващето болшинство отъ населението, въ това число и работническата класа, ненавижда болшевишката система и болшевишката власт. Цѣлиятъ народъ е окованъ въ вериги. Всичкиятъ животъ е милитаризиранъ. Деспотизмътъ е осъщественъ въ най-високото му достижение“. (Възражения отъ работниците!)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Т. Н. Торбовъ (д): Понеже сме земеделска страна и най-много ще ни интересува какво е положението на фабричитѣ въ Съветска Русия, които даватъ орѣдия за земеделското производство, ще ми позволите да се спра и на този въпросъ и съ това да свърша. (Чете) „Фабрикуванитѣ отъ съветитѣ плугове въ повечето случаи сж толкова долнокачествени, че селянитѣ ги не търсятъ; тѣ предпочитатъ онѣзи, които се произвеждатъ отъ еснафа. По този начинъ 50 хиляди плугове, или съ други думи, почти цѣлото съветско производство за 1926/1927 г., сж останали непродадени по складоветѣ“ — „Економическая жизнь“, 15. II. 1928 г. — (Възражения отъ работниците!) „Безъ да смѣтаме зъ това число и 40-тѣ хиляди плугове, които трѣбваше да бждатъ бракувани на една само фабрика — „Профинтернъ“ — поради непоправими фабрични недостатѣци“.

Отъ работниците: Тѣ знаятъ коя стока да предпочитатъ.

Т. Н. Торбовъ (д): Моля ви се. Когато работниците говорятъ за 8-часовъ работенъ день, ще ми позволите да ви кажа само това, което съмъ челъ изъ тѣхнитѣ вестници. (Чете) „Общъ и повелителенъ принципъ на съветското законодателство е: работниятъ день да не надминава 8 часа. Този хубавъ принципъ съществува само на хартия. Тѣзи нѣща може би да се случватъ и въ други страни, но никжде другаде този принципъ не се нарушава така често, както въ Съветска Русия. Въ главнитѣ разклонения на едрата индустрия, която е собственостъ на държавата и се експлоатира отъ нея, извънредниятъ трудъ, вмѣсто да си остане като изключение, се е обърналъ въ общо правило“. „Вестникъ Труда“ отъ мартъ 1927 г. стр. 78.

П. Напетовъ (раб): 7 часа е работниятъ день въ Съветска Русия.

Т. Н. Торбовъ (д): „Осемчасовиятъ день не съществува“. Изъ в. „Комсомолская Правда“, 5. I. 1928 г.

„Въ металургичнитѣ заводи на Южна Русия се работи по 12 часа дневно“. Сжщиятъ източникъ.

„Извънреднитѣ безвъзмездни часове сж станали правило: седмичната почивка не съществува“. Изъ в. „Известия“ — 28. II. 1928 г.

П. Напетовъ (раб): Петдневка съществува. Тамъ въ недѣлята работятъ 5 дни.

Т. Н. Торбовъ (д): „При извънредно много случаи недѣлната почивка е изчезнала; извънреднитѣ часове върлуватъ“. Капъ на руския конгресъ за защита на работническото въ Москва — 1928 г.

П. Напетовъ (раб): Нѣщо за 1932 г. можете ли да кажете?

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Силно звъни).

Т. Н. Торбовъ (д): „А безработицата се непрестанно засилва. Едно отъ най-болезинитѣ явления на нашия стопански животъ, пише народниятъ комисаръ Куйбишевъ въ „Рабочая газета“ отъ 20. X. 1927 г., е безработицата“.

П. Напетовъ (раб): А, 1927 г.!

Т. Н. Торбовъ (д): Отъ 1917 до 1927 г., 10 години, вие тамъ сте търпѣли това положение, а тукъ отъ Народния блокъ искате за една година да направите чудеса! „Числото на работниците, намиращи се въ нашитѣ индустриални предприятия, се увеличава ежегодно, ала и числото на безработицата расте още по-бърже“.

И. Василевъ (з): Г. Торбовъ! Не засѣгайте националитѣ имъ чувства!

Т. Н. Торбовъ (д): За борбата между съветитѣ и селячеството. „Най-напредъ правителството забрани превоза на всѣко житно количество, което не е предназначено за държавата, а следъ това създаде единъ новъ селски данѣкъ, който изтрѣгна отъ селянитѣ въ 2 месеца 100 милиона рубли. По-късно държавата склони единъ принудителенъ заемъ, нареченъ „земеделски“, който достигна цифра 113 милиона, забранявайки на всички държавни служители, както и на кооперациитѣ, да пазаруватъ каквото и да било, като купувачи или продавачи, при селяни, които сж отказали да участвуватъ въ този заемъ. Понеже тѣзи

мърки не донесоха никакъв особен успех, съветите отидоха до там, че приложиха към по-упоритите селяни чл. 107 на наказателния закон, засягащ непосвоеният спекулации и предвиждащ затвор, реквизиция на житните запаси и конфискация на всичките имоти и добитък. Ето въ какво се състои борбата между публичната съветска власт и селянството въ недрата на комунистическата държава. Економическа жизнь — 13, 14 и 29 януарий 1928 г., 15, 17, 18, 19, 22 и 23 февруарий 1928 г., 2 и 4 мартъ 1928 г.“

„Съветската житна политика, за да реализира отъ износа никаква печалба, нужно бѣше да се купуватъ житата отъ селяните на цена много по-ниска отъ тяхната действителната стойност“.

П. Напетовъ (раб): Я кажете тамъ има ли . . .

Т. Бошнаковъ (з): Той не е ходилъ тамъ като тебъ, откъде ще знае?

Т. Н. Торбовъ (д): „Ето, напр., единъ малък разборъ на продажната износна цена на съветската търговия презъ 1922—1923 г., цена, заплатена на производителя — 20.5%; търговски и превозни разноси — 26.5%; нето печалба за държавата 53%“.

Кажете вие, че на нашия селянинъ ще му дадете 20% отъ стойността на неговия продуктъ, а другата ще се заплати на държавата за транспортъ, разноси и печалба, тогава ще видимъ колко ще тръгнатъ подиръ васъ, както сега нѣкои заблудени селяни сѣ тръгнали. (Възражения отъ работниците) Съветската бюрокрация е една отъ най-забележителните въ свѣта: „Една обикновена поръчка при съветската търговска делегация въ Берлинъ трѣбвало да мине презъ 52 различни инстанции, за което ѝ сѣ били нужни срѣдно 74 дни“. Изъ доклада на комунистическия партиенъ конгресъ, в. „Правда“, 10. XII. 1927 г.

Колкото се отнася до семейството, тамъ съвсемъ друго може да се каже. (Възражения отъ работниците)

Министъръ Д. Гичевъ: Тамъ има отписване и записване.

Т. Н. Торбовъ (д): Понеже въпросътъ е отъ стопанско естество и понеже сѣ вашитѣ идеи вие отивате да бъркате главите на нашитѣ добри селяни, нека тѣ да знаятъ какви работи ставатъ тамъ, защото нѣма кой да имъ ги каже.

„Никаква революция не ще бѣде възможна дотогава, докато сѣществува семейството и семейниятъ дух“. Отчетъ на Коминтерна, 16 ноемврий 1924 г.

„Не е нужно да се регистрира бракътъ. Той може да бѣде доказанъ чрезъ сѣществването на сѣжителство“. Чл. 12 на съветския кодексъ за брака и за семейството.

К. Русиновъ (раб): Нима мислите, че като попъ вѣнчаръ, може да утрае бракътъ, ако нѣматъ любовъ помежду си? (Смѣхъ).

С. Таковъ (з): Ти си силенъ въ тази частъ!

И. Куртевъ (нац. д): Сега разбрахме защо си хвърлил расото!

И. п. Рачевъ (з): Отче! Всички, които си вѣнчалъ, сигурно сѣ се развѣли!

К. Русиновъ (раб): Нито единъ не се е развѣлъ.

Т. Н. Торбовъ (д): „Любовта на родителите къмъ тяхнитѣ деца е най-често пакостна любовъ“. Лилина, жена на Зиновиевъ.

„Болшевиизмътъ съвсемъ не представлява пансионъ за благородни девици. Децата трѣбва да присѣтствуватъ на екзекуцията и да се наслаждаватъ отъ смъртта на пролетарскитѣ врагове“. Ленинъ.

„У насъ не сѣществуватъ други връзки между мъжа и жената, освенъ половитѣ сношения“. Правда — 9. I. 1927 г. Това сѣ все доктрини на приятелите. (Сочи работническата група)

П. Напетовъ (раб): Тукъ какъ е?

Т. Н. Торбовъ (д): „Съгласно официалните данни, ние имаме 7 милиона напустати деца, а въ нашитѣ приюти можемъ да приберемъ само 80 хиляди. Колко ли други се скитатъ немили-недраги изъ необятна Русия? Г-жа Крупская, жена на Ленина. Правда — 1923 г. № 51.

Констатира се чудовищното развитие на детската престѣпност. Разбойничеството между децата е взело гра-

матни размѣри“. Народниятъ комисариятъ по правосѣдието: циркуляръ № 36.

„Днесъ престѣпността на ленинградската младежъ се е увеличила, като е станала десетъ пѣти по-голяма отъ преди войната“ — Психиатрия и Неврология, болшевишко списание.

К. Русиновъ (раб): Това сѣ все остатъци отъ царския режимъ!

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Т. Н. Торбовъ (д): Въ една предачна фабрика до Москва повече отъ 50% измежду работническото сѣ туберкулозни. Въ противовѣстъ администрацията на фабриката е твърде добре настанена въ широки, сухи и добре отоплени жилища“. Трудъ — 31. I и 6. II. 1925 г.

П. Напетовъ (раб): О-хо, 1925 г.!

Т. Н. Торбовъ (д): Да, въ 1925 г. Ние ви правимъ смѣтка отъ 1927 до 1931 г.

П. Напетовъ (раб): Ами послѣдствията отъ гражданската война?

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Т. Н. Торбовъ (д): Описание на едно жилищно помѣщение за млади работници въ сърцето на Ленинградъ: „Тукъ живѣятъ 30 девици, работници въ фабриката „Куждъ“. Никога въ живота си не сѣмъ видѣлъ нѣщо поужасно и по-трогателно. — „Комсомолская Правда“, 14. I. 1928 г.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. Торбовъ! Прави Ви предупреждение, че ще Ви отнема думата.

Т. Н. Торбовъ (д): Въ Уралъ. „Едно и сѣщо легло се заема отъ трима работници, които спятъ последователно на три смѣни презъ 24-тѣ часа. „Трудъ“ — 19. I. 1928 г.

„Отъ 2.500 пристанищни носачи само 125 притежаватъ жилища. Почти върху всѣко мръсно легло си почиватъ на смѣни, по трима работници. Тѣзи трудящи се сѣ лишени отъ всѣкаква култура. Тѣ чакатъ за работа, която имъ се дава като милостиня и къмъ тѣхъ се обръщатъ като сѣ добитък“. — „Комсомолская правда“ — 14 януарий 1928 г.

„Нашето основно училище, съ своите четири задължителни учебни години, сѣществува само на книга: 70% отъ децата не успѣватъ да следватъ дори първитѣ две отдѣления. Бюджетите на училищата сѣ съвсемъ недостатъчни. Учителскитѣ заплати се равняватъ на 2/3 отъ срѣдната работническа заплата и съответствуватъ едва на половината отъ това, което сѣ получавали презъ царския режимъ. Луначарски, комисаръ на народната просвѣта — „Известия“ — 23. IX. 1926 г.

Понеже по васъ (Сочи работниците) сѣ се повѣли много отъ учителите, азъ цитирамъ тия работи, за да ги знаятъ.

„Добре уреденото училище е едно изключение въ днешна Русия“. — Думи на г-жа Крупская, жена на Ленинъ, къмъ XIII-тия руски комунистически конгресъ, 1928 г.

Идва най-важното. „Царското управление бѣше забранило фабриката и продажбата на ракия. Съветите я възстановиха. Тѣ полагатъ голѣми усилия да увеличатъ нейната консомация“.

Докато презъ 1924/1925 г. производството на водка въ държавните дестилационни фабрики е било 49 милиона литри, въ 1925/1926 г. — 245 милиона, въ 1926/1927 г. — 378 милиона, въ 1927/1928 г. — то достига на 456 милиона литри производство скоросмъртница.

„Смъртни случаи. Въ 1923 г. 1-7 за 100.000 жители, а въ 1926 г. — 10-9.“ (Госпланъ, Москва, септемврий 1927 г.)

Постѣпвания въ московскитѣ болници за душевни болести, дължими на алкохола, е имало въ 1921 г. — 25 души, въ 1926 г. — 1.279 души“.

Арестувани за публично пиянство въ Ленинградъ въ 1923 г. — 2.088 души, а въ 1926 г. — 95.000 души. Това сѣ официални данни отъ вашитѣ списания.

А за да видите каква опасностъ представлява комунизмътъ за свѣта, азъ ще ви прочета какво сѣ направили въ Америка: (Чете) „Парламентарната комисия въ Северо-американскитѣ съединени държави, натоварена да разследва деятелността на комунистите въ щатите, е изслѣзла съ обширенъ докладъ. Въ него се говори, че комунизмътъ представлява смъртна опасностъ за стра-

ната“ — а ние тукъ ви търпимъ (Възражения отъ работниците) — „и че броятъ на комунистите въ Съединенитѣ щати се движелъ между 500.000 и 600.000. По мнението на комисията, комунистите не представлявали политическа партия, но били прями агенти на Коминтерна съ задача, посредствомъ усилена пропаганда да присъединятъ Америка къмъ Съюза на съветскитѣ републики съ столица Москва“.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, г. Торбовъ, свършете.

Т. Н. Торбовъ (д): „Комисията е предложила следнитѣ мѣрки за отстраняване на комунистическата опасност: 1. Да се обяви американската комунистическа партия за нелегална. 2. Усиленъ контролъ надъ емиграцията. Да не се допускатъ комунисти въ Щатитѣ и да се изгонятъ отъ страната чуждитѣ комунисти. 3. Да се лишатъ американскитѣ комунисти отъ граждански права“, а вие ги имате.

Нѣкой отъ работниците: Тѣ сж го научили отъ България.

Т. Н. Торбовъ (д): „4. Да се забрани печатането и разпространението на революционна агитационна литература“. Въ Америка правятъ това и ние можемъ да го направимъ.

К. Русиновъ (раб): Вие вече сте го направили.

Т. Н. Торбовъ (д): „5. Да се създаде законъ за сжденето на комунисти и комунистически организации, които внасятъ смутъ между работничеството и различнитѣ синдикати. 6. Да се забрани на съветскитѣ търговски аташета правото да употребяватъ шифъръ. 7. Да се възложи възраба на съветскитѣ стоки, чийто вносъ разстройва американския пазаръ“.

Докладътъ на комисията завършва съ пожелание да се осведоми най-пълно населението на Щатитѣ за онова, което върши Русия и да се прикани на енергична борба противъ комунизма.

Г. г. народни представители! Имайки предъ видъ откритата дейностъ на господата (Сочи работниците), които сж тукъ, въ нашия Парламентъ, и имайки предъ видъ това, което тѣ правятъ въ селата, когато отиватъ — да не кажа голѣмата дума — да развращаватъ нашето земеделско население, азъ мисля, че трѣбва да бжде единодушни при гласуване на бюджетопроекта на Министерството на земедѣлието, като съ това докажете, че вие сте единодушни, когато давате възможната помощъ на земеделското население, защото имаме да се справимъ и съ едно финансово стопанско положение, оставено отъ Демократическия сговоръ, което не може така лесно да бжде измѣнено, макаръ че Министерството на земедѣлието, въ лицето на днешния министъръ, иска да направи всичко възможно за българското село, тъй като Народниятъ блокъ представлява болшинството отъ това население, както се доказа това на 21 юний съ даденитѣ надъ 600.000 гласа за него. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателстващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представител г. Минчо Дилиановъ.

М. Дилиановъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Селското земеделско население представлява три четвърти отъ населението на нашата страна. Съ право може да се каже, че то е държавата и грижитѣ за селото съ право можемъ да наречемъ грижи за държавата. Възраждането на българското село значи възраждане на България. При безсилно икономическо село нѣмате силна икономическа България; безъ просвѣтено село — нѣмате просвѣтена България; безъ благоустроено село — нѣмате благоустроена България.

Бюджетътъ на Министерството на земедѣлието е огледало на положението на българското село, на българското земеделско население. Отъ него може да се заключи какъ е вървѣло развитието на нашето село въ всѣко отношение. И като разгърнемъ бюджетитѣ на Министерството на земедѣлието отъ освобождението досега, ние ще видимъ, че въ вещественитѣ разходи се редуватъ думитѣ: „субсидии“, „помощи“, само субсидии и помощи. Явно е оттукъ, че нашето село, че нашето селско стопанство не е закрепнало, не е стѣпило здраво на свонитѣ крака и е трѣбвало постоянно да бжде подкрепяно отъ държавата чрезъ държавния бюджетъ. Щастливи сж ония страни, бихъ казалъ, които нѣматъ бюджетъ за своето земедѣлие, защото срѣдствата за

тѣхното земедѣлие лежатъ върху частно-стопанскитѣ бюджети и върху бюджетитѣ на общественитѣ народни учреждения, кооперациитѣ и тѣхнитѣ сѣюзи. И ако ние бихме доближили това златно и щастливо време за нашия селянинъ, азъ никои пътъ не бихъ искалъ високъ бюджетъ за нашето земедѣлие. Уви! Ние сме неизмѣримо далечъ отъ това блажено време, когато нашиятъ селски стопанинъ нѣма да протѣга ржка къмъ държавата — днесъ нашиятъ селянинъ протѣга не една, а дветѣ си ржце къмъ държавния бюджетъ.

Много мащенски е била подкрепата на нашиятъ правителства къмъ нашето село. Само така можемъ да си обяснимъ защо нашето село е останало толкова назадъ, несравнено много назадъ отъ европейскитѣ села, които не сж живѣли дори свободния животъ, който ние сме живѣли. Паралелно съ насъ, селата на Чехославия, подъ ярема на Австрия, можахъ така да изградятъ своята стопанска мощъ, че когато ги видѣхме, ние просто се чудихме какъ е било възможно да се създаде такава висока стопанска култура презъ единъ страшенъ тиранически режимъ, какъвто бѣ тоя на Францъ Йосифа. Все пакъ тоя чуждъ тиранически режимъ изглежда да е билъ по-добъръ отъ нашиятъ национални български режими, та е позволилъ на онзи земедѣлецъ тамъ да се издигне, да се закрепи и създаде едно модерно земедѣлие и едно огромно набиране на общественитѣ капиталы въ кооперациитѣ. Ние сме несравнено много назадъ. За нашето земедѣлие е харчено толкова малко, че ни е просто срамно, когато нѣкой пътъ почнемъ да говоримъ съ чужденци-икономисти за това, което сме хвърлили въ нашето земедѣлие, което храни държавата, което храни народа, поддържа всички институти и плюсъ това покрѣща всички задължения на страшно безумната политика на нашиятъ правителства — политика на заеми, политика на войни.

Въ 1912 г. ние имаме бюджетъ на земедѣлието само 4.600.000 л.; въ 1913 г. — почти толкова, и въ 1914 г. — съ два-три милиона повече; въ 1915 г. той достига 8.000.000 л., който, обрнати въ сегашни пари, едва доближаватъ цифрата, която имаме тази година въ нашия бюджетъ — много малка, много нищожна цифра, споредъ мене, за да може да задоволи нуждитѣ на нашето земедѣлие. И азъ не бихъ взелъ думата да говоря по бюджета на Министерството на земедѣлието, ако не знаехъ предварително онзи бюджетопроектъ, който г. министърътъ на земедѣлието бѣше съставилъ и който искаше да прокара презъ Министерския съветъ и презъ Народното събрание, бюджетопроектъ, който възлизаше на 400.000.000 л. Уви! Предполагамъ съ каква горчивина, съ каква болка на душата той е трѣбвало да се подчини на една желѣзна икономическа необходимостъ: виждайки, че държавата ни, която 8 години бѣ управлявана отъ хора, които праросвахъ до последната стотинка народната пара, нѣма отъ никжде постѣпления, се е съгласилъ на тая нещастна цифра 295.000.000 л.

П. Напетовъ (раб): А за полицията има.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля.

М. Дилиановъ (з): Защо се е съгласилъ — ясно е. Защото нѣма пари. А защо нѣма пари?

К. Русиновъ (раб): Въ банцитѣ има пари.

М. Дилиановъ (з): Казахъ: една политика на прахосничество, една политика на самозабравили се партизани, която искаше чрезъ парата и чрезъ камшика вѣчно да властвува въ тази страна, като изтрѣска до дѣно народната кесия. Не останаха никакви недобори, не останаха никакви фондове. И следъ като всичко, каквото бѣше спестено по какъвто и да било начинъ отъ нашия народъ, бѣше прахосано за видѣно и невидѣно, трѣбваше да се пристѣпи къмъ стария изпитанъ методъ — къмъ заемитѣ. И тогавашниятъ министъръ на финанситѣ г. Молдовъ, който едно време твърде много роптаеше, че покойниятъ Стамболийски ходилъ единъ-два пъти въ Европа, азъ смѣло мога да кажа, че въ тия осемъ години, въ които Сговорътъ управлява, той едвали осемъ пъти се завърна за кратко време въ България. Следъ бѣжанския заемъ, който трѣбваше да възстанови разрушенията, които ни докара страшниятъ миръ, като прогони стотици хиляди нещастни българи въ нашата земя отъ поробенитѣ страни, следъ този заемъ, който не можа да изпълни една стотна частъ отъ онова, за което бѣше предназначенъ, защото сумитѣ се изхарчиха до голѣма степенъ не за тая целъ, пристѣпи се

къмъ сключването на възстановителния голѣмъ заемъ — заема за нашето земледѣлие. Уви! Заемътъ дойде, но той не дойде за нашето земледѣлие; вие знаете, че тъкмо следъ него нашето земледѣлие се постави въ най-тежкото положение.

Г. г. народни представители! Резултатитъ отъ това осем-годишно управление народътъ ги е кръстилъ съ едно име, на което дава страшно съдържание, съ една дума съ страшно съдържание; тая дума е „криза“. Криза повсемѣстна: криза въ земледѣлието, криза въ индустрията, криза и въ материалния животъ, криза и въ духовния животъ на нашия народъ. Азъ нѣма да се спирамъ да анализирамъ до дѣно това понятие, защото не разполагамъ съ нуждното за това време. Ще помена само нѣколко симптоми, които бележатъ страшната черна епоха на управлението на Демократическия сговоръ.

Самоубийствата. Никога самоубийствата въ България не сж се така засилвали, както презъ управлението на Демократическия сговоръ. И трѣбва да признаемъ, че тѣ ще следватъ и презъ управлението на Народния блокъ, въ прѣки неговитѣ усилия да предотврати условията за тѣхъ, защото кризата шествува и не можемъ ние съ слабитѣ си сили да се противопоставимъ на нейния победоносенъ ходъ. Не може правителството на Народния блокъ да бжде единъ новъ Мойсей, който само въ единъ моментъ да простре жезъла и да раздѣли Червеното море, за да мине народътъ ни по сухо и да отиде въ Ханаанската земя; не може да помолимъ небето и да падне златоносната манна.

Самоубийствата у насъ сж страшни. Докато въ 1912 г. имаме само 200 души самоубити, въ 1925 г. тѣ ставатъ 350, въ 1929 г. — 680, или по двама души на день посѣгатъ върху живота си. Хрониката на вестницитѣ пише отъ що се самоубиватъ: отъ гладъ, отъ мизерия, отъ нищета. И представете си, ако тѣзи двама души, които на день посѣгатъ на живота си, имаха пагубната мисль да посегнатъ преди туй на други двама, които биха смѣтали за такива, които сж ги докарали до това отчаяние, о, ужасъ, страната ни би се превърнала въ адъ!

Спасението, изходътъ отъ това положение? Все пакъ ние трѣбва да кажемъ, че изходътъ е въ нашето село, въ силитѣ на нашето село, въ нашето земледѣлие и въ неговитѣ отрасли. И ако едно време градътъ растѣше и крепнѣше за смѣтка на българското село — защото всичко, което се вземаше отъ селото, се хвърляше въ града, за да строимъ високи домове, за да правимъ улици, шосета, желѣзници и т. н. — градътъ доби притегателната сила за нашето село въ сямъсьль, че всѣки, който се откопчеше отъ селото по начинъ, какъвто намѣрѣше за възможенъ, идѣше да увеличи населението на града и градътъ растѣше неимоверно бързо. Днесъ държавникътъ трѣбва да намѣри начини и срѣдства, за да спре бързия растежъ на българския градъ, защото ако продължава да расте, той ще стане една опасностъ за нашата страна. Никакъ да не ви е чудно, че днесъ комунизмътъ набѣва въ нашия градъ; никакъ да не ви е чудно, че периферията на нашитѣ градове почва да става червена; никакъ да не ви е чудно, че въ много отъ нашитѣ градове комунизмътъ е готовъ да вземе общинитѣ. Безспорно, азъ не отричамъ, че това до голѣма степенъ се дължи на липсата на обществена, на партийна, на организационна дисциплина въ буржоазнитѣ сили на нашия градъ. Само въ гр. Варна, струва ми се, имаше десетина-петнадесетъ листи на разни партии, а само Земледѣлскиятъ съюзъ — 4—5 листи. Слабата дисциплина, която сѣществуваша въ релозетѣ на буржоазнитѣ партии, е притегателната сила къмъ комунизма.

Повратъ къмъ българското село — това трѣбва да бжде повикътъ на нашия държавникъ. Може ли нашето земледѣлие да спре притока на селското население къмъ града, чието население отъ день въ день остава въ безработица поради застой въ индустрията и занаятитѣ? Азъ мисля, че може. И дългъ е на управлението на Народния блокъ да намѣри сили и срѣдства, начини и възможности, за да спре тоя притокъ отъ селото къмъ града. Нѣщо повече: много заблудени селски синове, отишли въ града, да се повърнатъ къмъ селото отново. Съ горчивина трѣбва да признаемъ, че службогонството, което не бѣше язва на нашия селски животъ, почва да пуца корени въ селото. Всѣки отъ васъ навѣрно получава съ десетки и стотици заявления за служби, за какви да е служби. Свършилъ срѣдно земледѣлско училище моли да бжде назначенъ за старши горски стражаръ. О, ужасъ, никога не съмъ допускалъ, че това ще стане въ малката земледѣлска България! Но по-смѣшно е друго — че тоя свършилъ срѣдно земледѣлско училище не може да бжде назначенъ за старши горски стражаръ, защото въ бюжета имало една забележка, споредъ която кандидати за тая длѣжностъ могатъ да бждатъ

само свършилитѣ горско образование или пъкъ и безъ образование, но да сж били две години облѣчени въ стражарска униформа и да сж чистили или подмитаили нѣкоя стражарска барака — едно голѣмо недоразумение, което ще трѣбва да бжде исправено.

Нашето земледѣлие трѣбва да погълне интеллигентния трудъ; иначе то е обречено да остане на оная екстензивна позиция, на която се намира сега. За голѣмо съжаление, всѣки отъ живущитѣ въ село, който си е отворилъ очитѣ, бърза да избѣга въ нѣкоя друга професия въ града или пакъ въ селото.

П. Напетоуъ (раб): Нѣма поминѣкъ. Дайте поминѣкъ въ селото, и хората ще си сѣдятъ въ село.

А. Капитановъ (з): Много ви се работи на васъ, че поминѣкъ да дадемъ! Платете за работа, особено като тебе, Петко!

П. Напетоуъ (раб): Че на българския народъ не му се работи — това ли искашъ да кажешъ? Дайте поминѣкъ на селянитѣ, тогава тѣ ще си сѣдятъ въ село. Но не можете — тамъ е работата.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

М. Дилиановъ (з): Г. г. народни представители! Само чрезъ нашето земледѣлие ние ще разрешимъ тежкитѣ проблеми на нашия стопански, па ако щете и на нашия политически животъ, защото тѣ сж въ зависимостъ единъ отъ другъ. Чрезъ него ще разрешимъ и голѣмия въпросъ за свърхнаселението въ нашата страна. Плодовито е българското племе. Прирастътъ на нашето население е голѣмъ; ежегодно се явяватъ нови 80 до 100 хиляди гърла на сцената на нашия животъ.

Нѣкой отъ работницитѣ: А колко умиратъ?

М. Дилиановъ (з): Населението се увеличава, населението расте ежегодно. Въ замѣна на туй земята ни не расте, земята ни остава все сѣщата; напротивъ дори, земята ни се намалява. Машченското стопанисване на нашата земя, главно на нашитѣ гори, е унищожило голѣми иначе плодородни площи и ги е превърнало въ пустѣещи пустини, въ руини, превърнало ги е въ пороища. Тия пороища, вмѣсто да събиратъ плодотворната влага отъ небето — водата — за да напояватъ една растителност, една реколта, напротивъ, тѣ съ стремителна бързина я понасятъ въ долината, за да затрупатъ земледѣлскитѣ реколти, да унищожатъ съобщения и благоустроени мѣста. Бѣхте свидетели на пакостъта, която ни причини Дунавътъ въ Видинъ, дължаща се на обстоятелството, че горнитѣ водосборни басейни сж оголени и по този начинъ, когато имаме изобилни атмосферни осадѣци, ние ще чакаме винаги тия наводнения. Сѣщото е и въ другитѣ наши порѣчия.

Работната земя отъ день на день се намалява по количество за смѣтка на пустѣещитѣ мѣста, на ерозиранитѣ земи. Нѣщо повече: тя не само се намалява по площъ, но тя се влошава и по качество, тя обеднява. Ние не даваме на нашата земя редовно ония вещества, които ѝ сж необходими, за да може да поддържа една реколта, какваго би трѣбвало. Ние нѣмаме наторяване на нашитѣ полета. Овчиятъ и говедиятъ торъ е крайно недостатѣченъ. Вие, които сте по селата, знаете това много добре. Изкуствениятъ торъ, чрезъ който европейцътъ увеличава своитѣ реколти, още не е нагизилъ въ нашата земя. Една голѣма задача за новия министъръ на земледѣлието е и грижата за наторяването на нашитѣ земи, грижата за засилването на едно скотовѣдство, което ще ни даде повече торъ, и грижата за въвеждането на изкуствениѣ торове въ нашата страна, въ нашето земледѣлско стопанство.

На хиляда души у насъ се пада обработваема земя въ 1910 г. — 9.000 декара; въ 1924 г. — 7.400; въ 1928 г. — 6.680 и т. н. По отношение нашето население земята ни се намалява. Ние ще разрешимъ тая задача чрезъ въвеждането на едно торене, което ще увеличи реколтата; ще разрешимъ тая задача и чрезъ трансформация на нашето земледѣлие съ огледъ на свѣтовнитѣ пазари.

Другъ единъ въпросъ, който тоже чака своето разрешение, е въпросътъ за безработицата. Безработицата отъ день на день взема страшни размѣри; безработицата въ свѣта достигна страшни размѣри — цифрата 30 милиона души. Тридесетъ милиона души стоятъ, безъ да могатъ да бждатъ използвани въ работа! Въ Америка, Англия и Германия безработицата е една обществена опасностъ. И тамъ държавнитѣ отдѣлѣтъ колосални суми, за да плащатъ на хора, които само лежатъ. У насъ не сме достигнали до тамъ, но трѣбва да ви отбележа, че у насъ без-

работицата отъ денъ на денъ расте, добива застрашителни размъри и тя минира спокойствието на нашата държава.

Квалифицирани работници безъ работа ние имаме близо 40 хиляди души. А като смѣтнемъ и временната безработица, особено за селското население, което е принудено да работи само нѣколко месеца презъ лѣтото, а всичкото друго време да кръстосва по българските градове и паланки, за да дири работа, безработните достигатъ до 100 хиляди души. Земледѣлието, този неизчерпаемъ източникъ, този неизчерпаемъ изворъ на блага, ще ни даде възможностъ да разрешимъ и самия въпросъ за безработицата. Тамъ идва пакъ въпросътъ за трансформация, за нагаждането на нашето земледѣлие съобразно новите стопански нужди.

Г. г. народни представители! Въпросътъ за нашето земледѣлие е тѣсно свързанъ съ въпроса за пазаритѣ. Следъ въпроса за кредита въ областта на земледѣлието всѣки би трѣбвало да си постави въпроса за пазара. Трѣбва непременно производството да бѣде нагледно за пазара, за да може да догонва високитѣ цени, за да се избѣгватъ кризиситѣ въ земледѣлието. Уви, въ туй отношение ние виждаме, че въ течение на последните нѣколко години, въ управлението на Демократическия сговоръ, се пропуснаха важни моменти и нашето земледѣлие се отстранява все повече и повече отъ външните пазари, нашитѣ търговски баланси отъ активни се превърнаха на пасивни, и то съ милиардъ, два, и по този начинъ нашата валута излизаше навънъ, безъ да можемъ да наваксае загубата; и нашето земледѣлие, нашиятъ народъ задълбаваше все по-дълбоко и по-дълбоко въ кризата. Падането ценитѣ на зърненитѣ произведения постави българското село предъ бездната, постави го подъ ужаса на мизерията. Помощта, която държавата своевременно му даде чрезъ Дирекцията на храноизноса, е много малка, защото лѣвскиятъ пай отъ облагитѣ на този институтъ — трѣбва да признаемъ — пакъ остана у търговцитѣ, които бѣха главнитѣ посредници между производителите и пазара. Но все пакъ държавата можа да помогне донѣкъ на бедствувания производител на зърнени храни?

Какво се направи, обаче, за другъ единъ производител — за тютюнопроизводител? Вие виждате въ какво положение сѣ днесъ ония околии у насъ, кѣдето се произвежда тютюнъ. Отъ денъ на денъ населението затѣва въ дългове, отъ денъ на денъ отчаяние го обхваща все повече, а независимо отъ туй, и едно отъ най-доходнитѣ пера на нашия търговски балансъ, па ако щете и на държавния ни бюджетъ, рискува да бѣде загубено.

Принципъ е да се внася само това, което е нужно, което е необходимо, а да се изнася само онова, което е излишно. Уви, у насъ презъ управлението на Демократическия сговоръ никой не се е водилъ отъ този принципъ, пазарътъ е билъ оставенъ на капризитѣ на моментитѣ и ние сме достигнали до такива абсурди въ туй отношение, че никакъ да не ни е чудно, че следъ туй имаме криза, нѣмаме пари, нѣмаме срѣдства, като при това имаме извънредно скѣпи артикули на пазара.

Нашата страна, както и други изтъкнаха отъ тая трибуна, дава всичкитѣ условия и възможности да култивираме памука и да го култивираме въ такова количество, че да задоволимъ напълно нуждитѣ на нашия народъ отъ този артикулъ. Г. министърътъ на земледѣлието е ималъ грижата да проучи този въпросъ въ една конференция и сѣ взети съответни мѣрки да се засили културата на памука и да се увеличи неговата обработка въ всѣко отношение и неговата доставка на памучнитѣ фабрики.

Така ли е било по-рано? Ето ви цифритѣ.

Внесенъ е билъ суровъ памукъ: въ 1925 г. — за 18 милиона лева, въ 1926 г. — за 42 милиона лева, въ 1927 г. — за 77 милиона лева, въ 1928 г. — за 119 милиона лева, въ 1929 г. — за 129 милиона лева, въ 1930 г. — за 149 милиона лева; или всичко презъ тѣзи години е билъ внесенъ памукъ за 537 милиона лева кръгло. Ако имаше една политика въ миналото управление на поощряване на това производство, ние нѣмаме да вървимъ крещендо къмъ увеличаване вноса, а напротивъ, щѣхме да имаме обратната стѣлбца и щѣхме да дойдемъ до положение, щото нашитѣ нужди да бждатъ задоволявани съ наши произведения.

Но не само суровъ памукъ е внасянъ. Внасяни сѣ и памучни прежди, а именно — въ милиони лева: 1925 г. — 794, 1926 — 622, 1927 — 769, 1928 — 858, 1929 — 705, 1930 — 415. Или всичко за последните 6 години отъ управлението на Сговора сѣ внесени памучни прежди за 4.165.889.826 л., когато ние можехме да запазимъ тия милиарди у себе си и да развиемъ една тъкачна памучна индустрия на мѣстна почва.

Памучни платове. Като-че-ли сѣ малко внесени тѣ памучни прежди и суровиятъ памукъ, та трѣбваше да се вна-

сятъ и памучни платове презъ сѣщия периодъ време за 3.344.000.000 л.!

Ето каква е била нашата вносна търговия презъ управлението на Сговора.

Още единъ курioзъ представлява и вносътъ на вълната. Вие знаете, че отъ всичкитѣ малки държави въ Европа най-много овце има България, най-много стада имъ България. Въпрѣки туй ние сме успѣли презъ тия нѣколко години управление на Сговора да внесемъ вълна за 1.105.000.000 л. Внесли сме сѣщо така и вълнени прежди за 596.000.000 л. Вълнени платове — въпрѣки че имаме една много добре развита текстилна индустрия, представявана дори отъ нашия финансовъ министъръ — ние сме внесли за 1.274.000.000 л.

С. Таковъ (з): Само че мека вълна.

М. Деляновъ (з): Кожи сме внесли за 1.776.000.000 л. презъ сѣщия периодъ време. Дървенъ материалъ, макаръ да сме горска страна, за сѣщитѣ тия години успѣли сме да внесемъ за 1.339.000.000 л.

Ето ви, прочее, отъ кѣде идатъ кризиситѣ, ето ви отъ кѣде иде безпаричието въ нашата страна. И новото управление ще трѣбва да тури тапа на всички тапа на безуменъ потокъ на нашата валута навънъ за чужди артикули, които можемъ да си набавимъ отъ нашитѣ сурови произведения, съ наши мѣстни срѣдства. (Нѣкои отъ земледѣлитѣ ржкоплѣскаха)

Мечти ще останатъ, г. г. народни представители, и пожеланията на нѣкои да можемъ да дойдемъ до една бърза трансформация на нашето земледѣлие. Не искамъ да се спирамъ на цифритѣ, защото искамъ да бѣда сравнително по-кратъкъ, но, проследявайки статистическитѣ данни, ние виждаме, че индустриализацията на нашата страна се движи съ свършено бавни, незначителни крачки. Нашето земледѣлие си остава по преимущество зърнено земледѣлие. И мене ми се струва, че макаръ нѣкои да искатъ да го превърнатъ изведнѣжъ въ едно съвсемъ друго, ново земледѣлие — такова на индустриални растения и т. н. — тоя опитъ никога не ще може да успѣе; пъкъ, споредъ мене, това като-че-ли не е и толкова нужно. Защото тѣй както сѣ съчетани климатическитѣ условия въ нашата страна, ако ние можехме да хармонизираме дветѣ главни и основни страни на народния поминѣкъ у насъ — земледѣлие съ скотовѣдство — ние бихме могли по тоя начинъ да разрешимъ най-малко съ 50% тежката проблема на нашата стопанска криза. Уви, въ туй отношение не се е работило нито систематично, нито достатъчно енергично. Нека се надѣваме, че занаяредъ ще се даде единъ по-голямъ гласъкъ въ туй отношение, за да можемъ да се поздравимъ въ сравнително по-кратъкъ периодъ време съ сравнително много по-добри резултати.

И понеже нашето земледѣлие, каквото и да правимъ, ще си остане въ голѣма степенъ предимно зърнено, азъ ще се спра въ нѣколко само точки бѣгомъ на въпросъ, въ какво отношение както държавникътъ, така и икономистътъ би трѣбвало да насочатъ своето внимание, за да могатъ да направятъ това зърнено производство по-доходно, да увеличатъ значително количеството, което се получава отъ единъ хектаръ, та по този начинъ сега, когато имаме намалени цени, да компенсираме загубата въ стойността съ увеличение въ количеството.

П. Напетовъ (раб): Ценитѣ нѣма ли да спаднатъ?

М. Деляновъ (з): Ценитѣ нѣма да спаднатъ, не бойте се!

На първо мѣсто азъ слагамъ въпроса за агрономическата помощ на нашето село. Въ бюджетарната комисиия твърде много се спрѣхме по принципъ на тоя голѣмъ и важенъ въпросъ — за агрономическата помощ на нашето село. По-скоро вниманието тамъ ни отвлѣче въпросътъ за файтонитѣ на г. г. агрономитѣ и директоритѣ на земледѣлскитѣ катедри. Наистина, това е единъ нищоженъ въпросъ, но, отъ друга страна, това положение повдига негодувание срещу тѣзи файтони, съ които, както се изтъкна отъ мнозина народни представители, се е злоупотребявало, като вмѣсто да бждатъ използвани за обществени цели, за обществени нужди, тѣ сѣ били използвани за лични цели. По този начинъ сѣ се създавали интриги между персонала, който е трѣбвало да си служи съ тѣзи файтони, и се е отклонявалъ персоналтѣтъ често пѣти отъ прѣжитѣ му задачи.

Като така бюджетарната комисиия реши — споредъ мене много справедливо — вмѣсто да има кавги за файтони въ агрономствата и катедритѣ и вмѣсто населението да вижда държавнитѣ файтони да отиватъ не за държавни и селско-стопански нужди и да се създава едно недоволство — а толкова много други нѣща има, които

възбуждат недоволство въ нашето село — да се дадат повече пари, повече дневни и безотчетни, за да могат нашите агрономи да изпълняват своята задача, без да пострада задоволяването на нуждата от агрономическа помощ.

Тъй като министерството напоследък се стреми да изработи един план за агрикултурна помощ на нашето село, аз съмтам, че и с малкото средства, които ни дава сегашният бюджет, ние ще можем да постигнем по-големи цели, отколкото по-рано, когато при големи средства имаше голямо лутане въ областта на нашето земеделско стопанство. Бившият министър Димитър Христов беше насочил г. г. агрономите към дълбоката оран, та се достигна до положението въ с. Сатовча да не пуснат населението да отиде да сече гора цъли две седмици, за да орат дълбоко, и когато се опитаха да орат дълбоко, изкраха камъните отгоре, а малкото земица, която имаха, отиде на десетина сантиметра под камените и рискуваха да останат без реколта. Друг бивш министър изцъло насочи своята голяма агитация към червените домати за износ и, за голямо нещастие, въмсто да дочакаме момента, тъзи негови червени домати да бъдат изнесени въ Европа, главно въ Германия, вчера тѣ бѣха изнесени въ Съветска България по единъ страшно неприличен начинъ (Веселостъ).

Другъ важенъ въпросъ е въпросътъ за подобрене на сорта. Надзърнете въ крината на нашия селянинъ, когато съе, и вие ще се ужасите: 10—15—20% от семето, което той хвърля, е чужди примѣси, които ще поникнатъ, за да отнематъ частъ отъ хранителните материи на пшеницата и на другите културни растения. Нѣма по-боклукливо семе въ свѣта отъ нашето семе.

Министъръ Д. Гичевъ: Не е вѣрно туй.

С. Даскаловъ (з): (Къмъ оратора) Чакай!

М. Дияновъ (з) Азъ говоря за Европа — не говоря за по-далечните, азиатските страни.

Министъръ Д. Гичевъ: Лоша реклама!

Х. Чолаковъ (з): Рекламата е душата на търговията.

М. Дияновъ (з): Въ туй отношение дори тамъ, гдето нашата агрикултурна помощ е била най-силна — да речемъ въ единъ малкъ периметъръ около държавното стопанство „Образцовъ чифликъ“, където имаме и училище, и опитна станция — ако нѣкой отъ васъ е прочелъ изследването на г. проф. Ивановъ за семето, което се хвърля по селските ниви, ще види колко назадъ сме останали ние отъ желаното. Новиятъ министъръ на земледелието въ тая посока трѣбва да употреби всички усилия, за да може семето на нашия земеделецъ да се почисти и да се инкрустира преди да отиде на нивата.

Желанието да подобримъ сорта създаде опитното дѣло у насъ. Ние, Земледѣлскиятъ съюзъ, можемъ да се гордѣемъ, че когато поехме управлението на държавата, въ туй отношение направихме твърде много. Законътъ, съ който днесъ се гордѣе, божемъ, Демократическиятъ сговоръ, е законопроектъ, който Райко Даскаловъ бѣше изготвилъ и щѣше да внесе за приемане отъ Камарата, но фаталната дата 9 юний, както погрѣчи на много агрикултурни и народополезни начинания на тогавашното правителство, също погрѣчи и на това дѣло.

Другъ единъ важенъ въпросъ е да ликвидираме съ черната угаръ по нашите ниви. По тоя въпросъ говориха и други, говори и г. проф. Молловъ. По него азъ нѣма да се спирамъ, но една отъ задачите на Министерството на земледелието е и тая — да премахне черната угаръ у насъ.

Друга една задача е да типизираме нашето производство, което ще изнасяме на външния пазаръ. Ако цените на нашите храни се подбиватъ на външния пазаръ, то е главно по две причини: първо, поради това, че ние ги изнасяме нетипизирани и че тѣ минаватъ презъ чужди елеватори или въ Галацъ, или на нѣкое друго пристанище на Западъ, за да отидатъ на свѣтовното тържище, на свѣтовния пазаръ.

Презъ управлението на Земледѣлския съюзъ имаме и друга една благородна идея, за която бѣха събрани отъ българския земеделецъ 200 милиона лева за постройка на елеватори въ нашата страна. Демократическиятъ сговоръ намѣри за нужно тая сума да я използва въ другъ начинъ, като изостави идеята за елеваторите. Само когато тази година Народното събрание пристъпи да разрешава въпроса за храноизноса, почувствува се, колко

необходимо е било, макаръ и въ ограниченъ размѣръ, да се приложи тая програма за постройка на елеватори, за постройка на житница въ нашата страна. Указа се, че въ туй направление ние не сме подготвени да съберемъ отъ нашето село големи запаси храни и да можемъ да ги запазимъ отъ разваляне до оня моментъ, когато цените на пазара се повдигнатъ. И понеже трѣбваше да има единъ непрекъснатъ токъ на наши зърнени храни на пазара, ние продадохме първите сдѣлки сравнително много евтино и не можахме да дочакаме момента следъ това, когато цените бѣха сравнително по-изгодни. По този начинъ ние значително щѣхме да намалимъ загубите, които ще понесемъ отъ това, че вземаме храните отъ селяните сравнително по-скѣпо, а ги изнасяме на външния пазаръ сравнително по-евтино.

Единъ важенъ въпросъ, който тоже не трѣбва да остане назадъ, е въпросътъ за комасацията на нашите земи. И въ туй направление трѣбва да благодаримъ на г. министра на земледелието, че е ималъ идея въ новия законопроектъ, който той ще внесе за трудовите земеделски стопанства, да тури начало здраво и трайно за разрешението на тоя въпросъ чрезъ създаването на едно специално отдѣление къмъ министерството му за комасация на земите. Не е нужно да се говори, какво голямо значение, стопанско и икономическо, би имало, ако ние можемъ да приберемъ земята на нашия селянинъ отъ 30—40—50 парчета малки, по декаръ-два-три, пръснати по всички землища, въ две-три големи ниви, въ всѣко землище по една. По тоя начинъ се прави икономия на трудъ, икономия на средства и се дава възможностъ да може да се въведе и машинната обработка съ сравнително по-голямъ и по-задоволителенъ резултатъ.

Нѣкой отъ работниците: Ще има свръхпроизводство и пакъ ще има криза.

М. Дияновъ (з): И дѣлото на мелиорациите, вѣрвамъ, не ще да остане безъ внимание отъ г. министра на земледелието, защото той е могълъ да се убеди лично въ Видинъ отъ голѣмите стопански поражения, които направилъ Дунавътъ, а следилъ е и следи всички други поражения, които ставатъ отъ разливанията на реките, отъ наводненията въ нашата страна.

Независимо отъ това, той най-добре познава нуждата — това изтъкна въ една своя речъ тукъ по-рано, отъ оросяването на нашите поля не само за да можемъ да увеличимъ нашата реколта, житна и друга, ами да можемъ на нѣкои мѣста дори да имаме и двойна реколта.

Другъ единъ въпросъ е въпросътъ за градушката. Въ настоящия бюджетъ не виждаме направено нѣщо, за да можемъ да запазимъ селските стопани, които ежегодно страдатъ отъ градушка. Министерътъ на земледелието ще трѣбва чрезъ единъ специаленъ законъ да дойде до едно ново, по-радикално, по-рационално разрешение на въпроса за градушката. Тъй както той е разрешенъ чрезъ Кооперативната банка, не задоволява нашия земеделецъ.

Въпросътъ надъ въпросите за нашето земеделско производство все пакъ остава въпросътъ за паричните средства, които трѣбва да се вложатъ въ нашата земя. Законите, които правителството на Народния блокъ гласува — законътъ за намаляване на данъците, законътъ за опрощаване на глобите, законътъ за опрощаване и намаляване на задълженията цѣлятъ именно да повишатъ кредитоспособността на нашия селянинъ, да го закрепятъ, за да може да модернизира своето производство и своето стопанство. Но струва ми се, че това, което е направено досега, не е достатъчно. И правителството на Народния блокъ трѣбва да пристъпи къмъ още една мѣрка, за да останатъ повече пари въ нашия селянинъ. Не искамъ да ви цитирамъ конкретни данни, за да видите въ колко плачевно положение е изпаднало българското село. Анкетата, която правихъ въ Русенска и Станимашка околии, ме докара до отчаяние, виждайки положението на нашия селянинъ. Нѣмамъ време да се спирамъ конкретно на цифрите.

Единъ въпросъ, който ще даде възможностъ да останатъ пари въ нашия селянинъ, е въпросътъ да освободимъ този последния отъ поземленъ данъкъ. Нѣма да се спирамъ на историята на този данъкъ. Чрезъ този данъкъ правителствата следъ освобождението на България събираха голѣмите постъпления за държавния бюджетъ подъ формата на десетъкъ, за да могатъ да задоволятъ съвсемъ други нужди, нищо общо нѣмаше съ поминѣка на българското село. Най-сетне, българското село, не можейки по-нататкъ да търпи това мащенско отнасяне къмъ него, помни какъ дойде до метежите, които до-

диха Земледѣлския съюзъ. Въ Тръстеникъ се пролѣха първитѣ капки кръвъ на земледѣлцитѣ за идеята на земледѣлското сдружаване.

И. Василевъ (з): Г. Дилиановъ! Позволете една корекция. Метежитѣ не родиха Земледѣлския съюзъ.

М. Дилиановъ (з): Ние не желяемъ отново нашето село да се бунтува за това, че се чувствува ограбено.

И. Василевъ (з): Въстанията не сж родили Земледѣлския съюзъ, а съществуващитѣ обективни условия тогава.

М. Дилиановъ (з): Да не мислите, че азъ отричамъ това. Никой това не го отрича. Тѣкмо това искамъ да кажа, че обediaването на селото, че десетѣтътъ, който докара това обediaване, повдигна селото. Тѣкмо това искамъ да кажа — навѣрно не сте ме чули.

Когато по-сетне минаваме къмъ паричното облагане, нистина дохожда се до едно сравнително по-леко облагане, но фактически селянинътъ чувствува, че и то е неправилно и несправедливо. Несправедливо е — да не влизамъ въ подробности — защото облага се почвата несъобразно съ нейния доходъ на площъ, облага се това, което се сѣе, и това, което не се сѣе; облага се това отъ засѣяното, което е родило; и това, което не е родило. И менъ ми се струва че това, което г. професоръ Геневъ тукъ изтъкна, че поне до опредѣленъ минимумъ декари стопанства трѣбва да бждатъ освободени отъ поземеленъ данѣкъ, за да останатъ малко повече срѣдства за тия стопанства, за да могатъ да проспериратъ, е право.

Другъ единъ въпросъ, съ който трѣбва да се занимае правителството на Народния блокъ, за да може да освежи нашето земледѣлие, то е да турне край на паразитната индустрия въ нашата страна. За нея ежегодно отива близо милиардъ. Този милиардъ трѣбва да остане въ нашитѣ села, за да може да смѣни своята физиономия нашето село. Азъ бихъ желалъ индустрията да бжде въ селски рѣце. По пѣти на кооперирането ние можемъ да вземемъ земледѣлската индустрия и да я дадемъ въ рѣцетѣ на нашия народъ и да разрешимъ проблемата така, както я ррешава чехскитъ народъ. Тамъ въпросътъ за захарната индустрия, който е едно отъ най-доходнитѣ пера на държавата, на стопанскитъ имъ бюджетъ и на държавния бюджетъ, се разрешава по този начинъ. Три четвърти отъ захарнитѣ фабрики тамъ сж вече въ рѣцетѣ на кооперациитѣ. Фабрицитѣ за цикория и т. н. сж въ рѣцетѣ на кооперациитѣ. Министърътъ на земледѣлието така трѣбва да нагоди политиката на Министерството на земледѣлието, че индустрията постепенно да почне да се връща въ рѣцетѣ на народа чрезъ неговитѣ кооперативи. „Кооперативна захаръ“ не трѣбва да бжде единствена въ България. Всички захарни фабрики въ страната ни трѣбва да станатъ кооперативни, за да може голѣмитѣ печалби, които носи тая индустрия, да се върнатъ на ония, които се дълбятъ въ земята, за да изкарватъ захарно цвѣкло. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

„Вѣща“ ни дава единъ добъръ примѣръ на използуване стотинкитѣ на българския народъ за събиране една колосална енергия за използуване обществено, за обществени цели. Силата, енергията на „Вѣща“, вмѣсто да отива въ рѣцетѣ на капиталиститѣ, би трѣбвало по кооперативенъ пѣтъ да отива въ кооперативнитѣ фабрики, би трѣбвало да отива въ кооперативната индустрия, та по този начинъ еднѣжъ завинаги да убиеме апетита на ония тамъ отъ лѣво, които мислятъ, че само чрезъ тѣхната съветска система може да се дойде до обществена индустрия. Азъ смѣтамъ, че чрезъ нашия пѣтъ, пѣти на кооперирането, ние много по-скоро можемъ да разрешимъ тая задача и да я разрешимъ много по-справедливо (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

С. Димитровъ (раб): Въ рамкитѣ на капиталистическото общество, което е осждено отъ историята на загиване, ще разрешите тия въпроси.

А. Буковъ (з): Ще оставимъ ти да ги разрешишъ!

М. Дилиановъ (з): Г. г. народни представители! Ще ми позволите и две думи за нашитѣ тютюни. Както и порано казахъ и както и други изтъкнаха, кризата въ нашето тютюнево производство е много голѣма, а 40% отъ нашия износъ въ левове е за смѣтка на нашитѣ тютюни. Въ този моментъ ценитѣ на тютюнитѣ сж толкова низки, че производителътъ просто се чуди да пристѣпи ли къмъ обработката на тая култура за въ бждеще.

Петъ милиона килограма тютюнъ стара реколта стои непродаденъ. Добре, че сж 5 милиона, защото въ Гърция

сж навѣрно 5 пѣти по петъ, а въ Турция нѣколко пѣти по петъ. Можехме, значи, да бждемъ по-зле, но все пакъ това не прави грижитѣ ни по-малки. Пазарътъ на тютюнитѣ отъ день на день става по-ограниченъ, по-малко пушатъ вече въ Европа и сравнително съ по-долнокачественъ тютюнъ се задоволяватъ, като взематъ нашитѣ екстра тютюни само за подправка. Това налага, преди всичко, да се ограничатъ строго и точно тютюнопроизводителнитѣ центрове, за да не подбиваме сами ценитѣ на нашитѣ тютюни на свѣтовнитѣ пазари, а отъ друга страна да се взематъ всички грижи да се намѣрятъ своевременно пазари за тѣзи тютюни.

Г. министърътъ на земледѣлието, както самъ заяви, е възложилъ вече на Земледѣлската банка да обсъди този въпросъ, защото, споредъ мене, наистина само тя може да се занимае съ него и сравнително добре да го разреши. Той е възложилъ на Земледѣлската банка да се погрижи да намѣри срѣдства и сама да се намѣси въ пазара на тютюнитѣ, за да може да се повдигне тѣхната цена. Грижата на министерството отива и по-нататѣкъ, по отношение на розовото масло, както знаете, чрезъ единъ специаленъ законъ да закрепи цената му. Всички тия грижи се оценяватъ отъ народа и само затуй той не роптае, той не негодува, а има търпението да изчака, вървайки, че чудесата не могатъ да станатъ за день-два, а че за тѣхъ трѣбва достатъчно време.

П. Напетовъ (раб): Деньтъ се познава отъ сутринята.

М. Дилиановъ (з): Да, и за туй народътъ е спокоенъ и отъ день на день забравя, че вие съществувае.

А. Стоевъ (з): Чудесенъ отговоръ. Доволенъ ли си, бай Петко?

Нѣкой отъ работницитѣ: Чрезъ камшика.

М. Дилиановъ (з): Правителството трѣбва да се погрижи да осигури и да пази връзкитѣ си съ ония държави, където ние изнасяме нашитѣ тютюни. Това сж Германия, Австрия, Полша и Чехия — въ Германия надъ 10 милиона килограма, въ Австрия надъ 4 милиона килограма, въ Полша надъ 3 милиона килограма и въ Чехия близо 2 милиона килограма. Въ тия мѣста нашитѣ търговски консулства трѣбва да употребятъ голѣми усилия, за да могатъ да увеличатъ пласмента на нашитѣ тютюни. За голѣмо съжаление, ние трѣбва да признаемъ, че досега тази служба на държавата не е била уредена добре.

Въ връзка съ този въпросъ стои въпросътъ за тютюневитѣ кооперации. Нѣма по-нечастни кооперации въ нашата страна отъ тютюневитѣ. Въ 1922 г., подкрепени енергично отъ управлението на Земледѣлския съюзъ чрезъ Земледѣлската банка, въ лицето на нейния тогавашенъ управителъ Гечевъ, тия кооперации израстнаха, развѣлиха се бързо. Следъ 9 юний, когато тамъ се насади една политика съ други разбирания, тия кооперации една по една почнаха да угасватъ и макаръ че тогава се опитаха да дадатъ възможностъ да се спасятъ нѣкои отъ тѣхъ, бѣше късно и резултатитѣ не бѣха добри. Историята на „Асенова крепостъ“ е известна на всѣкого отъ васъ. Въпрѣки че управлението на Демократическия сговоръ даде нареждане да се спасява тази кооперация, защото тамъ бѣха се настанили негови близки приятели, положението бѣше безвъзвратно загубено и днесъ „Асенова крепостъ“ дължи на Земледѣлската банка точно 131 милиона лева, а срещу туй тя има единъ имотъ за 41 милиона лева, за който, ако излѣзе на публична продажъ, кой знае дали може да се получи една четвъртъ отъ тази сума. Всичко друго ще падне върху гърба на ония, които участвуватъ въ „Асенова крепостъ“, ще падне върху гърба на тютюнопроизводителитѣ. Не е по-добро положението и на другитѣ кооперации. Тютюневата кооперация въ Попово имала надъ 30 милиона лева дългъ къмъ Земледѣлската банка; тютюневата кооперация въ Варна имала надъ 13 милиона лева дългъ къмъ Земледѣлската банка и т. н. Идеята, която г. министърътъ на земледѣлието лансира въ комисията по Министерството на земледѣлието, когато се разглеждаше въпросътъ за задълженията на земледѣлца-стопанинъ, бѣше да се намѣри начинъ, за да се образува единъ голѣмъ фондъ при Българската земледѣлска банка, отъ който фондъ постепенно да се отдѣлятъ кредити или пѣкъ просто суми за погасяване на тия задължения, но въобще да се намѣри начинъ да откопчимъ производителя отъ примката, на която се е закачилъ поради кризата и поради мащенското отнасяне къмъ неговитѣ нужди и къмъ неговитѣ инициативи презъ миналия режимъ.

Е. Шидерски (з): Отъ просвѣтени управници!

М. Дилиановъ (з): Г. министърътъ на земледѣлието ще се опита да реализира тази идея било чрезъ единъ законъ, като се намѣрятъ достатъчно сръдства за засилването на този фондъ, било чрезъ Земледѣлската банка, която все пакъ има тия сръдства, за да може да се намѣси и да помогне на кооперативното тютюнево дѣло енергично и бързо.

Казахъ и по-рано, нашето зърнено производство ни заповѣдва да развиемъ едно силно скотовѣдство у насъ; заповѣдва ни го затуй, защото ценитѣ на зърненитѣ храни падатъ на пазара и машинното зърнено производство въ другитѣ държави, главно въ Америка, а и въ Русия напоследѣтъ, не ще позволяватъ да се върне блаженото време да имаме жито на външния пазаръ по 7—8 л. Налага се, значи, въ това отношение да се погрижимъ по другъ начинъ да повдигнемъ цената на нашия продуктъ зърно по косвенъ пътъ — чрезъ нашия добитѣкъ. Използувайки нашето зърно за едно много засилено скотовѣдство, то ще ни даде и торъ за нивитѣ, т. е. ще допринесе за увеличаване на реколтата, то ще ни даде и продукти отъ животински произходъ, които на външния пазаръ не сѣ загубили своята добра цена и сигурно не ще я загубятъ.

Идеята за свинската концесия бѣше една добра и спасителна идея за нашия селянинъ. Тя не може да бѣде реализирана по много съображения. Азъ нѣма да се спирамъ на тоя въпросъ въ тоя моментъ. Ако тя бѣде подета и ако се намѣрятъ действително сигурни пазари, сигуренъ плащментъ за единъ по-дълъгъ срокъ, министерството може да насочи своето внимание къмъ засилване на свиневѣдството.

Нѣкой отъ работниците: Затова ли се продава едно прасенце за 30 л.!

М. Дилиановъ (з): Идеята за едно говедовѣдство трѣбва тоже сериозно да ни занимава. Ние можемъ да изнасяме и добитѣкъ и месо. За голѣмо съжаление, ние не сме още нищо почти направили, за да можемъ да задоволимъ европейския пазаръ нито по количество, нито по качество въ туй отношение. А строго погледнато, г. г. народни представители, нашиятъ добитѣкъ не е малко. Той е много повече може би отъ добитѣка въ нѣкои други малки държави. Така, напр., въ България сръдно имаме на 100 жители 8 коня, а въ Унгария — 10, значи, близо сме въ това отношение до тая страна, която е прочута съ своето коневѣдство. Жалкото е, обаче, че тамъ конятъ е конь, а въ България конятъ е кранта. Въ тая посока Министерството на земледѣлието е работило и върватъ ще работи, защото въ бюджетопроекта на Министерството на земледѣлието виждамъ запазени ония суми и сръдства, които сѣ предвиджани, за да може да подпомогне нашия добитѣкъ чрезъ даване добри разплодници. Макаръ че въ туй отношение ние сме останали много назадъ, ще трѣбва да се усили тази работа.

И по отношение краварството сме много зле. България има 9 крави на 100 жители, а Югославия — 12. Това е пълно опровержение на заявлението на г. Григоръ Василевъ вчера, че Югославия била по-зле въ скотовѣдно отношение отъ насъ. Тя е несравнено по-добре и това го знае онзи, който презъ време на войната е билъ въ Сърбия или въ Хърватско.

Ние имаме и по 153 овци на 100 жители, а Югославия има едва наполовина. Но и за нашата овца трѣбва да се отдѣлятъ малко повече грижи. Тя трѣбва да се подобри както по отношение на вълната, така и по отношение на млѣкото и месото. Опититѣ, предприети въ туй отношение, трѣбва да бѣдатъ засилени, за да дадатъ резултати.

Управлението на Демократическия сговоръ се хвалѣше съ голѣми бюджети на Министерството на земледѣлието. Трѣбва да признаемъ една заслуга на бившия министъръ на земледѣлието г. Димитъръ Христовъ, че успѣ презъ времето на Демократическия сговоръ да задържи бюджета на Министерството на земледѣлието на висока сума. Той винаги намиралъ начинъ и възможностъ да изиска, да издействува голѣми кредити. Жалко е, обаче, че тия кредити не винаги бѣха така използвани, тъй че да дадатъ и голѣмитѣ резултати. Г. Григоръ Василевъ въ туй отношение бѣше последователенъ: той намали бюджета на Министерството на земледѣлието точно наполовина и го осакати за смѣтка на други консомативни бюджети, но и последователенъ бѣше: тоя малък бюджетъ така го изразходваше, че малкиятъ бюджетъ даде още по-малки резултати.

Г. г. народни представители! Искамъ да обърна вашето внимание специално на параграфитѣ за скотовѣдството

отъ миналогодишния бюджетъ, защото ми се струва, че въпросътъ за скотовѣдството е централниятъ въпросъ на нашата бъдеща селско-стопанска политика. Ние имаме гласувани отъ Сговора помощи за стопански сгради и др. 500.000 л., а сѣ изразходвани само 189.500 — една шумна реклама съ лоши резултати; помощи за изложби и др., за поощрение и т. н., гласувани 250.000 л., изразходвани само 113.000 л. — наполовина; награди на частни стопани, които поддържатъ съвокупителни станции и пр., гласувани 450.000 л., а нито стотинка не дадени за тая целъ; помощи за доотглеждане бици и т. н., поощряване на частната инициатива, защото действително чрезъ нея най-добре може да се действа — частниятъ стопанинъ, влагайки своя личенъ трудъ, ще даде най-голѣми резултати и ще бѣде най-добриятъ примѣръ — предвидено 4.000.000 л., изразходвано само 240.000 л.; за сѣщатѣ тия цели предвидени 800.000 л., изразходвани 60.000 л.; за купуване разплоденъ дѣвигѣкъ — 1.500.000 л., изразходвани 813.000 л. Вървейки надолу, за обзавеждане птицевѣдни и държавни стопанства, предвидени 1.000.000 л., изразходвани само 10.000 л. Голкова навѣрно е отпусналъ министърътъ на финанситѣ. Дотамъ е докарана държавната хазна, че за най-насъщнитѣ нужди на нашето земледѣлие нѣма пари, нѣма сръдства. А знаете, г. г. народни представители, че отъ износъ на яйца нашиятъ стопански бюджетъ получава 900.000.000 л. и отъ птици 200.000.000 л.

Моментъ е да помена две думи за една нова концесия, за която се писа и твърде много говори преди нѣколко месеци — концесията за птици, яйца, говеждо месо и пр. Сѣтамъ, че нѣма абсолютно никаква нужда да се говори и да се действа за една концесия за нашитѣ птици и яйцата отъ нашитѣ птици. Това трѣбва да бѣде концесия на българския селянинъ, на българския птицевѣдъ, който влиза въ кооперациитѣ. Тоя износъ трѣбва да бѣде дѣло само на кооперациитѣ, и сѣтамъ, че е престѣпление да се пише за такава концесия.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Моля Ви се, г. Дилиановъ, свършете.

М. Дилиановъ (з): Още 20 минути имамъ.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Единъ часъ вече говорите.

М. Дилиановъ (з): Две думи за дребнитѣ отрасли, на които бившиятъ министъръ г. Григоръ Василевъ искаше да гради величието свое и величието на българското земледѣлие. Не искамъ да отрека тѣхното значение, но ми се струва, че тѣ не могатъ да бѣдатъ центъръ на вниманието на българския държавникъ и на българския техникъ.

Лозарството е въ криза и ние, щемъ-нешемъ, трѣбва да приучваме нашия народъ да пие, за да може по този начинъ да консумира резултатитѣ отъ нашето лозарство. Нашитѣ винарски и земледѣлски училища се явяватъ противъ идеята на въздържанието, която въ последно време си пробива пътъ въ културнитѣ общества. Имаме даже случаи на изключване ученици отъ земледѣлскитѣ училища за това, че отказали да пиятъ вино. (Веселостъ всрѣдъ мнозинството) Това не е сега, а въ миналото.

А. Стоевъ (з): Какъ може това!

М. Дилиановъ (з): Въ туй отношение трѣбва да се пазимъ отъ увлѣчение. Не бива да сѣсръдоточаваме нашето внимание само върху червенитѣ домати или само върху картофитѣ. Безспорно, трѣбва да се даде импулъс на развитието на дребнитѣ отрасли. Лозарството за вина трѣбва постепенно да се смѣнява съ лозарството за десертни грозда, но, паралелно съ това, трѣбва да се помисли върху голѣмия въпросъ за транспорта на тия грозда до пазаритѣ. Идеята на г. министъръ Гичевъ да се дойде до една нова държавна скороходна флота по Дунава нагоре е великодушна, и азъ вървамъ, че комисията, на която той е възложилъ проучването на този въпросъ, въ скоро време ще му докладва за резултатитѣ отъ проучванията си, за да може да се разреши и този въпросъ.

Г. г. народни представители! Две думи и за горското дѣло у насъ. По-право би трѣбвало да го нарека „горско дѣло“, защото горитѣ сѣ най-забравениятъ отъ всички отрасли въ нашия стопански животъ. Единъ, който сериозно помисли за горското дѣло у насъ въ миналото, е покойниятъ Геннадиевъ. Като министъръ на земледѣлието, той

пръв обръна вниманието на обществото върху страшния проблем за запазването на нашите гори, защото, ако ги опустошим, ще опустошим и нашето земледелие. Той, който създаде секцията за укрепяването на порошката, като повика на работа в нея голъмия познавач на този въпрос, французин Вожли, тури здраво начало на нашата горска политика. Във 1912 г. министър Христов допринесе в тая посока твърде много, като обръна вниманието на обществото и на техниците при министерството върху експлоатацията на нашите гори, върху залесяването и подмладяването им и върху култивирането на пустищият и закеляващият мбста. Неговата идея, да се залесяват пожарищата, да се изгони от горите пащата на каракачаните, беше добра идея. За голъмо съжаление, неговото министерствувание беше твърде малко. Той се увлече в политиката и политикът Христов през балканската война уби стопаня Христов.

Нова ера в нашата земледелска политика имаме от 1922 г., когато като министър на земледелието дойде Александър Оббов от кабинета на Александър Стамболийски. Тогава беше подложено на обстойна преценка всичко направено и извършено в областта на земледелието, и управлението на Земледелския съюз реши да даде на нашата страна ново законодателство в ресора на Министерството на земледелието. Епохално е законодателното дѣло на Земледелския съюз през 1922 и 1923 г. в областта на нашето селско стопанство. Законът за земледелското производство, законът за трудовата поземелна собственост, законът за водните синдикати, законът за горите и още много други закони сѣ от епохално значение за нашата страна. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлците) И хората на другите партии, които твърдѣха тогава, че ако дойдатъ единъ денъ на власт, сѣ членъ единственъ ще унижатъ цѣлото това законодателство, не посмѣха да разрушатъ гениалното законодателство на Земледелския съюз. Сговорътъ само не го приложи, защото то беше нагодено противъ интереситъ на ония, които го докараха и го държеха на власт. Сговорътъ премахна закона за данъка върху общия доходъ и нѣкои други закони, но голъмитъ стопански закони той само окарикури чрезъ измѣненieto на нѣкои тѣхни забележки, както беше съ закона за водните синдикати, или не ги прилагаше. Но земледелското законодателство си остави свѣтла дѣря в нашия законодателенъ животъ.

Управлението на Народния блокъ ще продължи в тая посока. Азъ твърдя, че ролята на сегашния министър на земледелието е най-тежката и най-трудната. Леко беше въ 1922 г. да създадешъ единъ планъ на работа чрезъ закони. Днесъ тоя планъ трѣбва да се приложи на дѣло. Но да се има предъ видъ, че тоя планъ трѣбва да го приложи днешниятъ министър на земледелието съ единъ бюджетъ само отъ 300 милиона лева, половината отъ които сѣ чисто чиновнически заплати, консомативни разходи, а само останалото е за материални разходи! Съ текъвъ малъкъ лостъ да се повдигне такава колосална тежестъ, трѣбва да бѣдешъ единъ Херкулесъ. Азъ желая нашиятъ министъръ да бѣде такъвъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

С. Димитровъ (раб): (Къмъ министъръ Д. Гичевъ) Херкулесъ! (Смѣхъ)

М. Дилиановъ (з): Г. г. народни представители! Горското ни дѣло. Нашите гори представляватъ многомилиардно богатство; тѣ иматъ кръгло 27 милиона декари. И ако бѣха въ нормаленъ видъ, ако бѣха запазени по пѣтя на едно правилно, разумно стопанисване, ние въ тоя моментъ можехме да разрешимъ до голъма степенъ нашата стопанска и финансова задача чрезъ тѣхъ, защото тѣ можеха да ни донесатъ едно колосално перо въ приходъ. Уви, начинитъ на експлоатация сѣ докаралъ нашите гори до едно плачевно състояние. И въ 1922 г. можѣ да се дойде до спасителната идея: продуктите отъ нашите гори да се дадатъ въ ржцетъ на нашите горани, както жителитъ отъ полето иматъ земята за земледѣлцитъ. Ако продължехме и въ бѣдеще да твърдимъ, че горитъ сѣ за търговцитъ, нашите горани щѣха да останатъ безъ поминѣкъ.

Днесъ въ нашите гори имаме нѣколко начина на стопанисване. Законътъ на Александър Оббов е окарикуренъ до неузнаваемостъ по отношение експлоатацията на горитъ отъ неговия замѣстникъ, дошелъ по силата на атентата — министъръ Молловъ. Министъръ Молловъ отиѣни една отъ забележителнитъ на тоя законъ, която даваше право на некооперираното население да се ползува отъ държавните гори само две години. Следъ това всичкото население,

което чака поминѣкъ отъ гори, трѣбваше да влѣзе въ кооперацията, която кооперация ще се намира подъ рѣжкия контролъ на лесничия, ако щете, дори подъ неговото рѣжко управление, за да бѣде министерството съ пѣлни гаранции, че тамъ нѣма да се злоупотрѣбѣва нито финансово, нито стопански. Ако това беше вървѣло тѣй, днесъ ние щѣхме да имаме единъ закрепенъ поминѣкъ на населението въ нашите гори и щѣхме да имаме една изработена програма за подмладяване и запазване на нашите гори, която дори педантично би се прилагала. Министъръ Молловъ отричи яза, търговцитъ нахълтаха въ горитъ, концесонеритъ сѣщо. Ние помниме концесията на Сговора за Дьовленските и Василковски гори, която, за щастие, не можа да се състои; само се изхарчиха много пари за гуляи — десетки милиона лева — . . .

Министъръ Д. Гичевъ: И за комиснона.

М. Дилиановъ (з): И за комиснона. — . . . и само една случайностъ запази тия гори за населението, въ които гори въ тоя моментъ се настанаха най-добрите горски кооперации.

Азъ ще ви кажа за друга една експлоатация — стопанската експлоатация, за която г. г. лесовѣдитъ държатъ извънмѣрно много. За нея държа и азъ, защото, споредъ горската наука, тя е най-добрата експлоатация. Стопанниятъ експлоатира самъ гората си съ огледъ на нейното бѣдеще. За голъмо съжаление, стопанската експлоатация на нашите гори не даде добри резултати. Може би поради неподготвенитъ технически персоналъ, но по-скоро, мене ми се струва, поради липсата на достатѣчни парични срѣдства, на достатѣченъ оборотенъ капиталъ и на лошитъ политически условия у насъ. Често пѣти лесничиятъ е подъ тормоза на политически и търговски влияния, за голъмо съжаление. Тоя начинъ на експлоатация нито беше доведенъ до своя край да ни даде готовия продуктъ на пазара, нито пѣкъ суровиятъ продуктъ, който ни даде, често отговаряше на назначението си. Не се вземаха предъ видъ условията и нуждитъ на пазара. Една стопанска експлоатация въ Помашкия край нахѣса материалитъ по на 2-3 метра, когато пазарътъ трѣшше материалъ отъ по 4 метра, и тия материали трѣбваше да останатъ тамъ 2-3 години и да се обезценятъ наполовина — дефектъ, който злопостави стопанската експлоатация и въ лицето на ония, които я създадохъ — лесовѣдитъ, и въ лицето на общественицитъ, а най-жалкото е, че я злопоставиха и въ лицето на ония, които държатъ топора и сѣкатъ гората. Ние въ 1922 г. дойдохме, както казахъ, до идеята за кооперативната експлоатация. Г. министърътъ на земледелието заяви въ бюджетарната комисия ясно и категорично, че той ще подкрепи инициативата на планинцитъ да се коопериратъ, за да могатъ да запазятъ богатата отъ гората за себе си и за своето поколѣние, да запазятъ и самата гора, като единъ вѣченъ, като единъ постояненъ обектъ за използване. Неговите органи досега бѣха въ голъмата си частъ враждебно настроени къмъ горските кооперации подъ предлогъ, че тѣзи кооперации били слаби, некадърни, което и азъ не отричамъ за нѣкои отъ тѣхъ. Горското кооперативно движение е въ своята пролѣтъ. Когато напролѣтъ цѣвне плодното дръвче, радва се всѣки, че всички цвѣтове ще дадатъ плодъ. Уви, още на първата — втората седмица ние виждаме, че отъ хилядитъ цвѣтове сѣ останали само стотици. Така е и съ горското кооперативно движение: то ще се отрѣсква и ще остане само здравото, годното, изпитаното, което ще послужи, за да се изгради тая спасителна организация и за горитъ, и за горянитъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Г. г. народни представители! Азъ трѣбва да свърша.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Моля, г. Дилиановъ, завършвайте вече.

М. Дилиановъ (з): Свършвамъ. — Ние смѣтаме, че по този начинъ чрезъ изграждането, чрезъ създаването на една здрава агрикултурна политика въ България ще закрепимъ българското село. А закрепимъ ли българското село, бѣдете увѣрени, че ние сме закрепили България. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Българското село, българскиятъ селянинъ — това е гаранцията за мира въ нашата страна. Нѣма да има опасностъ, че двата враждуващи слоя въ нашия животъ — отъ една страна работническото, което има само две рѣще, и отъ друга страна капиталистичитъ, едритъ търговци и индустриалци — че тия два кръвни врагове единъ денъ ще си дадатъ кървава срѣца чрезъ бунта или чрезъ преврата, ако имаме едно сито, едно благоустроено и запазено въ всѣко отношение българско село. (Ржкоплѣскания) То ще бѣде грѣмоотъ.

водът за спокойствието на България. Нека работим за такава българско село! (Продължителни ржкопльскания отъ мнозинството)

Председателстващъ Н. Шоповъ: Предупреждавамъ г. г. ораторитъ, че нѣма да позволявамъ да се говори повече отъ единъ часъ.

Има думата народниятъ представителъ г. Петко Дичевъ.

П. Дичевъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Земледѣлието е въ криза. Кризата е всесвѣтска, но ние се занимаваме съ бъдещето на нашето земледѣлие. Тая криза иде отъ влиянието на нѣколко голѣми обстоятелства. Едното е парцелирния характеръ на нашето землевладение — раздробяването на земята. Това раздробяване има за резултатъ раздробяването на работнитѣ сили, противно на учението въ селско-стопанската икономия, което изисква известно съсредоточаване на работнитѣ сили за по-производителенъ и по-результатенъ трудъ на частно-стопанска основа. Земледѣлието е въ криза, защото естивно продава — скъпо купува. То е въ криза не само защото продава естивно, но защото е лишено отъ пазари, пъкъ и колкото ги има, има ги на много мѣстни условия въ днешно време. Ние търсимъ, при разглеждане бюджетопроекта на Министерството на земледѣлието, изходъ отъ това положение. Да не мечтаемъ, обаче, за изходъ, но да търсимъ възможното подобряване на това положение. Една генерална мѣрка, която се препоръчва отъ единъ много решително — господата, представители на комунизма (Сочи работницитѣ) — и отъ други въ центъра, (Сочи крайнитѣ банки на центъра) и въ дѣсно, мѣрка, която се афишира и чрезъ колонитѣ на нашата буржоазна преса, това е преминаването къмъ единъ другъ селско-стопански строй: къмъ кооперативното експлоатиране на почвата. И когато го наричатъ „кооперативно“ отъ тукъ, въ Парламента, и въ нашата буржоазна преса, дори въ колонитѣ на в. „Миръ“, други казватъ просто и ясно; че ние искаме национализирането, комунизиранието на селското стопанство — съвсемъ открито и ясно.

Ние разглеждаме единъ бюджетопроектъ, малъкъ или голѣмъ, намаленъ или увеличенъ, много намаленъ. Намалението не ни задоволява. Но азъ трѣбва да заявя, че не съмъ непоколебимо убеденъ, че напредѣтъ на селското стопанство непременно и всецѣло зависи отъ бюджета на Министерството на земледѣлието. Тамъ не съмъ азъ. Напредѣтъ на селското стопанство зависи отъ други, командващи условия. И не сподѣлямъ възгледа, споредъ който колкото повече държавата харчи за земледѣлието, толкова по-добре; съ други думи, не съмъ приятелъ на една политика на разливяване пари; съмъ за единъ добъръ, благоразуменъ бюджетъ; за конкретни, опредѣлени задачи.

Но съ нѣколкото мои думи дългъ ми е да отговоря — при това колебание за установяване на рждоводна мисль — на въпроса: може ли да се въведе, така да го кажа, кооперативниятъ социализъмъ въ селското стопанство, или не? Ако е въпросъ до малки или по-голѣми опити въ това направление — безъ да изключвамъ голѣмия опитъ на Русия въ сегашно време за колективизиране — азъ ще напомнимъ само тоя исторически фактъ: че опититѣ въ Англия, въ Шотландия, въ Ирландия съ прочутитѣ общини, колективни селски стопанства на единъ утопистъ-мечтателъ кооператоръ; или опититѣ въ Италия и на о-въ Сицилия съ тѣй наречената *afitanza collectiva*; или опититѣ въ Сединенитѣ щати 100 години назадъ съ прочутитѣ общини, колективни селски стопанства; или опититѣ въ Русия въ минало време, отъ преди 30—40—50 години, съ тѣй нареченитѣ земледѣлчески артели, главно въ Срѣдна и Южна Русия — Херсонская губерния; или опититѣ въ Кавказъ тоже за създаване селско-стопански общини — да не ви казвамъ кои сѣ били инициаторитѣ, да не си служа съ имена — всички тия опити сѣ свършили съ пълно крушение. И дори единъ отъ голѣмитѣ мечтатели — да кажа поне неговото име — известниятъ Шарль Фурие и неговиятъ последователъ Етиенъ Кабе въ опититѣ за създаване такива общини подъ името фаланги или фаланстери или икарни свършиха съ крахъ. Етиенъ Кабе бѣше изгоненъ отъ неговитѣ общини. А голѣмиятъ мечтателъ за създаване такива колективни стопанства, въ които ще има и селски стопанства, ще има и занаяти, ще има и индустрия, които да се допълватъ взаимно, прочутиятъ — да кажа и неговото име — Робертъ Оуенъ, свърши сѣщо така катастрофално съ своитѣ опити въ това направление.

Но тая история азъ я изоставямъ. Историческия фактъ въ туй отношение на търсенето помощта на кооперацията въ селското стопанство, който днесъ, въ моемо предпоследно преподаване въ Висшата кооперативна школа, изнесохъ предъ монитѣ слушатели, е тоя: че съществува-

щитѣ, крѣгло вземено, 250 хиляди кооперации, посветени на селското стопанство въ всички страни, обединяватъ подъ своя покривъ не по-малко отъ 250 милиона селски стопани. Тоя исторически фактъ говори, че кооперацията е построена върху основитѣ на частното землевладение, на частното земеползуване и производствениятъ процесъ въ тия частни селски стопанства се подпомага, продължава и приключва съ реализирането на стойности въ кооперацията, особено въ тая за общо продаване на полученитѣ произведения въ сурово или обработено състояние. Ние имаме въ свѣта една кооперация въ селското стопанство, която въ основата си има частното землевладение, частното земеползуване. Колективитетътъ, мечтанъ отъ 100 години, не е реализиранъ, освенъ въ Русия, и то чрезъ декретиране, чрезъ административно-полицейски и дори военни мѣрки, реализиранъ въ голѣми стопански единици съ милиони хектари земя, въ които стопанства сѣ създадени тѣй нареченитѣ житни фабрики въ Русия, производство на зърна чрезъ тракторизация или въобще чрезъ механизирани и колективенъ трудъ, извършванъ подъ команда, като резултатитѣ отъ труда се разпредѣлятъ отъ държавната власть за храна на ония, които работятъ, и самата държава взема една частъ за своитѣ общи стопански цели.

Г. г. народни представители! Въ тоя бюджетъ има институти за научна и практическа пропаганда, за агрономическа помощъ на селскитѣ стопани, за даване едно ефикасно съдействие на тия стопани, да могатъ въ тая криза да си помогнатъ и да подобрятъ своето положение. Най-голѣмиятъ въпросъ, който, споредъ мене, иска отговоръ, е: отъ кѣде трѣгваме, на кѣде вървимъ и кѣде искаме да стигнемъ, въ кое направление ние ще изведемъ нашето селско стопанство? Предлага се да го изведемъ чрезъ колективизиране, чрезъ национализиране на земята, при всичко че азъ мога да констатирамъ това, което е безспоренъ фактъ — че тѣй, както е земята днесъ въ България, тя е фактически национализирана, даже съвсемъ раздробена отъ прекалено национализиране. Какво практическо решение може да има въ това направление? Село X, У или Z може да си създаде колективна селско-стопанска организация по решение на самитѣ селски стопани. Конституцията и всички други закони това не забраняватъ. На каква основа? Всѣки ще има въ регистритѣ записани неговитѣ декари земя, неговия мѣртвавъ и живъ инвентаръ, неговитѣ работни сили, а получената реколта, полученитѣ произведения ще се разпредѣлятъ пропорционално: или на декаръ, или на работна двойка, или на работни сили, или споредъ консомативна необходимостъ.

И. Куртевъ (нац. л): Или за дветѣ заедно.

П. Дичевъ (д): Моля, позволете, трѣбва да се уяснимъ какво решаваме, какво искаме да правимъ.

Предполага се, че следъ съгласието на селскитѣ стопани въ едно село да колективизиратъ подъ тая форма своето стопанство, безъ да изгубятъ своитѣ частно-правни интереси, тая обществена селско-стопанска експлоатация ще се управлява отъ управителенъ съветъ или по-добре отъ компетентенъ директоръ-агрономъ, специалистъ, съ една огромна практика въ селското стопанство. Нѣкога професорътъ по аграрна политика въ земледѣлската академия въ Попелсдорфъ при Бонъ, фонъ деръ Голцъ, или бившиятъ министъръ на финанситѣ въ Баденъ, Бухенбергеръ, въ своитѣ трудове върху аграрната политика, върху тезата на частното землевладение и на частното земеползуване говорѣха, че държавната политика по отношение на земледѣлието трѣбва да бѣде помощна, да даде съдействие, да даде фискално покровителство, да даде митническо покровителство, да даде земледѣлско образование, но да се ржководи така, че да не убива чувството на стопанската отговорност на отдѣлния селски стопанинъ за утрешния день, който трѣбва да има своя инициатива, свои предвиждания, да се грижи самъ за себе си. При една колективна селско-стопанска експлоатация, това значи сегашнитѣ частни селски стопани да отпунатъ ржде и да предоставятъ грижата за тѣхнитѣ селски стопанства на единъ директоръ, който сами тѣ ще си избераатъ и опредѣлятъ. Азъ не казвамъ, че тоя директоръ ще бѣде нашиятъ директоръ на земледѣлието, нареченъ директоръ на подвижната земледѣлска катедра. Приемамъ, че ще си намѣрятъ единъ директоръ сврѣхчовѣкъ, една сила, която ще ги извади отъ кризата, въ която се намиратъ, за да създадатъ друга форма на селско стопанство, създадено по доброволно съгласие. Независимо отъ това, дали ще се подчинятъ селскитѣ стопани, на другия день следъ учредяването на колективното селско стопанство, на разпорѣжанията на директора, кой кѣде да отиде да работи, какво да работи, да подмѣта, да оре дълбоко, на каква дълбо-

чина, колко часа да работи, кога да посѣе, какво да посѣе, какво семе да получи, избрано, селектирано; независимо отъ това дали ще се подчинятъ на тази социалистическа и колективистическа дисциплина, която предполага едно войнишко подчинение, голѣмиятъ въпросъ е: ако приложението на тоя селско-стопански планъ не даде резултатъ и претърпи крушение, кой ще носи материалната отговорностъ? Директорътъ ли? Съ какво? Съ парична гаранция ли?

К. Русиновъ (раб): Тамъ нѣма директоръ, тамъ нѣма колективно управление.

П. Дичевъ (д): Азъ ви моля да се разберемъ.

А. Капитановъ (з): Чакай, попе, нали ще дадатъ и на васъ думата!

П. Дичевъ (д): Азъ, макаръ и да седя на дѣсно, не съмъ никакъвъ консерваторъ, а съмъ близо до комунизма. Но азъ искамъ да се разберемъ за какво говоримъ. Отъ тая декларация да си вземете бележка.

Г. г. народни представители! Миналата година, по време на законодателните избори, между другите мѣста, които обиколихъ, бѣше и селото Градецъ, Новозагорска околия, въ полето къмъ границата на Каваклийска околия. Въ деня на избора въ това село ние, Народниятъ блокъ, имаме свободно дадени 360 гласа; 160 гласа получиша комунистите съ своята листа, а останалите 30—40 гласа получиша другите партийни групи. Надвечеръ комунистите и хората на Народния блокъ чакаха предъ изборното бюро да научатъ резултатите отъ избора. Мене ми бѣше съвѣстно да не се отбия при комунистите, които получиша 160 гласа и се надѣваха да взематъ управлението на общината. Отидохъ при тѣхъ. И имаме приятелски разговоръ. Понеже сж комунисти, поставихъ имъ въпроса за колективното селско стопанство и имъ казахъ, че тѣ, 160 души, сж свободни да реализиратъ тая своя комунистическа идея. Отговорътъ имъ бѣше: „Нѣма го майсторътъ, това нѣма да направимъ“.

А. Капитановъ (з): Не шатъ да объркатъ синурите.

П. Дичевъ (д): Азъ мисля, че съ този народъ трѣбва да се справимъ по единъ човѣшки начинъ, да се разберемъ накѣде ще върви той, защото времето за това днесъ е вече съвсемъ назрѣло. — „Ние, ми казаха тѣ, сме недоволни отъ данците, отъ лихвите, отъ евтиното продаване и скѣпото купуване и затова сме комунисти, но земята си не даваме — всѣки да си я стопанисва както си знае“.

А. Капитановъ (з): И всѣки си знае синура.

П. Дичевъ (д): Това е истината, това го казватъ комунистите отъ с. Градецъ, Новозагорска околия.

А. Буковъ (з): Не сж се още напълно класосъзнали, затуй така сж говорили!

П. Дичевъ (д): То е другъ въпросъ. — На моята дума, съ която азъ имъ подчертахъ, че тѣ сж свободни, че никой законъ не имъ забранява да направятъ своите селски стопанства колективни, отговориха, че тѣ не сж такива комунисти. Е добре, азъ, нескромно казано, съмъ човѣкъ на кооперативната школа, на кооперативното стопанство, съ неговите изведени вече 100-годишни форми, азъ съмъ, следователно, близо до комунизма, но не съмъ комунистъ отъ тѣхния масштабъ — да не зная отъ кѣде да излѣза, кѣде ще стигна и какво ще получа. Очевидно е, че въ тѣмнина не може да се върви. Ние имаме инакъ просвѣтени агрономи, особено нѣмските възпитаници — трѣбва да ви подчертая, че нѣмското земледѣлско образование държи рекордъ въ агрономическата наука — които тоже сж увлѣчени въ кооперативното обработване, но не смѣятъ да го нарекатъ социалистическо или колективистическо, а го наричатъ кооперативно. А разстоянието между кооперация, комунизъмъ, колективизъмъ и болшеvizъмъ е твърде голѣмо. Тѣ сж отдѣлни стопански и социални величини, които подлежатъ на преценка, на разбиране. Едни, други, трети казаха, че кооперативното експлоатиране на земята било въведено въ Финландия, независимо отъ това въ Русия. То било въведено и въ Бавария. Доколкото можавъ да провѣря, кооперацията въ селското стопанство е тамъ, гдето е; има използване на инвентаръ и друго на почвата на взаимностъ, но колективизъмъ въ тая форма, въ която азъ го разглеждамъ, не е въведенъ. Азъ съмъ вѣрующъ — доколкото мога да вѣр-

вамъ — но за да повѣрвамъ, трѣбва да отида лично на мѣстото. Бихъ повѣрвалъ голѣмия успѣхъ на руските колхози, да не говоря за руските совхози, но не да ми даватъ литература, а да ида на мѣстото, да видя. . . .

К. Русиновъ (раб): Хайде! Кой Ви прѣчи?

П. Дичевъ (д): . . . да разбере основата и правните, взаимните отношения, които съществуватъ тамъ. Защото, накѣжо речено, голѣмиятъ въпросъ следъ този 10-годишенъ голѣмъ съветски опитъ си остана: за кого работятъ руските мужици, за себе си или за кого?

М. Дочевъ (д сг): Това е най-важниятъ въпросъ.

К. Русиновъ (раб): Тамъ работятъ за себе си, а не за експлоататорите. А тукъ за кого работятъ селяните? За себе си или за банкерите, за експлоататорите?

А. Капитановъ (з): Или за поповете!

К. Русиновъ (раб): И това е вѣрно.

А. Капитановъ (з): Да, ама 15 години не протестираше и взимаше агнешките кожи на Гергьовденъ.

П. Дичевъ (д): Моля ви, г. г. народни представители. — Остава решението на тая задача да стане подъ друга форма — декретиране, заповѣждане отъ една комунистическа власт, или както я наричатъ тѣ, работническо-селска. Частното землевладение се отчуждава, земята става национална и се създаватъ колективни голѣми селски стопански единици. Азъ искамъ да излѣзатъ тукъ господата и да ни разяснятъ даже и въ най-малки подробности какъ мислятъ да въдворятъ тая стопанска система и какви ще бждатъ резултатите отъ нея? Защото въ деня, въ който — нека кажа откровенно и предъ тѣхъ — не дай, Боже, тѣ да взематъ властта. . . .

К. Русиновъ (раб): Дай, Боже!

П. Дичевъ (д): Азъ говоря по мое убеждение. Вие не можете да ме насилите да изповѣдвамъ вашиятъ убеждение. — Казвамъ, въ деня, въ който вие декретирате една такава селско-стопанска система, моето убеждение е, че вашите последователи отъ селата нѣма да ви подкрепятъ въ тая работа.

Р. Рангеловъ (раб): Готови сж.

А. Капитановъ (з): Готови сж, ако всички копаятъ съ игла, като тебе!

Р. Рангеловъ (раб): Ти копаятъ съ перото.

А. Капитановъ (з): Копая и съ мотика. Ела да видишъ — имамъ лозе и копая.

Р. Рангеловъ (раб): Други работятъ, а не ти.

А. Капитановъ (з): И азъ лично съмъ работилъ.

П. Дичевъ (д): Моля, г-да, дайте ми възможностъ да се изкажа.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Г. г. народни представители! Г. Петко Дичевъ никога не е прекъсвалъ никого. Дайте поне на него почитание и не го прекъсвайте.

А. Буковъ (з): Онѣзи (Сочи работниците) не могатъ да търпятъ буржоазния му видъ!

К. Русиновъ (раб): Отговаряме на въпросите му.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, г. Русиновъ, оставете оратора да говори.

Т. Бошнаковъ (з): Дѣдо попъ не е ималъ никога председател. Въ черквата е билъ автономенъ!

К. Русиновъ (раб): Ние искаме обяснения. . . .

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Ще слушате. Ако не желаете да слушате, ще излѣзете отъ залата.

П. Дичевъ (д): Моята мисль е, че селяните нѣма да ги последватъ.

Но, г. г. народни представители, говоримъ за модерно земледѣлие, говоримъ даже за образцово земледѣлие. На!

мене, ако щете, ми е омръзнало да слушам да се говори за образцово земледелие — за такова образцово земледелие, което, като се тракторизира и се машинизира, както направиха наши селски стопани, да даде този голъм резултат, даже при по-голъми цени — да ни даде голъми дъгове. Азъ не съмъ за това.

Но ние говоримъ, паралелно съ това, за трансформация, за интензивни култури, за индустриални култури, за необходимостта отъ преминаване отъ зърненото стопанство къмъ едно по-разнообразно стопанство, съ култури кореноплодни, клубенни, предилни, маслени, зеленчукови, грозде, вино, пашкули — въ по-голъмъ мащабъ. Това е направението въ всички мисли, които се казватъ тукъ, или въ пресата, и специално въ земледѣлската преса. Тамъ ние вървимъ доколкото това е възможно. Но за да преминемъ съвсемъ къмъ такова едно селско стопанство, къмъ интензивни индустриални култури, ние забравяме въпроса: кои сж факторитъ, които ще ни дадатъ възможностъ да реализираме това въ голъмъ мащабъ? Да говоримъ за плодово земледелие, за машинизиране, за тракторизиране, това е голъмо недоразумение. Азъ съмъ казалъ на много мѣста и съмъ писалъ, че най-голъмиятъ капиталъ на българския селски стопанинъ — това да не ви се види чудно — е неговиятъ трудъ. Капиталътъ, това му е трудътъ. При всичко че се внасятъ парични срѣдства въ селското стопанство, подъ една или друга форма — това внасяне въ много случаи ме е плашило и моятъ страхъ е билъ оправданъ — главниятъ факторъ си остава трудътъ. Ние говоримъ за индустриални култури и си служимъ съ класификации, които сж срѣдновѣковни, или най-малко отъ преди 150—200 години. Азъ имамъ честъ да ви кажа, че пшеницата, за която не се говори, че била индустриална култура, е на първо мѣсто най-индустриалната култура, защото отъ нея се прави брашно, макарони и бисквити; ечемикътъ е индустриална култура, защото отъ него се прави бира; царевичата е индустриална култура, понеже отъ нея се прави и спиртъ и дори се добива масло. Предилнитъ култури, ленътъ, конопътъ и памукътъ, сж индустриални, понеже отъ тѣхъ се добива влакното. Зеленчукътъ е индустриална култура, защото отъ него се приготвятъ консерви и т. н. Одеве моятъ партиенъ другаръ г. Торбовъ говори, че не сподѣлялъ този възгледъ, какво една отъ голъмитъ трансформации на нашето селско стопанство не трѣбва да бѣде скотовъдството. Азъ жала, че трѣбва да констатирамъ, че това е една погрѣшна мисълъ. Индустриализацията на земледѣлието, това не е въ фабрики и кумини. Най-голъмата индустрия въ земледѣлието, това е добитъкътъ, продуктивниятъ добитъкъ. Това сж фактитъ въ Европа, особено въ Северна и Срѣдна, па ако щете въ Италия, въ Ломбардия. Това сж фактитъ по цѣлия свѣтъ. Млѣчниятъ добитъкъ, млѣчната индустрия, маслото, беконътъ, това е индустриализирано земледелие — да не говоримъ за виното, плодетъ и т. н. Е добре, ако вие бихте искали да направите колективно селско стопанство съ трактори, съ не знамъ какви други машини — по принципъ не говоря противъ тѣхъ, азъ не ги отричамъ, но всичко това трѣбва да бѣде благоразумно, стопански съчетано и добре пресмѣтнато — какво ще прави тракторътъ въ отглеждането на млѣчнитъ крави? Тѣ ще приготвятъ земитъ да ни дадатъ зърно, но трудътъ е, който ще реши въпроса на първо мѣсто за това зърно. Това ви моля да не забравяте. Азъ за себе си зная това, което подъ друга форма сж казали датскитъ и нѣмски икономисти, че кравата не дава млѣко, ако тя не е членъ на семейството и ако не се радва на милувкитъ на децата. Азъ за себе си зная, че градината, че зеленчукътъ — това го зная отъ тѣрновскитъ градини — може да даде плодъ само ако спишъ цѣла нощъ при него да го поишъ. Това е трудътъ.

А. Капитановъ (з): Тѣ сж противъ нощния трудъ!

П. Дичевъ (д): Земледѣлието не приема никакви решения на Международното бюро на труда за работнитъ часове. Нощно време и всѣки пѣтъ тамъ трѣбва да се работи. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитъ) Това е по силата на природнитъ закони.

С. Ивановъ (раб): Вие сте противъ заплащането на нощния трудъ.

П. Дичевъ (д): Въпросътъ за справедливото плащане на труда е другъ, азъ го имамъ предъ видъ, съвсемъ не съмъ го пренебрегналъ нито сега.

Е добре. Производството на зърно ние не можемъ да оставимъ. Съвсемъ не сподѣлямъ възгледа, лансиранъ тукъ по-рано, повече отколкото днесъ, че ние трѣбва да

произвеждаме такива артикули, които сж предметъ на експортъ и да внасяме жито, хлѣбъ отвънъ, не само затова, че ние нѣмаме пари да го плащаме — валута нѣмаме — но нѣма по-голъма глупостъ отъ това, нито има народъ, който ще ни последва, ако кажемъ: „Остави житото, сѣй азъ каквото ти кажа“. Той ще си приготви храната за него и неговото семейство и това е неговиятъ върховенъ разумъ и необходимостъ.

Ние имаме зърнено стопанство. Отсега занапредъ при една — моля ви да се разберемъ — подобрена или неподбрана зърнена система, но при една плодосмѣнна система, тѣй наречената у нѣмцитъ *fructoecselwirtschaft*, имаме и зърна, и кореноплодни, и маслени, и предилни, ще имаме нѣкъде и бѣлата или червена детелина, тая детелина, която се нарича отъ много нѣмски икономисти великата детелина, която изигра ролята на разковниче въ земледѣлието, като трансформира сѣитбената система. Ние ще произвеждаме за дълго време още зърното по силата на нашата необходимостъ; ако щете, даже и това да се отбележи, зърно даже за износъ и особено на фуражни зърна, царевичата, ечемика и фия — да не говоримъ за овеса. Ние ще вървимъ въ това селско стопанство, въ преднитъ линии на което ни се очертава това, което става и днесъ. Трансформацията следва своя естественъ ходъ. Въпросътъ за насъ е да я усилимъ. Да дадемъ възможностъ повече да се разнообрази нашето земледелие. Тя иска не колективна стопанска единица, не трактори и не знамъ какви си машини, а иска голъмъ рѣченъ трудъ, подпомогнатъ донѣкъде съ известни уреди, сѣчива и машини. Това е моето разбиране, това говорятъ и фактитъ.

Азъ казахъ, че ние ще произвеждаме зърно за износъ. Но предъ видъ на това, че мислѣхъ утре да говоря, азъ не взехъ съ себе си таблицата за нашия износъ отъ 5 години насамъ на главнитъ ни артикули, включително и зърната, за да видите, че ние, за голъма наша скръбъ, сме изгубили до голъма степенъ или напълно Архипелага, ние сме изгубили грѣцкия пазаръ. Правимъ нѣщо свръхусилия, ние имаме опитъ, пробивъ за пласиране въ Срѣдна Европа, и специално въ севернитъ страни, особено въ Холандия, на фуражни зърна. Идете въ Съюза на земледѣлскитъ кооперации да видите сношенията на нашитъ земеделски кооперации съ холандскитъ кооперации за отглеждането на продуктивенъ млѣченъ добитъкъ, която купуватъ отъ България вече на голъми маси фуражни зърна. Най-последъ цената е такава, каквато може да бѣде на международния пазаръ. Ние не можемъ да я опредѣляме, освенъ да я урегулируме съ превода и други мѣрки, но ние трѣбва да имаме пазаръ, където да продаваме, макаръ на тая цена, на която днесъ продаваме.

Въ всѣки случай, моята генерална мисълъ е, че трансформацията въ нашето селско стопанство вече извежда тѣй нареченитъ интензивни плодови култури. Но азъ мога да ви кажа, че и пшеницата е интензивна култура на почва германска и италианска — това говори завчера и г. Ачербо. Днесъ ние имаме опити въ опитната земледѣлска станция въ Русчукъ, въ рѣцетъ на единъ специалистъ, г. Пройчовъ, който ви извежда пшеницата на условия интензивни, като развива не леховата култура, а наречената отъ италианцитъ ленточна култура. Идете да видите. Но ние ще въвеждаме всичко само до известни възможности, споредъ условията. Ние ще вървимъ въ направление и на плодове, и на зеленчукъ, и на грозде, и на вино, но главното направление за България ще остане скотовъдството, скотовъдната индустрия съ продуктивния добитъкъ. Ние имаме равнини, не забравяйте, ние сме планинска страна, нашитъ планини използвани, както сж използвани досега отъ нашитъ овчари и джелепи и отъ каракачанитъ, по-рано за турския пазаръ, сега не зная за къде, нашитъ планини чакатъ обновления български селски стопани. Даже и на този, който е въ трудовитъ горски кооперации, тамъ се даватъ етати, но той трѣбва да отглежда млѣчни крави и саанска коза, защото не може само да трѣби гората, за да живѣе, а трѣбва да направи и свое селско стопанство. Следователно, азъ си оставамъ — ако щете наречете ме консерваторъ — на основата не толкозъ на частното земевъзделение, а на основата на частното земеползуване. Защото не съмъ въ състояние да превърна нашия човѣкъ, нашия селянинъ да разбере, че трѣбва да работи за другъ — той има пълно човѣшко право да работи за себе си и за своето семейство. Стимултъ на интереса е, който движи прогреса. Азъ не мога да говоря за унищожаването на този стимулъ, за унищожаването на частни интереси, нито мога да оставя свободната кооперация, въ която оползотворяването на дѣловетъ, спестяванията, реализи-

раната стойност от продажбата е задоволяване на частния справедлив стопански интерес. Но когато съм там, не мога да си затварям очите, нито мога да запущам ушите си пред този голям факт на раздробяване, на парцелиране нашето частно земевладение и частно земеползуване.

Фактът е много страшен. Ние правим бюджети, ние даваме, което сме убедени че трябва да се даде в кръга на възможностите, но моето убеждение е, че съ този голям факт трябва да се справим. Аз ще кажа една дума, която може да се види егоистична: Народният блок трябва да има амбицията да реши този въпрос и да изведе нашето земевладение и земеползуване от кризата, въ която се намира. Аз ще спомня нещо, което казах, когато се разглеждаше законопроекта за закрила на земеделеца-стопанин; казах само няколко думи, така да се каже, само отворих въпрос. Ще се решим ли ние да установим недължимия минимум или не? Ще вървим ли по пътя на комасацията, която в Германия е въдворена повече по единъ насилствен начин, отколкото доброволно и както тя е въдворена в херцогството Люксембург по една особена система, на базата на съгласието на селянина-стопанин, въ тъй наречения авторизирания земеделски синдикат?

Ние ще вървим въ пътя на комасацията. Това азъ поддържам и съм доволен от това, което е предвидено въ бюджета. Но докогато ние не установим недължимия минимум единица площ, като стопанска единица, комплексно вземено, днешната комасация утре ще бъде разрушена, по силата на закона за наследството и раздробявана съ нови дълове. Особено женските ще си вземат частите и като отидат на друго място, ще доведат своите съпрузи и ще разпарцелират отново земята.

Ще се решим ли ние да погледнем здраво на въпроса за правата на мъжки и женски, ще се решим ли ние да кажем, че онова, което е недължим минимум, ще го наследят не непременно старшият син, за да правим нмски майорат, макар въ българска миниатюрна форма? Ще се решим ли ние да кажем, че бащата и майката въ предсмъртния си час ще определят кой син, според неговите лични качества, ще има да получи недължимия минимум земя законодателно и по волята на наследодателя?

Ще се решим ли ние да си разясним и другия въпрос, за който поменах само две думи? Аз съм доволен, че най-подир селският стопанин, който не е регистрирана търговска фирма, има правото, по силата на закона за закрилата на земеделеца-стопанин, гласуванъ завчера, да сключва спогодба, конкордатъ съ своите кредитори, особено въ тази тежка криза. И при първото, но особено при второто четене на този законъ азъ казахъ тукъ една дума, която ви изненада. Азъ искахъ отъ васъ да възприемете пълната неотчуждаемост на земята на селския стопанин. Значи, азъ съм единъ максималистъ по този въпрос, не търпя вече компромиси, понеже съм изморен отъ тях. Азъ казахъ, че за мене — не съм никакъв откривател — земята не е капитал, особено отъ народо-стопанско гледище. Отъ частно стопанско гледище, тя е капитал отъ особена природа — защото тя не е творение на човѣка, не е спестение на човѣка, даже и тогава, когато я е купилъ. Пазарната цена не се управлява, казахъ азъ, отъ рентата, или, да го кажа съ други думи, отъ дохода, брутенъ или чистъ. Пазарната цена на земята зависи отъ много други условия — преди всичко отъ по-голямото или по-малкото ѝ търсене. Но при разгледването на смѣтките и сключването на конкордата — позволихъ си да кажа една дума, която ви направи впечатление. Като държост отъ моя страна — земята не е капитал. За мене тя не е и активъ, даже когато е мелиорирана, даже когато мелиорацията е сполучлива, защото има мелиорации, които гниятъ и потъватъ въ недрата на земята.

За мене, по онова, което съм проследилъ въ цѣлия си животъ, земята представлява единъ постояненъ рентенъ фондъ. Активът на селския стопанин — това е производението на земята, което му дава възможност да се намира въ добри условия, да спестява и да прави капитал, т. е. въ условия, които му помагатъ да прави тъй нареченото капиталобразуване. Това е то капиталътъ му. Нашиятъ селски стопанинъ се мъчи, прави, струва, но още не притежава свои спестения, свой капитал, който му е необходимъ за работата. Ималъ го, изгубилъ го, сега до гуша е въ дългъ. Азъ съм преживѣлъ до сега три-четири конверсии. Сега ще правимъ нова конверсия съ този законъ, не зная утре какъвъ другъ законъ ще се появи, но пакъ

селянинътъ е длъженъ и на официалните, и на частни кредитори и тази работа нма край.

Та, като е въпросъ, какъвъ капиталъ е земята, дали тя е активъ на селския стопанин — тя е активъ въ смисълъ, че той може да фалира и земята ще мине въ други ръце, като ще бъде пресмѣтната на база на нейната рента — трябва да кажа, че не този активъ трябва да бъде решаващъ. Този, който е кредитиралъ, официаленъ кредиторъ, или неофициаленъ кредиторъ, Българската земеделска банка, земеделските кооперации, или частенъ кредиторъ, ако е кредитиралъ, безъ да вземе въ съображение рентата отъ земята, а е кредитиралъ върху базата на цената на земята, съ намѣрение да я отчужди, особено частниятъ кредиторъ трябва да си изтърпи наказанието, защото виновенъ е и онзи, който е взелъ, и онзи, който е далъ; трябва да търпи, да чака дългъ срокъ на постепенно погашение, на намаленъ процентъ — да не кажа на унищоженъ процентъ — отъ произведението на земята, както селският стопанинъ търпи криза отъ спаднали цени. Впрочемъ, тѣ не сж паднали цени, на което щете земеделско произведение — тѣ сж пропаднали цени; това е истината. (Нѣкои отъ земеделците ржкоплѣскаха)

Азъ не съмъ изнесълъ нѣщо ново и нмамъ тази претенция. Тоя въпросъ за земята и за нейната рента и въпросътъ за характера на земята като активъ съществува най-малко отъ 85 години, отъ времето на учението за поземелната рента и за ипотечния кредитъ на прочутия нмски икономистъ Родбертусъ. По този въпросъ сж работили и редица австрийци и руски икономисти, има маса литература и много нѣщо е взето подъ внимание въ практиката, особено въ пруския поземеленъ кредитъ и въ тъй наречените пруски рентни имоти. Принудителното отчуждаване за задоволяване частни кредитори е противостопанско и противосоциално. Отчуждаването отъ официалните кредитори трябва да даде земята на дееспособенъ селски стопанинъ. Азъ търся решението на въпроса и въ недължимия минимумъ и говоря нѣщо, което се види странно на мнозина, тукъ или вънъ отъ Парламента.

Онзи, който иска да се ползува отъ земята като членъ на семейството, не трябва да се стреми къмъ независимост, свобода и да използва не знамъ какво римско право, но трябва да седи вътре въ семейството, да се ползува отъ оная селско стопанска единица, която е сега налице. Ако иска да излѣзе навънъ, трябва да знае, че се намира предъ рискъ да не може да му се даде още земя, че стане малоземленъ или безземленъ.

Расте населението и расте значително прогресивно. Това не можемъ да спремъ. Такова чудо не можемъ да направимъ. Това сж природни закони, които не зависятъ отъ васъ и отъ менъ. Азъ търся решението на въпроса въ недължимия минимумъ, оставането на членовете вътре въ семейството и даже мечтая, че пропадналата селско-стопанска челядна задруга ще изникне не като фениксъ отъ пепелищата наново, по силата на нови големи обстоятелства.

Други ми казаха, че съмъ искалъ да връщамъ нашето земеделѣие къмъ феодална епоха. Казаха го тукъ професори. Не, никаква феодална епоха. Азъ тукъ излизамъ не толкова отъ теоритическо разсѣждение, колкото отъ една чисто практическа мисълъ. Но при все това ние ще бждемъ винаги при факта на малоземелни. Петъ декара селско-стопанска единица при Брюкселъ или Лонодъ е голямо нѣщо, но 5 декара въ нашите планини или полета е нищо — то е мизерия. Ние ще има тамъ да направимъ нѣщо, за да допълнимъ наново земята. И азъ съ задоволство чета за проекта на г. министъръ Гичевъ, че той ще внесе ново законодателно предложение за известни корекции на закона за Т. З. С. или Т. П. С. Но оная селско-стопански единици, които образуватъ масива на нашето селско стопанство, отъ 40 до 60 декара нагоре, кажете го до 300 декара, трябва да ги задържимъ отъ раздробяване, отъ разрушение.

Най-подире, докогато ние сме живи, а вие повече отъ мене, земя още има въ България. По статистиката ние имаме 30 милиона декара гори. Азъ ще кажа, че нма и 15 милиона. Горските площи, които нѣкога сж били гори, но сж изтърбени, особено въ по-низките пояси, подъ пояса на бука, подлежатъ до известна степенъ на залесяване и на посветяване на селското стопанство. Най-подиръ ние имаме още остатъкъ отъ мери запазени, доколкото е било възможно, съ закона и съ мѣрки на общините. Общините знаятъ, че тия мери сж тѣхна собственост, но тѣ нматъ собственостъ върху тѣхъ нито по турския законъ за земи, нито по който щете законъ; тѣ иматъ само правото на ползуване отъ тѣхъ. Ако държавата отчуждава частни земи, може да отчужди части отъ мери, върху които об-

щините имат правото на ползуване, за да създаде нови жизнеспособни селско-стопански единици.

Другият въпрос е: при какви условия напредна селското стопанство? Във света, въ Европа то напредна, първо, под влиянието на пазара и под влиянието на научни открития и под влиянието до известна степен на машинизирането, на използването на техниката. Ние искаме да насадим въ България тоя напредък и за тая цел ние държим подвижни земеделски катедри. Извинете за нескромността: разработката на въпроса за създаване на тия катедри е моя. Ние ги заехме от Италия по препоръките на голъми икономисти, като руския професор Чупров, но въ Италия тѣ и досега сѣ земеделски катедри на земеделските кооперации, не сѣ държавни; у насъ сѣ държавни учреждения, до известна степен бюрократизирани. Това е дефектът имъ.

Както и да бѣде, азъ съмъ за тѣзи катедри. Мене не ме плаши тоя голѣмъ брой отъ 600 или 1.200 души агрономи специалисти: директори на катедри, агрономи, специалисти, администратори или специалните женски секции въ тѣзи катедри за известни клонове отъ селското стопанство. Тѣхната работа азъ я признавамъ. Фактите говорятъ: лозята се възобновяваха въ рѣцетъ на нашите агрономи специалисти.

Има криза въ цената на гроздето или виното, но ние имаме колосално лозарство и, както справедливо забелязатъ, министрътъ на земеделието завчера, когато говори по този въпросъ, ние имаме такава обработка на лозята, сѣ каквато биха могли да се гордѣятъ нѣкои други стари лозарски страни. Това е истината. Ние имаме съживяване въ производството на пашкулите, ние имаме подобрене въ сортуетъ и културата на тютюна, ние имаме известно подобрене въ тревосѣянето и фуражното производство — всичко това е работа на хората, които третиратъ тая материя.

И при все че азъ признавамъ тая работа и я поддържамъ и занаятъ, предъ мене стои откритъ и другъ единъ въпросъ. Защо агрономите, специалистите въ земеделското стопанство или по единъ неговъ клонъ — ще ме простятъ ония агрономи и специалисти, които случайно сѣ тукъ, въ ложитъ — искатъ непременно да бѣдатъ общественици, да ги плаща държавата или обществото, за да си покажатъ мускетата предъ народа, за да си покажатъ своето знание? Защо агрономите и специалистите бѣгатъ отъ частното стопанство, сѣ нѣкои изключения, каквото бѣше това на покойния Стамо Пулевъ, отъ Стара Загора — Богъ да го прости! Защо не отиватъ нашите агрономи и специалисти — турете и мене въ това число — въ частното стопанство? Защо?

Нѣкой отъ мнозинството: Старъ си!

П. Дичевъ (д): Не се касае въпросътъ за старостъ; азъ гетърва захващамъ да работя! — Земеделието било долно занятие! Тая епоха умрѣ съ пропадането на Византийската империя, когато жените смѣтаха за унижение даже да отидатъ на нивата! Напротивъ, селското стопанство е възпѣто отъ нашия народъ — да не говоря за поетите — слънцето, зеленната, чистия въздухъ.

Нашите агрономи не отиватъ въ свое частно земеделско стопанство, понеже земевладението у насъ е дребно и не могатъ да намѣрятъ по-едри парцели земя. Тукъ има единъ конфликтъ. Азъ, директорътъ на земеделска катедра, говоря, че ти отъ малко земя можешъ да добиешъ повече, ако следвашъ моя методъ на обработка, но самъ азъ не искамъ да направя такава малко земеделско стопанство. Защо? Защото не вѣрвамъ въ резултата? Очевидно, казвамъ, тукъ има единъ конфликтъ. Вѣрвамъ въ науката, но предпочитамъ да се разпиша на първо число въ ведомостта. — „Ти, народе, работи, азъ ще ти показвамъ какъ да работишъ“. Единъ възпитаникъ на Виенския Боденкултуръ нѣкога ми казваше, че професорътъ билъ му рекълъ: „Слушай! Най-модерното и образцово земеделие е да се разпишешъ на първо число въ ведомостта.“

Азъ разправямъ тия работи сѣ болка на сърцето. Има предѣлъ, до какъто можемъ да отидемъ. Безпредѣлно ние не можемъ да развиваме само обществена агрономия. Участъта на агрономическия факултетъ, за създаването на който навремето казахъ нѣколко думи, когато братя Евлогий и Христо Георгиеви завещаха суми за създаването на политехникумъ, да има при него и факултетъ, въ който да се дава висше земеделско образование, не ще зависи само отъ това, какъ той ще подготвя своите възпитаници — азъ твърдя, че ги подготвя добре и много добре даже — не ще зависи само отъ това, дали ще се пласиратъ тия възпитаници въ обществена агрономическа служба, въ земеделски училища и пр. и пр., а участъта му ще зависи отъ това, какъвъ брой отъ неговите възпитаници ще оти-

датъ въ частното земеделско стопанство, да работятъ за себе си и да поведатъ народа въ тая криза. Тоя въпросъ така трѣбва да се постави.

Очевидно, може да е необходимо да се направи нѣщо и отъ законодателенъ характеръ за създаване на известни условия, за да дойдатъ интелигентни сили въ нашето селско стопанство повече, отколкото днесъ. Въ всеки случай въпросътъ иска своя отговоръ.

Сега на бюджета.

Ще ми позволите едно недоволство отъ нашата бюджетарна комисиия. Тя унищожи превозните сѣдства на подвижните земеделски катедри, като имъ предвиди безотчетни месечни, сѣ които безотчетни месечни не може да се направятъ две пътувания въ месеца.

М. Дочевъ (д. сг): Парламентътъ ще ги възстанови.

П. Дичевъ (д): Да, това ще му направи честь. Ако има престѣпления, ако има нарушения, има закони и ще има и наказания. Но не може да имате подвижни земеделски катедри, защото, като имъ отнемете превозните сѣдства, ще ги направите неподвижни. Очевидно, това е голѣмо недоразумение. Това трѣбва да се поправи. Азъ поне държа много на това и апелирамъ къмъ Народното събрание, тази грѣшка да се поправи. Генералниятъ въпросъ за всички превозни сѣдства, използвани за частни цели и интереси или за луксозни цели, за разходки и пр., е въпросъ, който може да бѣде по другъ поводъ разглежданъ и да се види къде, какво и въ какъвъ размѣръ може това да бѣде. Но да лишите тия директори на катедри, агрономи-специалисти, отъ колата имъ и да ги карате да отиватъ, да тичатъ по пазара и да дирятъ файтони, кола или талиги, това е невъзможно. Та тѣ нѣматъ пари да платятъ тия превозни сѣдства! Най-после задължете ги да си произведатъ необходимия фуражъ — това е по тѣхния занаятъ.

Г. г. народни представители! Съобразявамъ се съ времето, което имамъ и си позволявамъ да открия единъ въпросъ, който може донѣкъде да причини неприятности и на васъ, и на нашия министъръ на земеделието. Това е въпросътъ за Висшата кооперативна школа. Има решение на Министерския съветъ, утвърдено съ царски указъ — ще се внесе ли въ Камарата азъ не зная; смѣтамъ, че ще се внесе — има решение на Министерския съветъ за закриване нашата Висша кооперативна школа. Вие ми простете, че повдигамъ въпросъ за нея; азъ съмъ тамъ единъ преподавателъ, но съмъ такъвъ не за интересъ, а отъ дългъ, отъ любовъ къмъ изкуството. Но не е тамъ въпросътъ. Когато нашето селско стопанство, или въобще нашето стопанство се намира въ криза; когато ние говоримъ въ тоя моментъ за селско стопанство и търсимъ помощта на кооперацията въ нейните различни форми, особено на кооперацията за продаване селски, земеделски произведения въ сурово, полуобработено или въ обработени индустриални продукти. Когато ние мечтаемъ да произвеждаме, сѣ огледъ на пазара, конкурентноспособна, пласируема стока, отъ какъвто и да е видъ производство, въпросътъ е: имаме ли нужда отъ кооперативно образование или не? На тоя въпросъ азъ не мога да отговоря, освенъ утвърдително. Ние имаме нужда отъ такова образование. Мене е направилъ впечатление фактътъ, че въ течение на 75 години англичаните нѣмаха своя кооперативна школа и създадоха своя кооперативенъ колежъ едва въ 1920 г., но забележете добре, че англичаните иматъ голѣмата организация на тѣй наречения департаментъ за кооперативно образование въ Манчестеръ, въ центъра на който е женската кооперативна гилда, въ която сѣ организирани образовани жени, които държатъ въ рѣцетъ си кооперативното образование въ Англия и възпитаватъ децата си отъ малки въ духа на кооперацията. Кооператизмътъ зае мѣсто вече не само въ живота, но и въ науката; за него се създадоха вече отдѣлни дисциплини. Най-голѣмниятъ представителъ на тия дисциплини бѣше известниятъ, сега вече покойникъ, професоръ Шарлъ Жилъ, който имаше въ последните си години катедрата за кооперацията въ Колежъ де Франсъ.

Връщамъ се къмъ нашата Висша кооперативна школа. Азъ зная какви сѣ организационните програми и дефекти на сѣщата. Азъ зная сѣмъвремененъ и българската болестъ: че който свърши какъвто и да било училище, иска непременно да бѣде чиновникъ и то тамъ, където даватъ повече пари — въ случая, въ Земеделската или въ Кооперативната банки — а не отива на село или въ кооперативната банки. Всичко това е известно, макаръ че много възпитаници на тая кооперативна школа сѣ вече извъ кооператива. Що сѣ тѣ, какви сѣ недостатъците на тия кооперации, на популярните банки и пр. — по тоя въпросъ можемъ да говоримъ много. Тамъ има много нѣща да се

изясняват. Въ всеки случай азъ стоя за необходимостта от кооперативното образование въ едно време, когато мечтаемъ за типъ произведения, за щандартъ, за конкурентоспособна и пласируема стока. Въ школата се добива необходимата основа за оня, който иска да се посвети на кооперацията.

Ето защо, азъ моля въ тоя случай министърътъ на земледѣлието, който иначе дава доказателства за голѣмо внимание къмъ всички въпроси и нужди на времето, да бжде добъръ да се съгласи на една преоценка на това решение на Министерския съветъ, при условие, че ония организационни и програмни дефекти, които съществуватъ въ Висшата кооперативна школа, ще бждатъ премахнати. Тъ ще бждатъ конкретизирани, тъй ще бждатъ премахнати, но трѣбва да се изведе на добъръ край нашата кооперация, особено въ селското стопанство. Трѣбва да я изведемъ. Каквото и друго да направимъ, истината е — по причини, които нѣма защо да ви казвамъ — че нашата селска кооперация, която има 40 годишенъ животъ, като вземемъ началната дата на нейното създаване и развитие, както и заварената отъ времето, съ малки изключения, не е готова да отговори на днешните нужди на нашето селско стопанство. Тя е поставена да живѣе при много трудни условия и затова ние трѣбва да ѝ съдействуваме, трѣбва да ѝ дадемъ възможностъ да живѣе, за да пресъздаде стопанството.

Г. г. народни представители! Благодаря ви, че ме чухте. Съ тия нѣколко думи азъ заключавамъ. Азъ желая да се даде единъ по-голѣмъ бюджетъ отъ този, който ни е представенъ. Знамъ, че нѣма възможностъ, знамъ какво е положението, но азъ желая да бждемъ строго конкретни, да се знае добре, възможно най-добре, отъ къде излизаме и направлението, което следваме. Иначе ще излѣзе, че само говоримъ: „Дайте ни по-голѣмъ бюджетъ“. А колкото и голѣмъ да е бюджетътъ, ако сме въ неясностъ, въ незнание на къде вървимъ, толкова по лошо. Трѣбва да бждемъ въ пълна ясностъ къде отиваме. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството и отъ сговориститѣ)

Председателстващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Аврамъ Аврамовъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Момчо Дочевъ.

М. Дочевъ (д. ст.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Следъ хубавата речъ на преждеговорившия ораторъ, която азъ изслушахъ съ пълно внимание и съ голѣмо задоволство, азъ нѣма какво много да кажа по бюджета на Министерството на земледѣлието, защото нѣкои отъ мислитѣ, които азъ имахъ предъ видъ, се изказаха отъ него. Азъ нѣма да ангажирамъ всичкото време, което ми е дадено по правилника. Надѣвамъ се въ кратко време да изкажа това, което има да кажа.

Въпросътъ за собствеността и владението на земята у насъ, споредъ мене, е решенъ веднѣжъ завинаги. За мене не съществува и не може да съществува сериозенъ въпросъ за колективизация на българската земя, защото българскиятъ земледѣлецъ още преди въкове, бихъ казалъ азъ — още въ турско време, започна съ трудъ, постоянно и велика пестеливостъ изкупуването на земята, която той работѣше. Дойде освободителната война, която го подпомогна въ това направление. Земята на турцитѣ въ първо време следъ освобождението минава отчасти въ ръцетѣ на градски собственици, на различни чорбаджии, които разполагаха съ сръдства да купятъ земята. Въ първитѣ години на българското княжество, българскиятъ земледѣлецъ тъй-же съ трудъ, постоянно и пестеливостъ изкупи земята и отъ чорбаджиитѣ. Така той стана собственикъ на земята, която бѣше изкупилъ съ трудъ и пестеливостъ, и той има всичкото право и всичкото основание да ѝ владѣе и никога нѣма да се съгласи тя да бжде социализирана.

Още повече, че туй, което ние проследяваме въ другитѣ страни; туй, което е вече, може би, доктрина, то е, че бждещето на земледѣлието не е въ едритѣ стопанства въобще, нито въ едритѣ стопанства, организирани по американски, германски или руски образецъ, а бждещето на земледѣлското стопанство, тъй както то има да се трансформира по пѣтицата, посочени отъ г. Дичевъ, е и ще бжде въ ръцетѣ на дребния стопанинъ селянинъ. Това е общо призната максима въ германската агрикултурна наука не, въ германската Wirtschaftsbhre des Landboues, или аграрна икономика, която, като каза преждеговорившиятъ, по-компетентенъ отъ мене, стои на първо мѣсто въ свѣта.

Тъй че за мене този въпросъ за собствеността и владението на земята не съществува и не може да се поставя сериозно и не може да създава тия грижи, които създава за стария нашъ общественикъ Петко Дичевъ. Важниятъ въпросъ, който насъ ни интересува тогава, когато гласуваме бюджета на Министерството на земледѣлието и въобще, когато си позволяваме да говоримъ за земледѣлски реформи, той е да знаемъ пѣтя, по който е вървѣло и по който непременно ще върви земледѣлското развитие у насъ.

Азъ смѣтамъ, че земледѣлското развитие отъ 50 години насамъ се е движело по известенъ пѣтъ, обуславянъ отъ обективни и стопански закони, безъ най-малката намѣса на Министерството на земледѣлието или при най-малка намѣса и заслуга на Министерството на земледѣлието. И тукъ азъ бихъ се съгласилъ също съ г. Дичевъ, че така на пръвъ погледъ ние не вършимъ голѣма работа, когато гласуваме бюджета на Министерството на земледѣлието, само че съ една корекция — азъ придавамъ на този бюджетъ по-голѣмо значение, отколкото той би му придалъ.

Развитието на земледѣлското производство у насъ е вървѣло, безспорно, къмъ едно неспирно интензивизиране. Интензивизирането на производството значи на единица площъ да се влага повече трудъ и повече капиталъ. Въ този пѣтъ на интензивизиране нашето земледѣлско стопанство се е движило и ще се движи за въ бждеще отъ два фактора, неизмѣнно, непрестанно действащи — първиятъ факторъ е увеличаващата се гѣстота на населението у насъ, която създава вътрешните пазари, голѣмитѣ консомативни центрове, на първо мѣсто столицата и другитѣ голѣми градове, и вториятъ факторъ е усъвършенствуването, прогресътъ на транспортната техника, която дава възможностъ да бждатъ транспортирани вътре въ страната и специално въ странство земледѣлскитѣ произведения, за транспортирането на които преди години и речъ не е могло да става. Скъсяването по такъвъ начинъ на стопанското разстояние между нашата страна и голѣмитѣ консомативни центрове, голѣмитѣ консомативни пазари, насърчава производството у насъ на интензивните култури, които могатъ да бждатъ пренасяни на далечни разстояния, благодарение на този прогресъ въ техниката и въ техническитѣ възможности. Ако ние преди 50 години изнасяхме главно живи стада отъ добитѣкъ за Цариградъ, които се предвижваха отъ своята физиологическа сила; ако изнасяхме съ биволски кола на Дунавскиятъ пристанища и на тия на Черно-море зърно въ количество по-малко, отколкото добитѣкъ, днесъ следъ 50 години, благодарение на този грамаденъ прогресъ въ транспортните и съобщителни сръдства на страната, на който азъ въ подробности нѣма да се спирамъ, ние изнасяме вече хиляди вагони яйца, ние изнасяме птици въ замразено състояние, ние изнасяме овощия, зеленчуци, а нека да помена и червениятъ домати на моя приятелъ Григоръ Василевъ, а както четохъ въ вестниците, напоследъкъ е сключена известна спогодба да бждатъ изнасяни ягоди отъ Катунца за Австрия и Германия — а миналата година, доколкото ми е известно, се изнесоха и съ аеропланъ. Можехме ли да мислимъ не преди 50 години, а преди 20 години, че отъ Катунца ягоди на аеропланъ ще се понесатъ и ще се изнесатъ на цени такива, които ще се платятъ тамъ, че да остане и за производителъ тукъ една цена отъ 13-50 л. — както, ако не ме лъже паметътъ, съобщиха вестниците?

Благодарение на тѣзи два фактора нашето земледѣлско производство също тъй се трансформира — трансформация, за която азъ преди години говорихъ тукъ; трансформация, която отлично се обоснова отъ преждеговорившия. Тя не може да бжде нищо революционно. То ще бжде нѣщо еволюционно, постепенно, което ще се развива, като нито за единъ моментъ не бива да забравяме, че все пакъ грѣбнакътъ на българското земледѣлско производство ще бжде зърното, зърнениитѣ храни. Да не се отива до другата крайностъ — това се подчерта — да трансформираме земледѣлското производство дотамъ, че да внасяме зърнени храни отъ странство. Не само въ България, но и въ цѣлия свѣтъ, общо взето, центъръ на земледѣлското производство — това сѣ зърнениитѣ храни. Зърнениитѣ храни могатъ да бждатъ добивани при различни стопански системи. Тѣ могатъ да бждатъ добивани по единъ най-екстензивенъ начинъ, горе-долу тъй, както е у насъ. Зърнениитѣ храни могатъ да бждатъ добивани по единъ твърде интензивенъ пѣтъ, тъй както е въ Германия, тъй както е въ Италия. Обаче зърнениитѣ храни, добити чрезъ интензивенъ начинъ на производство, напр., зърнениитѣ храни, които се сѣятъ на почви, за които държавата, или окръгътъ, или стопанинътъ е похарчилъ милиони за тѣхната бонификация, мелiorация, зърнени храни,

които вирят на почви, които изкуствено се напояват, тъй както някои имат за идеал да съят зърнени храни в Южна България, че да има две реколти, като изкуствено се напоява Южнобългарската равнина, тези зърнени храни не могат да струват три или четири лева килограмът, колкото струва килограмът пшеница, произведен по екстензивен път, а тй струват 7—8 л., двойно повече, толкова, колкото струват на германския или на французкия селянин днес при тамошния метод на обработка.

Съ казаното до тук искаме само да подчертая мисълта, че досега, благодарение на тези два фактора, нашето земледелско производство е ставало все по-интензивно и че понеже тези два фактора сж постоянно действащи, то тенденцията на развитието на нашето земледелско стопанство ще бъде към все повече засилване на неговата интензивност. А известно ви е, че интензивността бива два вида: трудова интензивност и капиталова интензивност и затуй има култури трудово-интензивни и култури капиталово-интензивни. Върно е, което се каза, че най-големият капитал на българския земледеец е неговият труд и че туй, което най-много липсва на българския земледеец, то е капиталът, и че също така е правдоподобно трансформацията на нашето земледелско производство да отива по линии на интензивни култури, които сж трудово-интензивни, а по-малко капиталово-интензивни. Но все пак интензивните култури и преминаването на нашето земледелие към тези интензивни култури представлява един голям завои въобще в развитието на нашето земледелско производство, един завои, въ който ние се намираме специално от войната насам, един завои, преминаването на който се извършено омачни от кризата, която преживяваме вследствие на паданите катастрофално цени на земледелските произведения, един завои, обаче, който нашето земледелско производство ще мине, защото то ще продължава да живее, то ще продължава да храни българския народ, който се увеличава в тези размри, които се изтъкнаха от други оратори.

Обаче ако за екстензивното земледелско производство, било то земледелско или скотовъдно, бха достатъчни въковните опити на нашия земледеец или на нашия скотовъдец, които го напътваха въ неговата техническа земледелска и скотовъдна работа, интензивното земледелие или интензивното скотовъдство ще иска, освен опитите на въковете, по-активната намеса на земледелската наука въ работата на земледелца-стопанин. Модерна техника, модерни способи на обработване земята, модерно стопанско смтководство, което е от толкова голямо значение, колкото модернизирането, въ смисъл машинизирането на земледелското стопанство — всичко това въ формата на земледелска просвета трябва да стане достояние на българския земледеец-стопанин. Ние въ България нмаме и по много и много причини, които нма нужда тук да се изброяват, не можем да имаме модерни земледелски стопанства, въ които вложените капитали да се рентират — азъ подчертавамъ това. Ние не можем да имаме модерни земледелски стопанства, каквото е това на Братя Харитови, което — казватъ сжмъ го и другъ път — не може да служи като примър на едно модерно земледелско стопанство, защото не свършва с единъ чистъ доходъ, а свършва вска година с една загуба. Ние не можем да имаме такива стопанства, каквито има въ Русия, въ Франция и въ цъла Западна Европа, които стопанства, организирани на капиталистически начала, съоржени с всички придобивки на земледелската техника и на земледелската икономика, служат като училища на селяните-земледелци, които изпращат въ тхъ своите синове като обикновени работници, кждето тй получават с течение на годините много познания, които прехвърлят после въ своето земледелско стопанство. Ние нмаме такива стопанства, почитаеми г-да.

Голямата роля, която държавата има да играе за напредъка на българското земледелие чрезъ Министерството на земледелието, бюджета на което ние разискваме, е очевидна. У насъ държавата ще трябва да бъде този ръководен факторъ, който трябва да извърши следните 3 или 4 работи:

Първо, държавата трябва да вземе грижата да се изучи преди всичко българската земя въ широкия смисъл на думата, т. е. да се проучатъ почвените, климатическите условия, втроеветъ и другите атмосферни влияния, за да се узнаятъ техническите възможности за земледелско или скотовъдно производство въ нашата земя. Това ако върши въ другите страни отъ кооперациите, отъ частните собственици, въ България нашиятъ земледеецъ с свои срѣдства не може да извърши тези проучвания; това трябва да се извърши отъ държавата. Тя го прави

и трябва да го прави въ широкъ мащабъ чрезъ опитните и контролни станции. Въ опитните и контролни станции трябва да се привлкатъ истински хора на науката, които могат да иматъ търпението съ десетки години да правятъ опити и наблюдения върху единъ и сщъ обектъ, за да сложатъ основите на българската земледелска наука. Ако има наука национална, то е земледелската наука. Трябва да се проучатъ всички тия условия, за да се видятъ техническите възможности за производство и отглеждане на нови растения и животни, които ние тукъ препоръчваме, безъ да сме компетентни и безъ да познаваме дали климатическите и почвените условия ще позволяватъ това. Тй че държавата най-напредъ ще опознае своята земя.

Втора много важна задача на държавата е да проучи чрезъ кооперациите или чрезъ специални институти чуждестранните пазари. И азъ сжмъ доволенъ, че при разискванията, които ставатъ тая година по бюджета на Министерството на земледелието, се отдава заслуженото внимание на този голям факторъ въ развитието на земледелското производство, който се нарича пазаръ, респ. пазарна цена. Земледеецътъ винаги се интересува отъ пазарната цена, която той получава за своите произведения франко неговия стопански дворъ, както и за покупната цена на индустриалните произведения, които той купува. Пазарътъ за селянина-стопанинъ е също както слыцето на земледелските култури. Вие не можете да прокарате известна земледелска култура, ако земледеецътъ-стопанинъ не намира, както се казва на български, смтката въ нейната обработка. Често пъти ние отъ тукъ, изхождайки отъ народостопанско гледище, искаме като че насила да прокараме известни култури въ нашето земледелско производство, правимъ опити за смтката на земледелца-стопанинъ, учимъ се да бръснемъ на неговата брада, както се казва, но земледеецътъ-стопанинъ възприема дадена култура само тогава, когато намира въ нея смтката. А пъкъ за да намбри или не земледеецътъ-стопанинъ смтката въ дадена култура, решающъ факторъ е пазарътъ. Намбрете добри цени за която и да било земледелска култура и вие ще видите какъ много бързо нашиятъ народъ, който възприема — азъ сжмъ съгласенъ с г. министъра на земледелието — всичко бързо, бързъ и схватливъ е, стига да намбри смтката, ще изучи необходимата земледелска техника за производство на тази култура. Азъ ще ви приведа примъръ за лозята въ Търновско. Въ Търновския окръжъ, въ Търновска околия селните станаха, може би, еднакво тй добри лозари, каквито сж унгарците или французите. Най-напредъ ние изписвахме облагородени пръчки — помня това — на право отъ Франция. Агрономи идваха, изследваха почвата и т. н. — тя е дълга история. Скоро хората се научиха сами да правятъ присаждане, да пръскатъ лозята навреме, въобще да отглеждатъ отлично една твърде интензивна култура, каквато е лозарството. Но то е, защото стопанините намира смтката. Отъ 1927 г. насамъ се започна износъ на „Афузъ-Али“ и „Димятъ“. Елате да видите, въ Търновско отъ 3 години насамъ никакви други пръчки не се сядатъ, освенъ „Афузъ-Али“ и „Димятъ“ и тй се отглеждатъ отлично, защото стопанините иматъ смтката, пазарътъ дава възможностъ. И заради това много интелигентни сили, респ. пенсионери, влагатъ вече своя трудъ въ тоя браншъ на земледелското производство. Така че държавата ще трябва, било чрезъ кооперациите — най-хубаво ще бъде да стане това чрезъ кооперациите; нека да има кооперативни деятели, които да сж влюбени въ кооперативното дѣло, които да работятъ за неговото величие, защото ако има нщо западноевропейско, което да намира най-богата почва за вирене у насъ, то е кооперативното дѣло и специално въ земледелското производство — желателно би било чрезъ кооперацията или чрезъ специални институти Министерството на земледелието да проучи европейските пазари, за да можемъ да се нагодимъ къмъ тхъ, не тй да се нагодятъ къмъ нашето производство, разбира се, като се създадатъ възможности за удобенъ, бързъ и евтинъ транспортъ, за да може да остане добра цена за земледелците-стопани и по този пътъ да се насърчи производството на известни продукти. Това е втората задача.

Третата задача — това е големият въпросъ, почитаеми г-да, за земледелското образование и възпитание бихъ казалъ азъ. Единъ голямъ германски капицитетъ, когото Werner Sombart нарича Unser bester Landwirtschaftler, именно Фридрихъ Аеробое, въ едно голямо негово съчинение, подъ название „Allgemeine landwirtschaftliche Betriebslehre“ — „Обща земледелска икономика“ — на края свършва, че въпросътъ за земледѣ-

ското производство и прехраната на човѣка въобще е въпросъ на земеделското образование и земеделското възпитание.

На земеделското образование у насъ се е обръщало внимание и въ бюджетопоекта, който ни е представенъ да гласуваме, също така се обръща сериозно внимание. Но, почитаеми г-да, тъй както въ опитното дѣло ние трѣбва да ангажирваме по възможностъ най-добритѣ специалисти, тъй също и за земеделското образование трѣбва да се подготвятъ добри сили.

Азъ смѣтамъ, че единъ отъ институтитѣ у насъ, които иматъ за задача да насаждатъ земеделско образование, сѣ и подвижнитѣ земеделски катедри. Четохъ ли, чухъ ли, че се е препорѣчало, подвижнитѣ земеделски катедри да се заематъ съ конкурси. Ето една хубава идея! Нека начело на земеделскитѣ подвижни катедри да застанатъ най-достойнитѣ между достойнитѣ. Вънъ отъ това, тѣхното положение да бѣде стабилизирано, за да могатъ тѣ да се отдадатъ на дейностъ въ даденъ стопански районъ, та да бждатъ полезни и за себе си, въ смисълъ като хора на земеделската наука и практика, и на околното земеделско население. Но чудно ми е какъ въ бюджетарната комисия подвижнитѣ земеделски катедри, като сѣ имъ оставили името подвижни, сѣ ги направляли неподвижни.

Докладчикъ А. Буковъ (з): Ако бѣше дошелъ тамъ, щѣше да разбере.

М. Дочевъ (д. сг): Азъ мога да отивамъ въ бюджетарната комисия, но не съмъ билъ тогавъ. Тукъ, обаче, въ пленума всѣки народенъ представителъ не е длъженъ да гласува това, което бюджетарната комисия е приела.

Азъ нѣма какво да добавя къмъ аргумента, който изтъкна г. Петко Дичевъ, още повече, че съ отнемането на превознитѣ срдства и даванетоъ пѣкъ на безотчетни суми, азъ не зная дали фактически ще се реализира нѣкаква икономия. А да се водимъ отъ това съображение, че на факта тона се возелъ този или онзи, азъ смѣтамъ, че това е несериозно. Не може по това съображение, много дребнаво и несериозно, да лишимъ тѣзи твърде важни институти отъ тѣхнитѣ превозни срдства.

Мимоходомъ ще обърна вниманието на г. министра — безъ да се считамъ компетентенъ по този въпросъ — върху различнитѣ държавни заводи въ различнитѣ краища на страната. Покриватъ ли тѣ своитѣ разности или не ги покриватъ, и ако не ги покриватъ, то кои сѣ причинитѣ за това? Туй, което държавата дава, оправдава ли се отъ гледна точка на общото национално земеделско стопанство и не би ли могло по-добре да видимъ не могатъ ли тѣ да станатъ доходни институти отъ стопанска гледна точка? Защото азъ съмъ наблюдавалъ — не е важно къде — такива държавни стопанства, въ които говедата сѣ поставени да живѣятъ при такива условия, при които е поставенъ да живѣе нашиятъ земеделецъ. Естествено е, че при тия условия говедата ще изглеждатъ по-добри, ще иматъ по-голъма млѣчностъ. Но тѣхнитѣ приплоди, когато бждатъ поставени при нашитѣ условия, не зная каква ще бжде сждбата му. Въ всѣки случай този въпросъ е на специалиститѣ — азъ го повдигамъ само. Тия държавни заводи трѣбва да служатъ не само като образецъ на земеделската техника, но да служатъ на българския земеделецъ, който обработва своето стопанство, находяще се около тия заводи, и като образецъ на земеделската икономика. Тази е моята мисль. Не познавамъ въпроса, само го повдигамъ предъ г. министра. Той е повдиганъ и въ миналото много намѣсто. Азъ мисля, че г. министърътъ ще си вземе добра бележка.

А. Буковъ (з): Само че много късно питате.

М. Дочевъ (д. сг): Наистина, че е късно, господине — вече е 11 ч. и 20 м.

А. Капитановъ (з): Само единъ сговористъ Ви слуша.

А. Буковъ (з): Трѣбваше да питате за това г. Григоръ Василевъ и г. Димитъръ Христовъ.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

М. Дочевъ (д. сг): Още единъ въпросъ, г-да, и свършвамъ.

Казахъ, че нашето земеделско производство отива и ще отива къмъ интензивизиране. Колкото и да се интенз-

вира въ трудово отношение, то ще се интензивира и въ капиталово отношение, или другояче казано: колкото и да бждемъ ние икономисти въ разхода на капитала, необходимъ за земеделското производство, все пакъ за въ бждеще ще бждатъ необходими голѣми капитали за този главенъ браншъ отъ нашето национално стопанство. Пита се: откъде ще се взематъ тия капитали?

Но има още единъ по-важенъ въпросъ. Колкото едно земеделско производство става по-интензивно, толкова по-голъмъ рискъ то носи, толкова по-голъми сѣ неговитѣ загуби отъ природни стихии, и тогава азъ питамъ: когато вие отваряте единъ широкъ друмъ за развитието на българското земледѣлие, когато обективнитѣ условия го тласкатъ нататъкъ и когато ние сме въ началото на това развитието, не сме ли длъжни да си поставимъ въпроса за земеделския професионаленъ рискъ? Азъ имамъ случай да говоря и другъ пътъ на тая тема, но и сега по поводъ бюджетопоекта на Министерството на земледѣлното искамъ да я засегна наново. Ако професионалниятъ рискъ въ промишленото производство принуждава стопанитѣ из заведенията да се обединяватъ около единъ общъ фондъ, какъвто у насъ е фондътъ за общественитѣ осигуровки, за да могатъ да понасятъ случаитѣ на злополука, нѣма ли по-голъмо основание земеделското съсловие да понесе общо професионалниятъ рискъ при земеделското производство, където рискътъ е много по-голъмъ и много по-страшенъ за земеделеца-стопанинъ? Колкото едно стопанство е по-интензивно, колкото въ него сѣ вложени повече капитали и повече трудъ, толкова е по-голъма загубата въ случай на нещастие, което тъй леко може да се случи съ всѣко земеделско стопанство. Ето вчера по насъ падна градушка, убити сѣ хубавитѣ лозя на Бѣла-черква, по-страдаха и други села. Земеделецътъ-стопанинъ, който има 10 или 15 декара лозя, щомъ ги гледа рационално, съ нужното умение, съ нужнитѣ икономии, може да изкара прехраната на своето семейство. Но дождога градъ, убива лозето; земеделецътъ-стопанинъ и неговото семейство оставатъ вече на произвола на сждбата; той ще трѣбва да сключва заеми за прехраната на своето семейство и да чака отъ реколтата на идущитѣ години да покрие загубата отъ природната стихия презъ дадена година. А такава стихия не е само градътъ; може да бжде и много дъждъ, киша, както се казва, или суша, или пороища, могатъ да бждатъ всѣкакви неприятели по земеделскитѣ растения и т. н. и т. н. Казано е, че „градъ гладъ не прави, но тежко му и горко, когато удари“. И земеделецътъ-стопанинъ, който е сполетѣнъ отъ такова нещастие, не може редъ години следъ туй да стѣпи на краката си, да реставрира силитѣ на своето стопанство. Е, защо, г-да, да не се възприеме идеята, която и на други мѣста узрѣва: този професионаленъ рискъ да се поеме отъ всички земеделци, ако щете съ участие на държавата, чрезъ формирането на единъ фондъ за закрила на земеделеца-стопанинъ? Когато загубитѣ се понасятъ отъ цѣлото земеделско съсловие, тѣ нѣма да бждатъ тъй тежки, но тогава вие ще създадете една база на стопанска сигурностъ, върху която база може да се развива въ бждеще едно интензивно земеделско производство у насъ.

Повдига се тукъ въпросъ за отмиѣняването на поземелния данѣкъ. Е добре, поземелниятъ данѣкъ може да бжде отмиѣненъ — тамъ вече ще има думата г. министърътъ на финанситѣ — или пѣкъ приходитѣ отъ него нека да отиватъ въ единъ такъвъ фондъ, за да се знае: отъ земеделеца за земеделеца. Азъ четохъ, че водителътъ на социалиститѣ въ Франция, Леонъ Блумъ, поставя въпросъ за своето участие въ кабинета на Ерио именно поемането отъ обществото професионалниятъ рискъ на земеделцитѣ. Защо да си затваряме очитѣ, г-да? Вие всички, които сте тукъ, сте толкова близко до българското село и знаете, че не сѣ поупитѣ на земеделски машини, не сѣ поупитѣ и на недвижимѣ имотъ, въобще не сѣ сдѣлките, сключени за повдигане на стопанската мощъ на дадено земеделско стопанство, които докараха земеделското стопанство у насъ въ този чикмакъ сокакъ. Това сѣ пакъ повредитѣ отъ природни стихии и специално измръзването, което стана въ 1922 г., голѣмитѣ градушки въ последнитѣ години, които причиниха голѣми повреди на земеделеца-стопанинъ и следъ туй Земеделската банка даде на пострадалитѣ земеделци жито за посѣвъ по 740 л. или по 8 л. килограма.

Т. Бошнаковъ (з): А Ляпчевъ го купи отъ Сърбия по 5 л.

М. Дочевъ (д. сг): Оставете вие сега Ляпчевъ.

Министър Д. Гичев: (Към М. Дочев) Сигурно и Вие сте вдигали ръка.

М. Дочев (д. сг): Не съм вдигал ръка.

И. Василев (з): Тъй както приказвате, дори и ние ще Ви приемем

А. Капитанов (з): Братъ му е при насъ.

М. Дочев (д. сг): Ако разгърнете отчетитъ на Земледѣлската банка, ще видите цѣлъ единъ отдѣлъ отъ стоици милиони лева земледѣлски задължения къмъ Земледѣлската банка, произходящи отъ заеми, дадени за изхранване на пострадали отъ природни стихии земледѣлски стопанства. Какъ смѣтате вие, че тѣзи стопанства нѣкога ще стѣпятъ на своитъ крака, ще станатъ здрави стопански единици, да могатъ да бждатъ носители на едно бждеще интензивно земледѣлско производство у насъ? И каква ще бжде пѣкъ сждбата даже на най-цвѣтущото земледѣлско стопанство отъ тази категория, което ще бжде споетѣно отъ още една природна стихия и нѣма кой безвъзмездно да му се притече на помощъ?

А. Капитанов (з): Ако падне въ ржцетъ на Сговора още 8 години, ще видите стопанство.

М. Дочев (д. сг): Нека изучимъ бита на българския земледѣлецъ въ миналото. Селянитъ сж си правили общи хамбари, въ които при случай на добра реколта сж събирали жито, за да могатъ да се изхранятъ чрезъ самопомощъ и общи усилия въ случай на нещастия. Така че азъ и този въпросъ поставямъ на обсъждане предъ Народното събрание. Естествено, той не е въпросъ, който ще се разреши съ бюджета, той не е бюджетенъ въпросъ, но когато по поводъ на бюджета ние искаме да видимъ бждещитъ перспективи въ развитие на земледѣлското стопанство; когато виждаме, че туй земледѣлско стопанство, по силата на дадени стопански закони, непременно трѣбва да върви къмъ интензивирание и трансформация — разбира се въ известни предѣли — и когато ние подчертаваме голѣмата роль, която държавата, респ. Министерството на земледѣлието, има да играе въ развитието на земледѣлското стопанство у насъ, азъ смѣтамъ, че земледѣлското стопанство трѣбва да бжде гарантирано стопански чрезъ такъвъ единъ фондъ, да знае въ края на краищата земледѣлскиятъ стопанинъ, че нѣма да го постигне туй нещастие, щото неговиятъ трудъ и трудътъ на неговото семейство да бждатъ ограбени отъ природната стихия, отъ която той не може да се оплаче предъ никого. Това ще бжде една база на стопанска сигурностъ. Създайте тази база на стопанска сигурностъ, г-да, вие, които се наричате Народенъ блокъ, вие, които говорите за реформи и ги търсите тамъ, където не сж въ сжщностъ, както бѣше случаятъ съ закона за закрила на земледѣлца-стопанинъ. Хората не се ползватъ и нѣма да се ползватъ отъ него, . . .

А. Капитанов (з): Азъ казвамъ, че се ползватъ и ще се ползватъ.

М. Дочев (д. сг): . . . обаче последицитъ на убийта кредитъ ще останатъ. Създайте такава една база за бждещото развитие на нашето земледѣлско стопанство. Азъ смѣтамъ, че тогава ще настане истинско успокоение между земледѣлското население, което не знае, когато се зададе градоносенъ облакъ, дали ще остане нѣщо отъ неговия трудъ, полаганъ месеци наредъ.

А. Буковъ (з): Когато се зададе облакъ, не зная какво мисли, но като види задаване на Сговора, знае сигурно, че нѣма да му остане нищо.

М. Дочев (д. сг): Съ краткитъ думи, които казахъ въ този късенъ часъ по бюджетопоекта, азъ не искахъ да партизаниствувамъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Какъвъ градъ ни би насъ отъ политиката на Сговора!

М. Дочев (д. сг): Ако е въпросъ да се партизаниствува, азъ мога да свърша и по партизански.

А. Буковъ (з): По народняшки.

Г. Мариновъ (з): Дослукътъ да не си разваляме.

М. Дочев (д. сг): Много несправедливи упръци се направиха по адресъ на бившето управление и на неговата

политика. Г-да! Азъ съмъ съгласенъ съ г. Торбова, че правителствата на Демократическия сговоръ може би не сж следвали една единна земледѣлска политика, но азъ не чухъ отъ г. Торбова да каже основнитъ линии на една такава земледѣлска политика. Азъ съмъ съгласенъ, че трѣбва да се изработи програма на българската земя отъ специалисти, единъ отъ които е г. Дичевъ — човѣкъ, който толкова е работилъ и който изказа тукъ предъ насъ толкова ценни мисли по земледѣлието. За щастие, специалисти имаме, имаме вече и хора на българската земледѣлска наука. Дайте да изработимъ, както се казва, програмата на българската земя.

А. Капитанов (з): Презъ 8-годишното ви управление не намѣрихте ли време да я изработите?

А. Буковъ (з): Късно имъ дохождатъ идентъ.

М. Дочев (д. сг): Дайте да поставимъ земледѣлското стопанство на една научна база, да има въ основата си науката, да има въ основата си и опита на нашитъ опитни полета, на нашитъ опитни станции. И тази програма, съобразена съ условията на нашата страна, съобразена съ нейното географическо положение, съобразено най-важно съ положението на нашата страна, по отношение на голѣмитъ европейски пазари, да се следва отъ всички правителства, отъ всички министри на земледѣлието, които действително има да играятъ важна роль въ развитието на страната. Но нѣма да откажете тази заслуга на онѣзи, които критикувате, че тѣ бѣха хората, които удариха голѣмата камбана за нуждитъ, въ които се намира нашето земледѣлско стопанство и неговото производство, които нужди и вашитъ оратори подчертаха тукъ днесъ; че българскиятъ земледѣлецъ има нанстина какво да очаква отъ политиката, но че той не може и не бива да очаква всичко отъ нея, а преди всичко ще трѣбва да очаква отъ плодоветъ на своя трудъ, на който трѣбва да се създаде една база на сигурностъ чрезъ фонда, за който азъ пледирамъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Да го ограбите вие чрезъ вашата политика.

А. Капитанов (з): Значи, земледѣлецътъ да работи и да не мисли за политика.

А. Буковъ (з): Който не работи, нѣма да яде!

Председателстващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Куртевъ. — Нѣма го.

Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Инглизовъ. — Нѣма го.

Има думата народниятъ представителъ г. Добри Свиначевъ. — Нѣма го.

Има думата народниятъ представителъ г. Лазаръ Станевъ. — Нѣма го.

Г. г. ораторитъ ги нѣма. Считаю че списъкътъ на ораторитъ е изчерпанъ и ще предложа прекратяване на дебатитъ.

М. Станевъ (раб): Г. председателю! Нашата група, както всички групи, ще вземе участие въ разискванията на този бюджетопоектъ, който действително е единъ важенъ бюджетопоектъ, обаче нашиятъ ораторъ отсъствува въ този моментъ.

Нѣкой отъ мнозинството: Той бѣше длъженъ да стои тукъ.

М. Станевъ (раб): Моля Ви се! — Има редъ групи, които не сж се изказали. Независимо отъ това, частъ е вече 12 безъ 20 минути. Азъ смѣтамъ, че г. министърътъ ще се съгласи да се вдигне заседанието. (Възражения отъ мнозинството) Моля, ви се, г-да, недейте прави голѣми въпроси отъ такива дребни работи! Моля г. министра да се съгласи да се вдигне заседанието още и затова, защото въ 12 часа срѣдъ нощъ не може да се говори.

С. Таковъ (з): Колко меланмъ приказвашъ!

М. Станевъ (раб): Ако сега нѣкой ораторъ вземе думата, той до 12 часътъ нѣма да свърши, а ще трѣбва да продължи и утре. Независимо отъ това, г-да, трѣбва да ви обърна внимание, че вие тукъ, колкото сте сега, нѣмате кворумъ да вземете решение за прекращаване дебатитъ. Всичко 40 души присѣствуватъ.

Отъ мнозинството: Има кворумъ. Я брой!

М. Станевъ (раб): Освенъ това, не сж говорили 10 души и, следователно, по правилника, вие нямате право да направите предложението за прекращение на дебатитъ; ако пъкъ се направи такова, не може да се вземе решение. Прочее, азъ моля г. министра на земледѣлието да се съгласи да бѣде вдигнато заседанието.

Министъръ Д. Гичевъ: Въпросътъ не е отъ моя компетентностъ. Камарата е решила заседанието да продължи до 12 часа.

М. Станевъ (раб): Азъ моля да се съгласите да се вдигне заседанието.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. Станевъ! Нѣма ли да вземете думата?

М. Станевъ (раб): Моля Ви се, нашиятъ ораторъ не е тукъ. Всѣка група има право да се изкаже. 40 души сж тукъ — какъ можете да вземате решение за прекращение на дебатитъ?

А. Николаевъ (з): Никакви 40 души! Вие защо бѣгате? Ние какъ чакаме и стоимъ гладни по 4 часа.

М. Станевъ (раб): И 20 души не сте останали. — Г. министре! Още веднѣжъ Ви моля, съгласете се да вдигнемъ заседанието.

А. Николаевъ (з): Г. председателю! Правя предложение за прекращение на дебатитъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Понеже нѣма оратори да взематъ думата, обявявамъ дебатитъ по бюджетопроекта на Министерството на земледѣлието за прекратени.

М. Станевъ (раб): Г. министре! Смѣтамъ, че нѣма да настоявате да говори нашиятъ ораторъ, когато тукъ нѣма депутати.

Г. Стояновъ (з): Гласувайте, г. председателю, предложението за прекращение на дебатитъ.

М. Станевъ (раб): Нѣма кворумъ.

Т. Бончевъ (д. сг): Азъ моля г. г. квесторитъ да преброятъ г. г. народнитъ представители преди да се гласува. Моля да се отбележи, колко присѣствуватъ въ този моментъ.

Д. Влаховъ (з): Какво ще се отбележи! Кжде е тоя господинъ, който трѣбваше да говори?

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. г. народни представители! Въпросътъ се свежда до една констатация на председателството, че листата на записалитъ се оратори по бюджетопроекта на Министерството на земледѣлието е изчерпана, и като логическа последица ще бѣде, че утре ще говори г. министърътъ на земледѣлието. (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството) Затова азъ още веднѣжъ моля ония г. г. оратори на парламентарни групи, които не сж се изказали и които желаятъ да се изкажатъ, да взематъ думата и да говорятъ.

М. Станевъ (раб): Какъ ще гласувате, когато нѣма кворумъ?

Отъ мнозинството: Нѣма да гласуваме.

Министъръ Д. Гичевъ: Не се гласува. Нѣма ораторъ и въпросътъ се изчерпва.

П. Попивановъ (з): Понеже всички опозиционни групи винаги въ пресата и въ пленума казватъ и пишатъ, че болшинството не стоело на банкитъ си въ пленума, че не си изпълнявало съвѣстно работата и че ставало причина да се отлагатъ заседанията, сега да се констатира, че записалитъ се тѣхни оратори сж избѣгали. Тукъ бѣше и Лазаръ Станевъ, бѣха и другитъ оратори отъ опозицията, но избѣгаха. Щомъ ги нѣма, да се приложи правилникътъ — да се вдигне заседанието и утре да говори министърътъ.

М. Станевъ (раб): Предложение за прекращение на дебатитъ не може да се направи. Групитъ не сж се изказали.

А. Николаевъ (з): Нѣма защо да се прави предложение. Прави се само констатация, че листата на записалитъ се оратори е изчерпана.

М. Станевъ (раб): По силата на какво ще ни отнеметъ думата?

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има ли нѣкой да говори?

Обаждатъ се: Нѣма. (Пререкание между работническата група и мнозинството)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. Станевъ! Ще говорите ли? Има ли нѣкой отъ вашата група да говори?

М. Станевъ (раб): Г. председателю! Моля Ви се. Ето какво искамъ да предложа...

Т. Бончевъ (д. сг): Г. председателю! Да се отбележи, че само 42 души присѣствуватъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Моля, г-да. — (Къмъ работничитъ) Ще говори ли г. Лазаръ Станевъ или нѣма да говори?

М. Станевъ (раб): Г. председателю! Оставатъ само 15 м. до 12 часътъ. И да вземе думата, нѣма да може да се изкаже. Утре да продължатъ дебатитъ.

А. Буковъ (з): Никакво утре! Сега.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Кжде е ораторътъ на работничитъ, джанамъ!

Т. Бончевъ (д. сг): Сега управляватъ земледѣлцитъ, г. председателю. Нека чуемъ и думата на работничитъ. Не може за 15 м. да си кажатъ думата. Нека остане за утре.

П. Попивановъ (з): Парламентътъ се ръководи по правилникъ, г. председателю. Моля, приложете правилника. Петко Стоевъ е тукъ. Да се качва на трибуната!

Т. Бончевъ (д. сг): Азъ ви моля да се съгласите ораторътъ на работничитъ да се изкаже утре.

П. Попивановъ (з): Всички депутати трѣбва да стоятъ тукъ.

Министъръ К. Муравиевъ: Нека почне сега речта си, а утре да я завърши.

А. Стоевъ (з): Отъ широкитъ социалисти, сговориститъ и смисловиститъ нѣма нито единъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Председателството констатира, че листата на желаещитъ да говорятъ по бюджета на Министерството на земледѣлието е изчерпана. Дебатитъ сж приключени.

М. Станевъ (раб): Какъ да сж приключени, когато има групи, които не сж се изказали?

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Утре ще говори министърътъ на земледѣлието. (Пререкания между земледѣлци и работници)

(Звъни) Моля, г-да! За утрешното заседание, 4 ч. следъ пладне, председателството предлага следния дневенъ редъ.

1. Второ четене законопроекта за бюджета на държавата за 1932/1933 финансова година — бюджетопроектитъ на министерствата на: земледѣлието и държавнитъ имоти — продължение разискванията; на вътрешнитъ работи — администрация и полиция и Главна дирекция на народното здраве; на народното просвѣщение; на финанситъ; на общественитъ сгради и пр. — Главна дирекция на общественитъ сгради и пр. и Главна дирекция на трудовата повинност; на желѣзницитъ и пр. — Главна дирекция на пошитъ и пр.; на търговията, промишлеността и труда; Дирекция на държавнитъ дългове; Върховно правителство.

2. Второ четене законопроекта за измѣнение т. т. 11 и 13 на чл. чл. 88 и 67 отъ законитѣ за градскитѣ и селскитѣ общини.

3. Одобрение предложението за одобрение на подписаната въ Женева на 21 май 1931 г. конвенция за създаване на едно Международно дружество за ипотечаренъ земеделѣски кредитъ.

4. Първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за облекчение работата на Върховния касационенъ съдъ.

5. Първо четене законопроекта за отстъпване даромъ на Ортакойската градска община държавна сграда и пр.

6. Докладъ на прошетарната комисия.

7. Докладъ на комисията по провѣрка на изборитѣ.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля да вдигнатъ ръжка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 23 ч. и 45 м.)

Председатель: А. МАЛИНОВЪ

Подпредседатель: Н. ШОПОВЪ

Секретарь: ВАС. МАРИНОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ